

ЛІТЕРАТУРА

до знаменних і пам'ятних дат

Тернопільщини

на 2013 рік

Бібліографічний покажчик

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Випуск двадцять третій

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2013 рік

Бібліографічний покажчик

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2012

УДК 050.9
ББК 92.5(4УкрТер)
Л 64

Укладач *М. Пайонк, завідувачка відділу краєзнавчої літератури та бібліографії Тернопільської ОУНБ*
Редактор *О. Раскіна*
Керівник проекту та науковий редактор *В. Вітенко, директор Тернопільської ОУНБ, заслужений працівник культури України*
Комп'ютерний набір та верстка *С. Стахурська*

Видано за фінансової підтримки
Тернопільської обласної ради й
Тернопільської обласної державної адміністрації

Л 64 Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2013 рік : бібліогр. покажч. Вип. 23 / упр. культури Терноп. облдержадмін., Терноп. обл. універс. наук. б-ка ; уклад. М. Пайонк ; кер. проекту та наук. ред. В. Вітенко ; ред. О. Раскіна. — Т. : Підручники і посібники, 2012. — 112 с.

Видання містить інформацію про пам'ятні події краю та його видатних людей.

Посібник слугуватиме науковцям, освітянам, краєзнавцям, студентству, культурно-освітнім працівникам, широкому загалу користувачів.

УДК 050.9
ББК 92.5(4УкрТер)

ISBN

© Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека, 2012

Від упорядника

«Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини» видається Тернопільською обласною універсальною науковою бібліотекою з 1991 року щорічно. Мета цього посібника — надати представникам державних структур, бібліотекарям, викладачам навчальних закладів, учителям, краєзнавцям, журналістам, студентам, а також усім, хто небайдужий до історії краю, його сьогодення, довідковий матеріал про важливі події в історії області, ювілеї уродженців краю й видатних діячів, які життям та діяльністю пов'язані з Тернопільщиною, і дати можливість спланувати свою роботу на наступний рік.

Посібник розпочинає перелік основних ювілейних і пам'ятних дат року. Далі подається інформація про імена та події, що не увійшли до основного списку.

Основні ювілейні дати систематизовано за хронологічною послідовністю, зокрема подається число, місяць, найменування події, текстова довідка та рекомендаційний список літератури, а в персоналіях — за алфавітом. Дати подано за новим стилем, з друкованих джерел, при цьому перевага надавалась інформації з енциклопедичних видань, зокрема Тернопільського енциклопедичного словника. Полегшить користування бібліографією «Іменний покажчик» та «Покажчик назв».

Бібліографічний опис і скорочення здійснено відповідно до стандартів України в бібліотечній справі.

Перелік дат і ювілеїв неповний. Добір матеріалу до посібника закінчено в листопаді 2012 р.

Розширити коло літератури цієї тематики допоможуть видання: «Література про Тернопільську область за ... рік», краєзнавчі бібліографічні покажчики, списки та попереджувальні довідки, видані Тернопільською обласною універсальною науковою бібліотекою за попередні роки, зведений краєзнавчий каталог, електронний краєзнавчий каталог.

Електронний варіант покажчика розміщено в мережі Інтернет за адресою: www.library.te.ua у розділах «Видання бібліотеки» та «Календар знаменних дат».

Радимо використати пропонований довідник для вшанування видатних земляків, відзначення дат, які стосуються історії та культури певного району.

Висловлюємо щиру подяку за надання окремих матеріалів:
Головину Б. П. — заслуженому працівникові народної освіти України, краєзнавцю;
Зінчук Л. В. — директорів Бережанського музею книги;
Ковалькову Ю. Ф. — консультантові виконавчого апарату Тернопільської обласної ради;
Костюку С. В. — директорів Тернопільського обласного краєзнавчого музею;
Саваку Б. М. — директорів Денисівського краєзнавчого музею;
Сенчишин Н. М. — провідному бібліографу Збараської центральної бібліотеки;
Табачуку О. Ф. — заслуженому працівникові культури УРСР.

Ваші поради, зауваження та пропозиції щодо даного випуску просимо надсилати на адресу Тернопільської ОУНБ: бульвар Т. Шевченка, 15, м. Тернопіль, 46001; e-mail: admin@library.te.ua; тел. (0352) 52-72-70.

Знаменні та пам'ятні дати Тернопільщини на 2013 рік

СІЧЕНЬ

2 — 50 років від дня народження Олександра Казимировича Вільчинського (2.01.1963) — письменника, журналіста, педагога
7 — 70 років від дня народження Мирослава Петровича Коцюлима (7.01.1943—23.11.2005) — актора, народного артиста України
14 — 75 років від дня народження Левка Йосиповича Різника (14.01.1938) — письменника, ґрунтознавця, громадського діяча
24 — 150 років від дня народження Остапа Йосиповича Нижанківського (24.01.1863—22.05.1919) — композитора та громадського діяча
— 80 років від дня народження Євгена Михайловича Дударя (24.01.1933) — письменника-сатирика

ЛЮТИЙ

2 — 150 років від дня народження Тимофія Гнатовича Бордуляка (2.02.1863—16.10.1936) — українського письменника
10 — 90 років від дня народження Бориса (Буми) Борисовича Ельгорта (10.02.1923—21.09.1989) — історика, музейника, краєзнавця
20 — 125 років від дня народження Василя Олександровича Барвінського (20.02.1888—9.06.1963) — композитора, педагога, музикознавця

БЕРЕЗЕНЬ

19 — 175 років від дня народження Володимира Дмитровича Лучаківського (19.03.1838—19.04.1903) — адвоката, бургомістра м. Тернополя
28 — 75 років від дня народження Ігоря Володимировича Вітенка (28.03.1938—21.09.1974) — ученого-кібернетика

КВІТЕНЬ

1 — 75 років від дня народження Єфрема Олександровича Гасая (1.04.1938) — історика, краєзнавця, публіциста
13 — 100 років із часу заснування Тернопільського обласного краєзнавчого музею (13.04.1913)
25 — 70 років від дня народження Євгена Тадейовича Зозуляка (25.04.1943) — українського поета й журналіста

ТРАВЕНЬ

9 — 80 років від дня народження Романа Васильовича Андріяшика (9.05.1933—2.10.2000) — письменника, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка

ЧЕРВЕНЬ

2 — 60 років від дня народження Володимира Андрійовича Барни (2.06.1953) — поета, літературознавця, редактора, перекладача, публіциста, громадського діяча

7 — 125 років від дня народження Стефанії Стефанівни Садовської (7.06.1888—20.01.1968) — краєзнавця, музеєзнавця, географа

ЛИПЕНЬ

1 — 170 років від дня народження Миколи Михалевича (1.07.1843—27.11.1922) — священика, просвітителя, громадського діяча

17 — 125 років від дня народження Шмуеля Йосефа Агнона (17.07.1888—17.02.1970) — єврейського письменника, лауреата Нобелівської премії

ВЕРЕСЕНЬ

7 — 200 років від дня народження Еміля Станіславовича Коритка (7.09.1813—31.01.1839) — етнографа

22 — 50 років із часу відкриття меморіального музею Соломії Крушельницької (22.09.1963)

25 — 75 років від дня народження Ігоря Петровича Герети (25.09.1938—5.06.2002) — археолога, мистецтвознавця, заслуженого діяча мистецтв України

ЖОВТЕНЬ

3 — 50 років від дня народження Бориса Богдановича Щавурського (3.10.1963) — поета, літературознавця, редактора

11 — 60 років від дня народження Зіновія Михайловича Кіпібіди (11.10.1953) — письменника, журналіста, художника

ЛИСТОПАД

2 — 135 років від дня народження Антона Івановича Манастирського (2.11.1878—15.05.1969) — українського живописця, графіка, народного художника України

16 — 135 років від дня народження Михайла Івановича Парашука (16.11.1878—24.12.1963) — українського та болгарського скульптора, громадського діяча

ГРУДЕНЬ

7 — 125 років від дня народження Левка Сильвестровича Лепкого (7.12.1888—28.10.1971) — поета, композитора, редактора, видавця, громадського діяча

28 — 95 років від дня народження Сари Яківни Полонської (28.12.1918—2.09.2004) — бібліотекаря, бібліографа, краєзнавця

29 — 70 років від дня народження Левка Миколайовича Крупи (29.12.1943—28.12.2000) — письменника, журналіста, громадсько-політичного діяча

Міста-ювіляри

— 550 років із часу заснування м. Підгайців (1463)

Перелік дат, які не увійшли до основного списку

6 січня 1888 р. у с. Конюхах Козівського району народився новеліст, історик, етнограф, збирач усної народної творчості **Йосиф Олексійович Когут**.

Помер 16 липня 1980 р. у родинному селі, де й похований.

6 січня 1933 р. у смт Козовій народився вчений у галузі історії, спортивний і громадський діяч, доктор історичних наук, професор **Богдан Євстахійович Трофим'як**.

У 1955—1961 рр. — член збірної команди України з легкої атлетики, неодноразовий призер та чемпіон України з бігу на 3000 метрів із перешкодами.

З 1962 р. на викладацькій роботі.

Автор монографій, навчальних посібників, наукових і навчально-методичних праць, публікацій у фахових виданнях, всеукраїнських та обласних часописах.

Помер 13 грудня 2007 р. у м. Тернополі.

10 січня 1943 р. у с. Староміщині Підволочиського району народився скульптор, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Шевченка (1972) **Ярослав Миколайович Мотика**.

Працює в галузі станкової, декоративної та монументальної скульптури, пластики малих форм, художньої кераміки.

17 січня 1933 р. у с. Кутищі Лановецького району народився вчений-астрофізик, педагог **Іван Антонович Климишин**.

Будучи студентом, а згодом — аспірантом Львівського університету, працював у астрономічній обсерваторії цього ж навчального закладу. У 1961 р. І. Климишин захистив кандидатську дисертацію, а через десять років — докторську.

З 1974 р. — професор Івано-Франківського педагогічного інституту (нині — Прикарпатський університет ім. В. Стефаника).

Як учений, відомий не лише в Україні, а й за її межами. Він член Міжнародного астрономічного союзу, у 1994 та 1995 рр. американський біографічний інститут визнав І. Климишина «Людиною року», його іменем названо малу планету (число 3653) в Сонячній системі.

Він є автором понад 50 книг, 100 наукових статей у фахових українських і зарубіжних виданнях.

18 січня 1913 р. у с. Осмачках, нині Тахтаулове Полтавського району Полтавської області, народився драматичний актор, народний артист УРСР (1969) **Семен Іванович Оніпко**.

З 1960 р. працював у Тернопільському обласному музично-драматичному театрі (нині — академічний театр).

Помер 1 березня 1975 р. у м. Тернополі.

20 січня 1963 р. у с. Покропивній Козівського району народився фольклорист, краєзнавець, громадський діяч, голова Тернопільського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» **Петро Михайлович Шимків**.

Закінчив інженерно-будівничий інститут у м. Красноярську (1985, нині РФ). Працював інженером тресту «Тернопільпромбуд», провідним інженером будівельних організацій у м. Кіровокані (Вірменія), де був головою українського товариства «Червона калина», видавав газету «Наша думка» (1989—1990).

Після закінчення філологічного факультету Тернопільського державного педагогічного інституту (1994) (нині — Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка) працював завідувачем кабінету народознавства ТДІІ.

Член товариств «Неосфера» і «Тернове поле» (1988—1989), співзасновник товариства «Вертеп», його голова (1991—1993).

З 1991 р. — член Всеукраїнського товариства «Просвіта», член правління, з 1996 р. — заступник голови правління обласного об'єднання цього товариства, відповідальний за «Молоду Просвіту». 2001 р. був обраний головою Тернопільського обласного об'єднання «Просвіта», з 2002 р. — голова Тернопільського осередку Асоціації молодих дослідників фольклору.

П. Шимків — упорядник фольклорних збірників «Вже весна воскресла», «Лицарям волі», «Щедрий вечір», книги «Молода Просвіта» Тернопільщини, «Літопис товариства «Вертеп», «Повстанські заграви».

20 січня 1868 р. у с. Баворові Тернопільського району народився український письменник, історик і публіцист, громадський діяч Галичини, депутат австрійського парламенту опозиційного крила, редактор прогресивних журналів «Радикал», «Громадський голос» **В'ячеслав Титович Будзиновський**.

Засновник і керівник Української партії праці.

Автор оповідань, історичних повістей «Пригоди запорізьких скитальців», «Осаул Підкова», двотомної «Історії України», упорядник і видавець історичних пісень і дум «Козацькі часи в народній пісні».

Помер 14 лютого 1935 р. у м. Львові.

20 січня 1548 р. польський король Сигізмунд I дарував м. Тернополю магдебурзьке право і встановив чотири ярмарки в рік.

22 січня — День Соборності та Свободи України. Директорія Української Народної Республіки проголосила на Софіївській площі в м. Києві злуку всіх українських земель (західних і східних) в єдину Соборну Українську Державу.

2 лютого 1908 р. у с. Токах Підволочиського району народився живописець, графік, мистецтвознавець **Антон Іванович Малюца**.

Співзасновник мистецької групи «РУБ» та її друкованого органу «Карби», працював декоратором у театрах «Заграва» і «Богема».

Емігрував до США.

Автор праць із мистецтвознавства та художньої критики.

Помер 17 червня 1970 р. у м. Нью-Йорку (США).

Виставка творів А. Малюци відбулася в Тернопільському обласному художньому музеї в 1998 р.

2 лютого 1953 р. у с. Соснівці Шумського району народилася директор Шумської централізованої бібліотечної системи **Анастасія Панкратівна Гордовська**.

24 лютого 1928 р. у смт Козівій народився педагог, диригент, заслужений діяч мистецтв УРСР (1969) **Володимир Павлович Пекар**. Працював у містах Львові та Рівному.

Помер 22 липня 1990 р. у м. Рівному.

24 лютого 1953 р. у смт Антонінах, нині Красилівського району Хмельницької області, народився громадський діяч, журналіст, краєзнавець **Юрій Федорович Ковальков**. Член Національних спілок краєзнавців (1999) та журналістів (2002) України.

Співініціатор створення на Тернопільщині Асоціації нобелівських студій і проведення Нобелівських читань. Автор численних публікацій у колективних збірниках та періодиці.

Живе та працює в м. Тернополі.

3 березня 1928 р. у с. Хмельськах Підволочиського району народився кобзар, композитор, поет, художник, фольклорист, громадсько-культурний діяч **Михайло Миколайович Баран**. Заслужений працівник культури України (1988), лауреат першого республіканського

конкурсу кобзарського мистецтва (1989), перша премія на Міжнародному фестивалі народного мистецтва (1993).

Організатор і художній керівник ансамблів і капел бандуристів.

У репертуарі — понад 200 народних дум і пісень, творів українських композиторів і власних.

Учасник всеукраїнських та міжнародних фестивалів.

9 березня 1883 р. у с. Гарбузові, нині Зборівського району, народився педагог, мовознавець **Володимир Домбровський**. Брав участь у боротьбі за український університет у м. Львові, за що був заарештований австрійською владою.

Працював викладачем у гімназіях Чернівців, Копичинців, Рогатина, Золочева.

Автор навчальних посібників.

Помер 1 червня 1925 р. у м. Золочеві, нині Львівської області.

20 березня 1933 р. у с. Худіївцях, нині Борщівського району, народився літератор, театральний режисер **Володимир Петрович Дутчак**. Лауреат Всеукраїнського фестивалю театрального мистецтва (1972, срібна медаль), Канадсько-української мистецької фундації ім. Ярослави та Михайла Шафранюків (1989, бронзова медаль).

Поставив на самодіяльній сцені понад 50 вистав українських авторів. Заснував музей народного театру Борщівського цукрового заводу, музей речей домашнього вжитку в родинному селі.

Автор книг «Долею даровані зустрічі», «Шістдесята весна», «Шуміли верби понад Нічлавою», «На порозі батьківської хати», «В пам'яті серця назавжди»; статей і нарисів у періодичних виданнях.

4 квітня 1888 р. у с. Купчинцях, нині Козівського району, народився військовик, правник, громадсько-політичний діяч **Олекса Юрійович Олійник**.

Закінчив гімназію в м. Тернополі.

Співорганізатор Тернопільського коша УГА (листопад 1918), учасник бойових дій.

Працював адвокатом у м. Тернополі.

Займався громадською та політичною діяльністю.

1941 р. був заарештований органами НКВС. У 1944 р. емігрував за кордон.

Автор статей на юридичну та історичну теми, праць про с. Купчинці.

Помер 13 листопада 1971 р. у м. Пармі (США).

15 квітня — День визволення міста Тернополя від фашистських загарбників.

26 квітня — День Чорнобильської трагедії.

27 квітня 1953 р. у с. Купчинцях Козівського району народилася вчений-географ, педагог, доктор географічних наук, професор **Ольга Володимирівна Заставецька**.

Співавтор навчальних посібників із географії. Автор монографій «Тернопільська область: географічні основи комплексного економічного і соціального розвитку», «Комплексний економічний і соціальний розвиток території», збірників задач і вправ «Фізична географія», «Економічна та соціальна географія України»; редактор всеукраїнського журналу «Історія української географії», наукових праць із проблем сучасної географії.

5 травня 1888 р. у с. Коцюбинцях Гусятинського району народився письменник, перекладач, фольклорист, педагог **Мирослав Дмитрович Капій**.

Навчався в Тернопільській Українській державній гімназії, а після закінчення Бережанської гімназії продовжив навчання у Львівському університеті. Працював учителем німецької та французької мов у Теробовлянській гімназії. У 1928 р. перебрався до Польщі й до 1939 р. викладав у гімназії м. Лежайська. Працював у м. Відні. У 1945 р. з родиною повернувся в Україну, оселився в м. Косові, де жив до кінця життя.

Автор поетичного циклу «На тім подолі смутку», збірок нарисів та оповідань «З його думок», «Незабутнім тіням Тарасовим». Переклав 4 твори Жуля Верна, а також драму «Будівничий Сольнес» Г. Ібсена, оповідання М. Конопницької, В. Дорошенка, О. Купріна, Р. Кіплінга, вірші Г. Гейне, О. Мірбо, «Демон» М. Лермонтова, досліджував творчість І. Вагилевича, записував фольклор.

Помер М. Капій 24 березня 1949 р. у м. Косові.

19 травня — Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва.

17 червня 1928 р. на хуторі Веснівка, нині село Козівського району, народився письменник, громадський діяч **Богдан Іванович Мазепа**.

У 1944 р. вивезений на роботу до Німеччини. Емігрував до Канади. Працював у радіокорпорації «Голос Канади», Об'єднанні українських канадських письменників «Слово», член НТШ.

Автор статей, збірок поезій «Зоряна даль» і «Полум'яні акорди». На слова Б. Мазепа написали музику Б. Веселовський, І. Соневицький, С. Яременко.

Помер у 1978 р. у м. Едмонтоні (Канада).

22 червня — День Скорботи й вшанування пам'яті жертв війни в Україні.

28 червня — День Конституції України.

5 липня 1888 р. у с. Купчинцях Козівського району народився офіцер УСС, сотник УГА, доктор права, публіцист **Іван Григорович Стадник**.

Після закінчення початкової школи в с. Купчинцях, навчався в Тернопільській гімназії. У 1912 р. закінчив правничий факультет Львівського університету. У 1917 р. — офіцер УГА, 1919 — сотник УГА Тернопільського окружного командування.

Працював у адвокатській конторі в м. Станіславі (нині — м. Івано-Франківськ). У 1944 р. емігрував до Австрії, пізніше до США.

Автор нарисів про доктора Олексу Олійника, села Йосипівку та Яструбово, що поміщені в третьому томі видання «Шляхами Золотого Поділля».

Помер 5 травня 1979 р. у м. Клівленді (США).

11 липня 1953 р. народилася директор Гусятинської централізованої бібліотечної системи **Любов Іванівна Зубкова**.

16 липня — Верховна Рада Української РСР ухвалила **Декларацію про державний суверенітет України**.

26 липня 1943 р. у м. Тернополі народилася педагог, композитор, лауреат обласної мистецької премії ім. Д. Січинського, обласного пісенного конкурсу «Голос серця» (1998, 2001) **Зіновія Ярославівна Присухіна**.

Авторка збірки «Пісні на слова Богдана Лепкого» (1999, США), «Чотири струни» (2002), «Співає тихо коліскову мати» (2004). Написала музику на слова Г. Костів-Гуски, Б. Мельничука, Г. Петрука-Полика, Д. Чубатої та ін.

18 серпня 1903 р. у с. Івачеві-Горішньому, що біля м. Тернополя, народився священик, отець-редемпторист **Зіновій Григорович Ковалик**.

Навчався в учительській семінарії в м. Тернополі, працював учителем молодших класів у сільській школі. 28 серпня 1926 р. склав монаші обіти в Чині Найсвятішого Избавителя. Філософські та богослов-

ські студії відбував у Бельгії. Після повернення в Україну 4 вересня 1943 р. був висвячений на священника. Працював як місіонер на Волині.

У грудні 1940 р. отця З. Ковалика було заарештовано під час проповіді в церкві. У 1941 р. унаслідок жорстоких тортур (його розпі'яли на стіні у в'язниці у м. Львові) загинув як мученик за віру.

27 червня 2001 р. о. З. Ковалик був беатифікований Вселенським Архієреєм Папою Іваном Павлом II.

23 серпня — День Державного Прапора України.

24 серпня — День Незалежності України.

24 серпня 1943 р. у м. Хоросткові, нині Гусятинського району, народився письменник, редактор, громадський діяч **Роман Миколайович Качурівський**. Член Національної спілки письменників України.

Перші вірші опублікував 1959 р. у районній газеті.

Автор збірок поезій «Літні зорепади», «Паролі молодості», «Журавлиний трикутник», «Час творчості», «Вечірні води: вибране», «Піднебесся», «Під знаком вишні», «Вітросінь» та ін.; нарисів, рецензій, статей у періодиці.

Лауреат премії ім. М. Шашкевича (2001).

3 вересня 1953 р. у с. Михайлівці Підгаєцького району народилася культурно-освітня діячка, заслужений працівник культури України (1994) **Святослава Миколаївна Яценко** (нинішнє Гой-Стром).

Працювала в обласній організації Товариства любителів книги УРСР, обласному відділенні Українського фонду культури, співініціатор збору коштів на пам'ятник І. Франку в м. Тернополі, організатор всеукраїнських літературних свят.

Автор дослідження про балерину Р. Прийму-Богачевську, методичного посібника «Молодь і культура», публікацій у періодичних виданнях.

З 2001 р. живе в США.

8 вересня — Міжнародний день писемності.

13 вересня 1873 р. у с. Городниці Гусятинського району народився український письменник, літературознавець, педагог, кандидат філологічних наук **Денис Якович Лукіянович**.

Учитель шкіл Галичини та Буковини, викладач Львівського університету, співробітник редакцій журналів «Народ», «Літературно-науковий вісник», «Дзвінок», газети «Нова Буковина».

Автор збірок оповідань «Ескізи і оповідання», «Новели», повістей «Від кривди», «За Кадильну», «Я — з більшістю», літературно-критичних праць про творчість Т. Шевченка, І. Франка, О. Кобилянської, Н. Кобринської.

Помер 28 січня 1965 р.

25 вересня 1878 р. у с. Звинячі, нині Чортківського району, народився український педагог-новатор, науковець, публіцист, видавець, громадсько-політичний і військовий діяч **Михайло Миколайович Галущинський**. Основоположник нової епохи національної культури — української андрагогіки; теоретик й організатор гімназійної освіти та освіти дорослих у Галичині, учитель Золочівської гімназії, директор Рогатинської української гімназії, командант легіону Українських січових стрільців, член культурно-просвітницьких товариств — НТШ, «Рідна школа», керівник і почесний член товариства «Просвіта», професор Львівського (Таємного) Українського університету, засновник-редактор журналу «Життя і знання».

Автор підручників із педагогіки «Народна освіта і виховання народу: методи й цілі», «Позашкільна освіта», праць «Національне виховання», «Українські народні бібліотеки і праця над поширенням книги».

Помер 23 вересня 1931 р. у м. Львові.

30 вересня — Всеукраїнський день бібліотек.

3 жовтня 1918 р. у с. Жовчеві Рогатинського району Станіславської (тепер Івано-Франківської) області народився лікар, меценат української культури **Роман Петрович Смик**.

Справою всього життя стало для Р. Смика повернення Україні Богдана Лепкого. Жодна сторінка культурного життя України, пов'язана з іменем великого поета, не проходила повз увагу доктора. Він не лише по крупинці збирав, але й щедро роздаровував музеям, створеним за його сприяння в Крогульцях, Жукові, Жовчеві, Бережанах, Тернополі.

Фундатор пам'ятника в с. Жукові та пам'ятних таблиць у м. Бережанах, с. Жовчеві. Він опікувався створенням пам'ятника Б. Лепкому в м. Бережанах.

Лауреат премій ім. братів Богдана та Левка Лепких, В. Винниченка, Є. Чикаленка.

За його сприяння вийшли численні видання творів письменника як в Україні, так і за її межами.

Помер Р. П. Смик 25 грудня 2007 р. у м. Чикаго (США).

4 жовтня 1868 р. у с. Кип'ячці, нині Тернопільського району, народився український літературознавець, мовознавець, фольклорист, педагог, громадський діяч, доктор філології, академік АН УРСР **Кирило Йосипович Студинський**. Депутат Верховної Ради УРСР першого скликання, дійсний член і голова НТШ, викладач львівських гімназій, викладач польської й української мов у гімназіях Кракова та Ягелонському університеті, професор і проректор Львівського університету.

Автор наукових праць із літературознавства, історії культури й мови, досліджень давнього та нового українського письменства, з історії єднання прогресивних діячів Західної та Наддніпрянської України, українсько-польських й українсько-чеських літературних зв'язків, цілого ряду оповідань, віршів тощо.

Помер у червні 1941 р. Місце смерті невідоме.

7 жовтня 1938 р. у с. Ценеві Козівського району народився хорвий і театральний диригент, хормейстер, композитор **Євген Петрович Корницький**. Народний артист України (2002). З 1970 р. працював диригентом і хормейстером Тернопільського обласного музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка (нині — академічний театр).

Помер 23 жовтня 2012 р.

14 жовтня — День створення Української повстанської армії (УПА).

21 жовтня 1863 р. у м. Миколаєві Львівської області народився український учений-географ, історик, біолог, доктор філософії **Григорій Іванович Величко**. Учитель Львівської учительської семінарії, гімназій Дрогобича, Перемишля, Станіслава, Тернополя, викладач Уманського сільськогосподарського інституту.

Автор праць із географії «Карта України-Руси», «Географія України», «Галичина», «Народописна карта українського народу» та ін.; праць сільськогосподарської тематики, історії, біології тощо.

Помер Г. І. Величко 1935 р. у м. Москві (нині РФ).

28 жовтня — День визволення України від фашистських загарбників.

23 листопада — День пам'яті жертв Голодомору та політичних репресій.

2 грудня 1873 р. у с. Крамарівці Ярославського повіту, нині Республіка Польща, народився історик, педагог, диригент, громадський діяч **Омелян Антонович Терлецький**.

З 1898 р. працював у м. Тернополі учителем географії, історії, музики та співів у гімназіях.

Співорганізатор і диригент товариства «Боян», організатор курсів для диригентів сільських хорів. Перший директор гімназії «Рідна школа» в м. Чорткові (1911). Під час Першої світової війни працював у таборах українських військовополонених у Німеччині. З 1914 р. — у м. Львові.

Автор праць «Історія української держави», «Гетьманська держава і Запорозька Січ», «Історія України від 1917 р. до найновіших часів», «Визвольна боротьба українського народу»; науково-популярних статей, зокрема про музичне життя міст Тернополя та Львова 1906—1914 рр.

Помер 13 лютого 1958 р. у м. Львові.

12 грудня 1933 р. у с. Бережанці Лановецького району народився бібліотекар-бібліограф вищої кваліфікації, заслужений працівник культури України (1990) **Павло Порфентійович Басок**.

Закінчив Харківський державний інститут культури. Трудовий шлях розпочав у 1954 р. бібліотекарем приклубної бібліотеки с. Шилів Лановецького району.

З 1961 р. завідував Пробіжнянською сільською бібліотекою Чортківського району.

У 1965 р. переведений на посаду старшого методиста Тернопільської обласної державної наукової бібліотеки. У 1971—1976 рр. працював головним бібліотекарем цієї книгозбірні. З 1976 р. — заступником директора. У 1979—1993 рр. — директор Тернопільської обласної бібліотеки для дітей.

Живе в м. Івано-Франківську.

12 грудня 1933 р. у с. Мізюринцях Шумського району народився музеєзнавець, етнограф, фольклорист **Венедикт Антонович Лавренко**. Член Всеукраїнської спілки краєзнавців (1991), засновник та голова Тернопільської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців (1991), лауреат премії ім. Дмитра Яворницького (1997), заслужений працівник культури України (1993).

Помер 22 жовтня 2006 р.

18 грудня 1903 р. у с. Славній Зборівського району народився письменник, журналіст, редактор, культурно-освітній діяч, педагог **Роман Михайлович Завадович**.

Створив неповторну галерею літературних образів — від Гнома Ромтомтомика й Гоци Драли до Марушки Чепурушки та Леся Побігдеса. Був одним із найпопулярніших авторів часописів «Світ дитини» і «Малі друзі». Емігрувавши до США, видавав там дитячий журнал «Веселка», який виходить і нині. За великі заслуги на ниві української культури відзначений 22 січня 1978 р. у м. Чикаго як «Українець року».

Помер 31 травня 1985 р. Похований у м. Чикаго (США).

20 грудня 1983 р. створено **Тернопільську обласну організацію Національної спілки художників України**. Очолив її Є. Удін (1983—1992).

1903 р. у м. Збаражі народився лікар, громадський діяч, доктор медицини (1927) **Тарас Володимирович Білинський**. Член українського лікарського товариства у м. Львові.

Закінчив Українську гімназію в м. Тернополі, медичний факультет у м. Граці (Австрія).

З 1930 р. вів приватну медичну практику в м. Збаражі. Був головою товариства «Просвіта», організатором товариства «Сокіл». Член Ради Округного Союзу кооперативів та член управи Українського народного дому.

5 липня 1941 р. був закатований енкаведистами. Похований у м. Збаражі.

З нагоди 100-річчя від дня народження Т. В. Білинського на будинку Збараської районної лікарні відкрито меморіальну дошку.

1025 років від запровадження (988) князем Володимиром Великим **християнства як державної релігії Київської Русі**.

460 років із часу заснування **Першої козацької січі** нашим земляком **Дмитром Івановичем Вишневецьким (Байдою)** з містечка Вишнівець.

Нижче Дніпровських порогів, де ріка ділиться та утворює острови, козаки ставили собі фортеці — «Острожки». Згодом на місці дрібних побудували одну головну, яку назвали Запорозька Січ. Вона проіснувала до 1775 р.

395 років із часу виходу в м. Почасві **першої друкованої книги на Тернопільщині «Зерцало богословія» Кирила Транквіліона Ставровецького**.

375 років із часу видання **«Граматики или письменниці языка словенскаго тщателем вкратце издана в Кремьнци року 1638»** — це спеціальний підручник для учнів Кременецької братської школи-філії Києво-Могилянської академії.

180 років із часу заснування (1833—1837) у Львівській семінарії гуртка західноукраїнської демократичної молоді **«Руська трійця»** (засновники — М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич). Його метою було відродження української літератури в Галичині. У 1837 р. «Руська трійця» видала альманах «Русалка Дністровая», що започаткувало становлення нової української літератури в Галичині.

120 років від початку діяльності (1893) **Дедеркальської учительської семінарії** Кременецького повіту Волинської губернії (заснована в м. Острозі, переведена до с. Великих Дедеркал) — однієї з перших учительських семінарій в Україні, що готувала вчителів народних шкіл.

95 років тому (1918) IV Універсалом Центральної Ради Українську Народну Республіку проголошено самостійною та незалежною державою.

80 років із часу написання (1933) Уласом Самчуком **роману-хроніки «Марія»** — першого твору про Голодомор в Україні 1933 року.

70 років років з часу **Молотківської трагедії**. 29 квітня 1943 р. німецько-фашистські окупанти спалили с. Молотків на Лановеччині та знищили 617 його жителів, у тому числі 92 дітей і священника Я. Юхновського.

На місці трагедії споруджено меморіальний комплекс жертвам фашизму та односельцям, полеглим у німецько-радянській війні, відкрито музей «Молотківська трагедія».

50 років із часу опублікування (1963) у м. Нью-Йорку роману Василя Барки **«Жовтий князь»** — великого твору про Голодомор 1933 року. В Україні твір вийшов друком у 1991 р.

2 СІЧНЯ

**50 років від дня народження
Олександра Казимировича Вільчинського**

(2.01.1963) — письменника, журналіста, педагога

Народився 2 січня 1963 року в с. Купчинцях Козівського району. У 1985 р. закінчив Львівський університет. Працював журналістом в містах Одесі й Тернополі. Майже десять років — головним редактором міської газети «Тернопіль вечірній», був депутатом Тернопільської міської ради двох скликань поспіль, а також — прес-секретарем, безробітним, працівником обласного центру зайнятості, шеф-редактором видавництва, заступником головного редактора журналу «Книжник-review» (м. Київ)...

Зараз викладає на кафедрі журналістики Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, веде авторські колонки в популярних щоденних газетах «20 хвилин», «Львівська газета»... Був у Асоціації «Нова література», член Національної спілки письменників України та Асоціації українських письменників. Автор книжок оповідань та повістей «Що скаже батько» (1989), «Дежавю. Спроба повернення» (2002), романів «Неврахована жертва» (2002), «Суто літературне вбивство» (2003), «Останній герой» (2004), «Віагра для мера» (2006), п'єси «На всі гроші» (2006), низки резонансних публікацій у місцевій та центральній пресі. За роман «Суто літературне вбивство» — лауреат «Коронації слова — 2002», за роман «Останній герой» отримав гран-прі та першу премію «Коронації слова — 2003». Стипендіат «Gaude Polonia — 2005». Живе в м. Тернополі.

(Із книги «Літературне Тернопілля»)
Література

Вільчинський, О. Віагра для мера : роман / О. Вільчинський. — К. : Факт, 2006. — 295 с.

Вільчинський, О. К. Дерева на дахах : роман / О. К. Вільчинський. — Х. : Фоліо, 2010. — 343 с. — (Графіті).

Вільчинський, О. Неврахована жертва ; Суто літературне вбивство : детект. романи / О. Вільчинський. — Т. : Богдан, 2009. — 336 с. — (Серія «Український детектив»).

Вільчинський, О. А ви знаєте, що Тернопіль схожий на корабель? : [уринок із повісті «Кораблик»] / О. Вільчинський // Тернопіль вечірній. — 2009. — 4 листоп. — С. 23.

Вільчинський, О. «Весна 2012-го, принаймні за сюжетом «Льодовика», настане вчасно» / О. Вільчинський // Українська літературна газета. — 2011. — 30 груд. — С. 16 : фотогр. — (Підсумки року).

Вільчинський, О. «Ластівка» з дощу : уринок з роману «Останній герой» / О. Вільчинський // Rіa плюс. — 2004. — 23 черв. — С. 18 : фотогр., біогр. довідка.

Вільчинський, О. Стежками «Останнього героя» ; Уринок з роману «Останній герой»: «Ластівка» з дощу / О. Вільчинський // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 104—119.

Вільчинський, О. Олександр Вільчинський: «Для письменника провінції не існує» : [розмова з відомим укр. письменником] / вела В. Касіян // Вільне життя плюс. — 2011. — 9 верес. — С. 8 : фотогр. — (Гість сторінки).

Вільчинський, О. Олександр Вільчинський: «Тернопілля — це те середовище, що думає українською...» : [розмова з терноп. письменником] / вела О. Юхим // Вільне життя. — 2006. — 9 верес. — С. 8 : фотогр.

Вільчинський, О. Письменник Олександр Вільчинський: хобі — мапи і риболовля : [інтерв'ю з терноп. письменником] / записала Н. Лазука // Нова Тернопільська газета. — 2011. — 7—13 верес. — С. 5 : фотогр.

Вільчинський, О. Джерело натхнення — історія / О. Вільчинський // 20 хвилин. — 2012. — 9—10 берез. — С. 13 : фотогр. — Рец. на кн.: Кралюк, П. Сильні та одинокі / П. Кралюк. — К. : Ярославів Вал, 2011. — 280 с.

Вільчинський, О. Літературна клумба Тетяни Дігай / О. Вільчинський // 20 хвилин. — 2011. — 16—17 груд. — С. 16 : фотогр. — Рец. на кн.: Дігай, Т. Післямова : літ. критика / Т. Дігай. — Т. : Воля, 2011. — 132 с.

Вільчинський, О. Стрибки з мосту і не тільки : [про першу поет. збірку В. Кіяшка «Подорож»] / О. Вільчинський // 20 хвилин. — 2011. — 29—30 лип. — С. 15.

Вільчинський, О. Сузір'я двох сонць над стеблами тлину... / О. Вільчинський // 20 хвилин. — 2012. — 13—14 січ. — С. 15 : фотогр. — Рец. на кн.: Дячун, В. КирилоСтефанія: узір'я двох сонць : поезія / В. Дячун. — Т. : Богдан, 2011. — 144 с.

Вільчинський, О. Тренер із Злодіївки / О. Вільчинський // 20 хвилин. — 2011. — 21—22 жовт. — С. 15 : фотогр. — Рец. на кн.: Шинкарук, В. Тренер / В. Шинкарук.

Буденний, Г. Корона для «хрещеного батька» : [О. Вільчинський — переможець Всеукр. конкурсу «Коронація слова»] / Г. Буденний // Нова Тернопільська газета. — 2004. — 28 квіт. — С. 4.

Олександр Вільчинський : [біогр. довідка] // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 104.

Олександр Вільчинський : [біогр. довідка] // Письменники Тернопілля : Члени Нац. спілки письменників України. — Т., 2010. — С. 23 : фотогр.

Олександр Вільчинський готує новий детектив // 20 хвилин. — 2011. — 10—11 жовт. — С. 4.

Голояд, І. Олександр Вільчинський репрезентував роман про Тернопіль та обіцяв написати нові детективи / І. Голояд // Нова Тернопільська газета. — 2011. — 14—20 верес. — С. 4 : фотогр.

Дігай, Т. Детективи Олександра Вільчинського : [зустріч із літератором і журналістом та анонс нової вид. серії «Український детектив»] / Т. Дігай // Вільне життя. — 2010. — 19 берез. — С. 6.

Колесник, Т. Презентував «Дерева на дахах» / Т. Колесник // 20 хвилин. — 2011. — 12—13 верес. — С. 2 : фотогр.

Феник, М. Героїв книги об'єднала криївка : [презентація кн. «Криївка» О. Вільчинського] / М. Феник // 20 хвилин. — 2011. — 2—3 листоп. — С. 4.

Ониськів, М. Вільчинський Олександр Казимирович (2.01.1963, с. Купчинці Козів. р-ну) — письменник, журналіст / М. Ониськів // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 282.

7 СІЧНЯ

70 років від дня народження Мирослава Петровича Коцюлима

(7.01.1943—23.11.2005) — актора, народного артиста України

Він був актором від Бога і так багато важив у театрі, що з його відходом зійшов зі сцени й цілий ряд вистав, що були окрасою репертуару. Перед смертю, ніби відчуваючи біду, Мирослав Петрович бідкався: хто ж буде вчити його ролі, адже там так багато тексту. А їх, за окремими винятками, ніхто і не вчив. За словами найкращого Коцюлимового друга народного артиста України Володимира Ячмінського, артисти навіть побоювались вводитись на його ролі, бо що вони в них могли сказати після Коцюлима? Не йде «Мартин Боруля» з його найулюбленішим і неперевершеним Омельком, не йдуть «Житейське море», «Хазяїн», «Маклена Граса», «Ревізор»... Вони ніби теж попросились зі сценою, як і їх творець. Аж поки нове покоління нових акторів через роки не поверне їх до життя знову.

Він народився на самісіньке Різдво, 7 січня 1943 року, в с. Старій Ягільниці Чортківського району і збирався довго жити, бо в такий день народитися — треба мати щастя від Бога. І він його мав — щастя бути великим артистом, загальним улюбленцем публіки. Його герої були дуже різними — і серйозними, і веселими, і комічними, але, зігріті Коцюлимовим талантом, вони завжди були явищем у театрі. Його ампула визначали як комічний трагік чи трагічний комік. Як сказав на похороні священник, що відспівував Мирослава Петровича, він міг розсмішити навіть журбу. Але він умів і так промовисто мовчати, що мурашки пробігали по спині.

Якось Олена Григорівна Коцюлима почула в театрі на спектаклі, як одна жінка питала іншу: «Чи скоро вийде той артист, що нічого не говорить, а всі сміються?» Йшлося про Мирослава Петровича. Він справді умів розсмішити зал не тільки дотепним словом, а й мовчанням.

Йому щастило на режисерів. Ярослав Геляс, Рима Степаненко, Анатолій Горчинський, Павло Загребельний, Анатолій Бобровський — усі залюбки брали Мирослава Коцюлима у свої спектаклі. Але найбільшою удачею артист вважав зустріч з Федором Стригуном: у кожній із шести вистав, які він поставив на тернопільській сцені, був зайнятий Мирослав Петрович, до того ж усюди був єдиним на роль.

Журналістам артист казав, що Федір Стригун у його житті — це цілий творчий етап.

Його любили не лише глядачі, а й колеги. Олена Григорівна зберегла кілька аркушів, списаних у квітні 1999 року, коли Мирославу Петровичу присвоїли звання народного артиста України. Дружина пустила чисті аркуші по колу — і кожен вилив на той папір свої почуття до артиста. Лише кілька записів. «Вітаю! Щасливий, що знаю вас. Ми всі любимо, шануємо найкращого актора М. П. Коцюлима. Здоров'я вам міцного і творить, творить, творить... Г. Шергей», «Мирославе, брате! Щоб усе, про що ти думаєш і мрієш, збулося! Здоров'я! Ф. Стригун», «І ось звершилось! Вірю, що закономірно, широко і правдиво. Тепер, друже, шукай інших здобутків і піднімайся на нову висоту. В. Ячмінський», «Ви щаслива людина, дорогий Мирославе Петровичу, вас визнали люди, ваша мати дожила до цих днів, ваші діти гордяться вами. І, найголовніше, поруч з вами жінка, яка досі дивиться на вас закоханими очима... З любов'ю — Дана».

В одному інтерв'ю Мирослава Петровича запитували, що для нього театр. А він відповідав: «Це моє життя, це для мене все, абсолютно. Якщо щось трошки менш значиме — то риболовля. Якщо є щось ще між театром і риболовлею — це сім'я». У цьому трикутнику він жив, творив, радів і страждав. І раптом усе це обірвалось, в одну якусь невблаганну мить. Другий інфаркт, лікарня — і 23 листопада 2005-го його серце зупинилося. А 25 листопада тисячі людей проводжали свого улюбленця в останню путь. І серед них — його найулюбленіший режисер, народний артист України заньківчанин Федір Стригун. «Він був митцем — смішним і трагічним, — говорив у день прощання Федір Миколайович. — Мирослав завжди мріяв зіграти найдраматичнішу роль, і зараз він її зіграв».

Як писав на смерть Коцюлима тернопільський музикознавець Анатолій Крохмальний: «Так тихо всі тікають в небо. А на землі їх дуже треба». Влучно сказано. Мирославу Петровичу не було й 63-ох, як він «втік у небо».

...За словами режисера шевченківців, заслуженого артиста України Олега Мосійчука, там, у вимірах вічності, гарний театр. Бо в ньому і Форгель, і Коцюлим, і Бобровський... Але для тих, хто залишається тут, на землі, справді, дуже важливо, щоб їх усіх пам'ятали. Такими, як вони були, — талановитими, жертвними, справжніми лицарями Мельпомени.

Г. Садовська

Література

Душа осяяна театром : життєвий і творч. шлях нар. артиста України Мирослава Коцюлима / авт. проекту О. Коцюлим ; упоряд.: М. Подкович, В. Собуцька. — Т. : Джура, 2010. — 326 с.

Заморська, Л. Мирослава Коцюлима називають легендою Тернополя : портрет нар. артиста України, уже покійного актора Терноп. драмтеатру М. Коцюлима, склали із своїх спогадів про нього друзі та колеги по сцені на вечорі-пам'яті «Душа, осяяна театром» / Л. Заморська // 20 хвилин. — 2011. — 23 лют. — С. [6] : фотогр.

Мельничук, Б. Його любили всі / Б. Мельничук // Тернопіль вечірній. — 2011. — 27 лип. — С. 5 : фотогр. — (Спогад).

Пам'ятаємо про Мирослава Коцюлима // Тернопіль вечірній. — 2010. — 24 листоп. — С. 2.

Романенко, Л. Душа, осяяна театром / Л. Романенко // Нова Тернопільська газета. — 2011. — 16—22 лют. — С. 7 : фотогр.

Садовська, Г. «Він був митцем — смішним і трагічним» / Г. Садовська // Вільне життя. — 2007. — 28 листоп. — С. 4 : фотогр. — (Незабутні).

Садовська, Г. Він міг розсмішити навіть журбу / Г. Садовська // Вільне життя. — 2006. — 25 листоп. — С. 4 : фотогр. — (Пам'ятаємо його таким).

Садовська, Г. Посвята Мирославу Коцюлимові / Г. Садовська // Вільне життя. — 2006. — 2 груд. — С. 8 : фотогр. — (Тернопільські театральні вечори).

Собуцька, В. Він був Король. Він в світ поїхав... Дорога губиться в снігах : [пам'яті актора М. Коцюлима] / В. Собуцька // Свобода. — 2007. — 24 листоп. — С. 8 : фотогр.

Собуцька, В. Куц каліни на варті вічного спокою / В. Собуцька // Свобода. — 2006. — 2 груд. — С. 6 : фотогр. — (Ми пам'ятаємо).

Старовський, М. На щаблях людських долъ : Миттевості з Мирославом Коцюлимом / М. Старовський // *Голос народу*. — 2011. — 10 берез. — С. 4 : фотогр. — (Наші земляки).

Федорців, Н. Из армійської валізи — на сторінки : про нар. артиста України М. Коцюлима друкують книгу / Н. Федорців // *Місто*. — 2010. — 24 листоп. — С. 7 : фотогр. — (Пам'ять).

Мельник, Я. Видали книгу про Коцюлима : 29 листоп. в Терноп. обл. універс. наук. б-ці відбувся вечір пам'яті, присвяч. нар. артисту України М. Коцюлиму / Я. Мельник // *Тернопіль вечірній*. — 2011. — 7 груд. — С. 2. — (Життя громади).

Собуцька, В. На відстані душі, на відстані сльози, на відстані самого серця : [вечір пам'яті актора Терноп. академ. обл. укр. драм. театру ім. Т. Шевченка М. Коцюлима та презентація кн. «Душа осяяна театром»] / В. Собуцька // *Свобода*. — 2011. — 23 лют. — С. 7 : фотогр.

Те ж // *Соломія*. — 2011. — № 1 (берез.). — С. 1, 3 : фотогр. — (Спомин).

Стригун, Ф. Чому Коцюлима знають менше, ніж Габена : [слово відомого укр. режисера, виголошене на вечорі пам'яті М. Коцюлима] / записала Г. Садовська // *Вільне життя плюс*. — 2011. — 25 берез. — С. 6. — (До Міжнародного дня театру).

Весна, Х. Коцюлим Мирослав Петрович (7.01.1943, с. Стара Ягільниця Чортків. р-ну) — актор, режисер / Х. Весна, Г. Івахів // *Тернопільський енциклопедичний словник*. — Т., 2005. — Т. 2 : К — О. — С. 207 : фотогр.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2003 рік : бібліогр. список / уклад. М. В. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2003. — 112 с.

Про М. Коцюлима: С. 8—9.

14 СІЧНЯ

75 років від дня народження Левка Йосиповича Різника

(14.01.1938) — письменника, ґрунтознавця, громадського діяча

Народився 14 січня 1938 року в с. Нарасві, нині Бережанського району. Член Національної спілки письменників України з 1978 року.

У 1959 році закінчив Львівський сільськогосподарський інститут (нині — Львівський аграрний університет). Працював ґрунтознавцем, керівником сектору кадастру у Львівській філії інституту «Укрземпроект». З 1981 року — у Львівській організації Спілки письменників України: літературний консультант, відповідальний секретар, у 1993—2005 роках — голова обласної письменницької організації.

Автор збірників оповідань і повістей «З математичною точністю» (1969), «Голуби до сонця» (1976), «Наріжний камінь» (1977), «Міра оптимізму» (1984), «Неоплатні борги» (1985), «Друге дихання» (1986), «На крутизні» (1988), «Цілитель» (1995), «Усусути на Лисоні» (2000; нагороджений літературною премією ім. Олесея Гончара), «Мамонт ожив» (2004); романів «Повінь» (1982), «Січковий батько» (1995), «Маргінал» (1996; відзначений премією «Кращий роман року» ім. Андрія Головка), «Карма» (1997), «Лідер» (1999), «Фактор Данила Вернади», «Фіолетові кошенята» (2003), «На карнавалі лукавства» (2004), «Самотність пророка» (2005) та ін. Опублікував у журналі «Тернопіль» (нині — «Літературний Тернопіль») повість «Героям слава» (1991), уривки з роману «Поет і Владика» (2008), у регіональному збірникові «Тернопілля'95» — оповідання «Бочка».

У 2012 році Левко Різник став лауреатом Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. братів Богдана та Левка Лепких за 2011 рік за публікацію творів у журналах «Тернопіль» і «Літературний Тернопіль».

Література

Різник, Л. Доктор і Професор, або На шляху поступу : роман-есеї / Л. Різник // *Літературний Тернопіль*. — 2011. — № 4. — С. 10—45 ; 2012. — № 1. — С. 8—25. — (Велика проза : першодрук).

Те ж // *Дзвін*. — 2012. — № 2. — С. 30—94. — (Проза). — Бібліогр. в кінці ст.: (89 назв).

Різник, Л. Дорога стелилась тонко-тонко : письменникові Юрію Ковалю — 70 / Л. Різник // *Дзвін*. — 2012. — № 1. — С. 135—139.

Різник, Л. Поет і владика. На калиновім мості : [роман-діалог] / Л. Різник // Тернопіль. — 2008. — № 1. — С. 17—27 : фотогр. ; № 2. — С. 8—18. — (Велика проза : першодрук). — Біогр. відомості про автора.

Різник, Л. Коваль своєї долі : [про уродженця с. Манаєва Зборів. р-ну, худож. Б. Сікотовського] / Л. Різник // Літературний Тернопіль. — 2011. — № 1. — С. 64—65, фоторепрод.: с. [1—4] обкл., [2] арк. іл. — (Художник номера).

Різник, Л. У нього гостював калиновий кінь : [про уродженця с. Мозолівки Підгаєц. р-ну, худож., поета, викл. фізики Львів. військового лицю О. Гончара] / Л. Різник // Літературний Тернопіль. — 2010. — № 1. — С. 88—89 : фоторепрод.

Різник, Л. О Бояне-соловію!.. / Л. Різник // Літературна Україна. — 2012. — 16 лют. — С. 12. — (Рецензії). — Рец. на кн.: Вархол, Р. Співочий птах на мисленому дереві : вибрані поезії / Р. Вархол. — Л. : Ліга-Прес, 2010.

Різник, Л. Не ламай калини / Л. Різник // Вільне життя. — 2010. — 26 берез. — С. 6. — (Повертаючись до надрукованого). — Рец. на кн.: Мельничук, Б. Зламани мальви : новели / Б. Мельничук. — Т. : Тернограф, 2010.

Золотнюк, А. Нагороди від «Літературного Тернополя» : [найкращі автори часопису за 2011 р.] / А. Золотнюк // Вільне життя плюс. — 2011. — 23 груд. — С. 5 : фотогр.

Лауреати премії журналу «Літературний Тернопіль» : [Л. Різник] // Літературна Україна. — 2012. — 5 січ. — С. 5. — (Відзнаки).

Михайлюк, М. Лепківські нагороди вручено : [вручення літ.-мист. премії ім. братів Лепких Л. Різнику] / М. Михайлюк // Вільне життя плюс. — 2012. — 25 січ. — С. 7 : фотогр.

Троє достойних із 20-ти : [вручення премії ім. братів Лепких за 2011 р. Л. Різнику] // Нова Тернопільська газета. — 2012. — 25 січ. — С. 5.

Уніят, В. Лауреати премії ім. братів Лепких : [присвоєння Всеукр. премії за 2011 р.] / В. Уніят // Вільне життя плюс. — 2012. — 20 січ. — С. 6. — (Відзнаки).

Л. Різник — лауреат премії.

Дігай, Т. Майстер літературного Олімпу / Т. Дігай // Літературний Тернопіль. — 2012. — № 1. — С. 98 : портр. — (Відгук у номер). — Рец. на кн.: Різник, Л. Доктор і Професор, або На шляху поступу : роман-есеї / Л. Різник.

Дігай, Т. Пам'ятати минуле — знати майбутнє / Т. Дігай // Тернопіль. — 2008. — № 2. — 107—108. — Рец. на кн.: Різник, Л. Крук, або П'ятдесятилітня війна : роман / Л. Різник. — Л. : Агемо, 2008. — 320 с.

Мельничук, Б. Виплевав «Фіолетових кошенят» : [про новий роман Л. Різника] / Б. Мельничук // Вільне життя плюс. — 2011. — 30 верес. — С. 6. — (Варто прочитати).

Мельничук, Б. Різник Левко Йосипович (14.01.1938, с. Нараїв, нині Бережан. р-ну) — письменник, ґрунтознавець, громадський діяч / Б. Мельничук // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2008. — Т. 3 : П — Я. — С. 183 : фотогр.

24 СІЧНЯ

150 років від дня народження Остапа Йосиповича Нижанківського

(24.01.1863—22.05.1919) — композитора та громадського діяча

Народився 24 січня 1863 року в с. Малих Дідушичах на Львівщині. Закінчив у 1887 році Львівську духовну семінарію, склав іспит на вчителя музики (1896) в Празькій консерваторії. У 1885 році заснував музичне видавництво «Бібліотека музикальна», де вперше в Галичині були видані твори Миколи Лисенка.

У 1892 році створив у м. Бережанах філію львівського товариства «Боян», у 1895—1896 роках був його головним диригентом, редактором багатьох його видань. Диригент товариства «Боян» у м. Львові (1895—1896), м. Стрию (1900—1914).

Творча спадщина Остапа Нижанківського, як композитора, невелика, але вагома. Найбільш знаними й улюбленими творами є хори: «Гуляли», «З округів» на слова Ю. Федьковича, «В'язанка слов'янських гімнів», «Наша дума, наша пісня» — на слова Т. Шевченка; солоспіви «Пісня вечірня», «О, не забудь», «В гаю зеленім» та ін.

В архівних документах, спогадах сучасників, зокрема викладених у книзі «Бережанщина у спогадах емігрантів», згадується: «У 1870-х роках було в Бережанах товариство «Приятелів музики», яке гуртувало любителів співу та музики, в репертуарі були пісні українські, польські. З кінця 80-х років диригентом був управитель школи в Раю, українець Ремеза. На початку 90-х років приїхав до Бережан о. Остап Нижанківський (1863—1919), музикант, композитор і талановитий диригент. За його ініціативою і засновано українське товариство «Бережанський Боян». Члени управи і диригент запрошували особисто співаків до участі в хорі.

При «Бояні» працював також й аматорський театральний гурток з такими активними членами, як адвокат Андрій Чайковський, Лонгин Глібовицький, професор Богдан Лепкий, Галя Кордубівна-Бачинська, Ольга Кордубівна-Маковесва, доні професора Миколи Бачинського.

На сцені м. Бережан виступали актори, наша гордість і слава Кропивницький, Нижанківський, Стадник, Заньковецька, Садовський, Стечинські...

У репертуарі «Бояну» були твори Ф. Колесси, П. Ніщинського, І. Лаврівського, М. Вербицького, Д. Січинського, О. Нижанківського. У 1910—1912 роках «Боян» ставив оперу «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського. На концерті в 1909 році під диригуванням Д. Січинського виконано вперше «Пролог» й уривки з його ж опери «Роксолана». Також була здійснена постановка опери Миколи Лисенка «Чорноморці». У 1894 році в м. Бережанах виступала з незабутнім концертом велика співачка Соломія Крушельницька при співучасті «Бережанського Бояна» під диригуванням Остапа Нижанківського.

Життєвий шлях Остапа Нижанківського закінчився трагічно. У час окупації Галичини польською армією його без суду було розстріляно військовиками в м. Стрию 22 травня 1919 року.

П. Макода

Література

Вже більше літ двісті... : [пісня] / сл. А. Свидницького ; муз. О. Нижанківського // Музика. — 1992. — № 2. — С. 17.

Колодій, Я. Остап Нижанківський / Я. Колодій ; передм. Ю. Ясиновського. — Л. : Вид-во Львів. музею історії релігії «Логос», 1994. — 64 с.

Людкевич, С. Дослідження. Статті. Рецензії. Виступи. У 2 т. Т. 1 / С. Людкевич ; упорядкув., ред., вступ. ст. і прим. З. Штундер. — Л. : Дивосвіт, 1999. — 496 с., [20] арк. іл.

О. Нижанківський див. «Іменний покажчик»: С. 488.

Людкевич, С. Дослідження. Статті. Рецензії. Виступи. У 2 т. Т. 2 / С. Людкевич ; упорядкув., ред., пер., прим. і бібліогр. З. Штундер. — Л. : Дивосвіт, 2000. — 816 с., [16] арк. іл.

О. Нижанківський див. «Іменний покажчик»: С. 797.

Союз Українських Професійних Музик у Львові : матеріали і документи. — Л. : Сполом : М. П. Коць, 1997. — 144 с.

Про О. Нижанківського: С. 86, 89, 95, 100, 104, 111.

Макода, П. Остап Нижанківський / П. Макода // Бережанське віче. — 1998. — 14 лют.

Парацій, В. Музичний геній : [до 140-річчя від дня народж. О. Нижанківського] / В. Парацій // Бережанське віче. — 2003. — 1 лют. — (Постаті).

Нижанківські — композитори, диригенти, музичні та громадські діячі, батько, син, внук. Остап Йосипович Н. (24.01.1863, с. Малі Дідушичі, нині Стрий. р-ну (за ін. даними — м. Стрий), обидва Львів. обл. — 22.05.1919, м. Стрий, там само) / Р. Матейко, П. Медведик, Г. Моліцька, о. М. Шаварин // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2005. — Т. 2 : К — О. — С. 627.

Музична Тернопільщина : бібліогр. покажч. / уклад. В. Я. Миськів ; вступ. ст. О. С. Смоляка. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 288 с.

Про О. Нижанківського:
С. 72—75.

24 СІЧНЯ

80 років від дня народження Євгена Михайловича Дударя

(24.01.1933) — письменника-сатирика

Народився 24 січня 1933 року в с. Озерній, нині Зборівського району. Член Національної спілки письменників України (1973). Заслужений діяч мистецтв України (1993). Літературні премії ім. Остапа Вишні (1985) та ім. М. Годованця (1997), Міжнародна премія ім. П. Орлика (1995), премія ім. П. Сагайдачного (2000). Золота медаль Т. Шевченка (Спілка вільних українців, Австралія, 1990). Співголова комітету гумору і сатири НСПУ. Закінчив факультет журналістики Львівського державного університету ім. І. Франка (1962, нині — національний університет). Працював у редакціях республіканських газет, журналу «Перець». З 1980 року виконує власні твори на сцені (понад 10 тисяч виступів, творчих вечорів, радіо- і телезустрічей). Співзасновник, художній керівник і голова журі Всеукраїнського фестивалю «Вишневі усмішки». Співзасновник Всесвітньої асоціації сатириків і гумористів у м. Габрово (Болгарія, 1985). Неодноразовий учасник всесвітніх фестивалів сатири та гумору. Автор понад 20 книг.

У 2008 році з нагоди Всеукраїнського дня працівників культури та аматорів народного мистецтва та 75-річчя від дня народження Євгена Дударя нагороджено орденом Ярослава Мудрого V ступеня.

Література

Дудар, Є. Архітектори химерних «мостів», чи «прораби» чужинецьких «спецбудів»? : спроба сатиричного трактату, або ж роздуми «маленького українця» над учинками й безчинством деяких політичних «Гуліверів» та ліліпутів / Є. Дудар // Літературна Україна. — 2010. — 17 черв. — С. 7.

Дудар, Є. «Вздохи хворої Явдохи»? : А чи не доламали хребти, то спішать ламати душі? : памфлет / Є. Дудар // Літературна Україна. — 2011. — 21 лип. — С. 6, 10—11 : портр.

Те ж // Українське слово. — 2011. — 10—16 серп. — С. 16 ; 31 серп. — 6 верес. — С. 16. — (Письменник про геополітику).

Дудар, Є. «Дзвін» : (фрагменти із книжки «Роздуми легковажного») / Є. Дудар // Вільне життя плюс. — 2012. — 10 лют. — С. 6.

Дудар, Є. І Богові свічка, і чортові кочерга... Або ж як Україна, «спасаючи Європу», котиться до самогубства : оптимістичний памфлет / Є. Дудар // Літературна Україна. — 2011. — 24 лют. — С. 6.

Дудар, Є. Наша ментальність? / Є. Дудар // Українське слово. — 2011. — 25—31 трав. — С. 16.

Те ж // Вільне життя плюс. — 2011. — 1 черв. — С. 2. — (Пером публіциста).

Дудар, Є. «Реставраторам» : Із книжки «Роздуми легковажного» : [спогади письменника про своє воєнне та післявоєнне дитинство та сьогодення] / Є. Дудар // Літературна Україна. — 2011. — 29 груд. — С. 5.

Дудар, Є. Чергова шустерізада, або ж «Казки» не однієї ночі, що баламутять Україну. «Не туди б'єш, Іване!» : до кримських юнаків та дівчат, які спалювали опудало міністра. І не лише до них / Є. Дудар // Тернопіль. — 2008. — № 2. — С. 109—114.

Дудар, Є. Євген Дудар: «Коли українець стає найбільшим патріотом?...» : [розмова із сатириком Є. Дударем] / вела Г. Садовська // Вільне життя. — 2008. — 27 лют. — С. 6 : фотогр. — (Зустрічі для вас).

Дудар, Є. Євген Дудар: «У мене було дві дружини, нині — дві машини і двоє штанів» : [бесіда з гумористом Є. Дударем] / провела Д. Горська // Четверта влада. — 2008. — 23 січ. — С. 7 : фотогр. — (Сторінка нашої історії).

Дудар, Є. Євген Дудар: «У мене все виходить експромтом — і свято, і кохання, і твори» : [бесіда з відомим гумористом] / провела Х. Панасевич // Тернопільський оглядач. — 2008. — № 1. — С. 16—17 : фотогр.

Про призначення державних стипендій видатним діячам культури і мистецтва : [Дударю Є. М.] : розпорядження Президента України від 8 лип. 2009 р. // Урядовий кур'єр. — 2009. — 11 лип. — С. 14.

Дмитрук, Г. Євгену Дударю — орден Ярослава Мудрого / Г. Дмитрук // Вільне життя. — 2008. — 29 берез. — С. 1.

Дубовик, О. Чумоборство від Дударя: сатирик будить у своїх співвітчизниках нац. честь / О. Дубовик // Українське слово. — 2010. — 7—13 квіт. — С. 14 : фотогр. — (Новини від живих класиків).

Сорока, П. Мої друзі в житті та літературі / П. Сорока // Літературний Тернопіль. — 2011. — № 1. — С. 84—97. — Із змісту: Є. Дудар.

Сорока, П. На ґрунті вікової традиції / П. Сорока // Літературна Україна. — 2012. — 23 лют. — С. 7 : іл. — Рец. на кн.: Дудар, Є. Що таке еліта нації? / Є. Дудар. — К., 2011.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік: бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про Є. Дударя: С. 25—28.

2 ЛЮТОГО

150 років від дня народження Тимофія Гнатовича Бордуляка

(2.02.1863—16.10.1936) — українського письменника

Народився 2 лютого 1863 року в с. Бордуляках Бродівського району Львівської області.

Закінчив теологічний факультет Львівського університету (1889), де наполегливо вивчав літературу та іноземні мови. Був людиною великої ерудиції: знав грецьку, латинську, старосврейську, німецьку, французьку, польську, російську, угорську, італійську, сірійську та єврейську мови. Тому вправно перекладав твори Софокла, А. Данте, Цицерона, І. Тургенєва, Г. Гейне, Г. Сенкевича, Н. Лендау та ін. Дебютував поетичними творами «Осінній сонет», «Зимові сонети», «Сівач», «Нетямущим», «Я чоловік», «Ліс».

Працював священиком і вчителем у галицьких селах Утіховичі, Голгоче, Городище. Більшу частину свого свідомого життя провів у с. Великому Ходачкові Козівського району (1905—1936), де написав чимало оповідань: «Самітня нивка», «Бузьки», «Майстер Федь Триндик», «Вістка», «Передновок», «Прохор Чиж», «Ювіляр», «Татарів», у яких відтворив реалістичну убогість галицького села.

У с. Великому Ходачкові та інших селах вів широку громадську роботу в читальнях, коопераціях, поширював українські книги серед населення, боровся проти полонізації та пияцтва. Часто бував у Денисові, Купчинцях, Драгоманівці, Городищі, Плотиці. На жаль, бібліотека й рукописна спадщина Т. Бордуляка були знищені у воєнні часи.

Його твори увійшли в дожовтневі антології, часто перевидавалися, перекладалися іншими мовами світу й одержали високу оцінку у вітчизняному літературознавстві.

Помер 16 жовтня 1936 року в с. Великому Ходачкові Козівського району. У селі встановлено пам'ятник письменнику-класику Тимотею Бордуляку.

В. Хома

Література

Гром'як, Л. Нарешті побачили світ «Невідомі твори» Тимотея Бордуляка / Л. Гром'як // Свобода. — 2011. — 27 трав. — С. 8. — (Варто прочитати).

Ждан, В. Невідомі твори стають відомими: [у район. б-ці м. Козової відбулася зустріч з онуками Т. Бордуляка та презентація його кн. «Невідомі твори»] / В. Ждан // Вільне слово. — 2011. — 10 черв. — С. 3 : фотогр.

Костюк, С. Онуківська щедрість: [поповнення фондів Терноп. обл. краєзн. музею книгами, подарованими онуками письм. Т. Бордуляка] / С. Костюк // Вільне життя. — 2010. — 2 лип. — С. 6.

Мацевко-Бекерська, Л. Екстрадієгетичний наратив малої прози Тимофія Бордуляка / Л. Мацевко-Бекерська // Наукові записки. Серія: Літературознавство / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Т., 2010. — № 30. — С. 23—40. — Бібліогр. в кінці ст.

Савак, Б. Вшанували Бордуляка: [урочиста академія до 145-річчя від дня народж. письменника в с. Великому Ходачкові Козів. р-ну] / Б. Савак // Вільне життя. — 2008. — 9 лют. — С. 4. — (Ювілеї).

Сімович, В. Тимотею Бордуляк: [пам'яті письменника] / В. Сімович // Сімович, В. Праці: у 2 т. / В. Сімович. — Чернівці, 2005. — Т. 2: Літературознавство. Культура. — С. 408—409.

Черемшинський, О. Від онуків Тимотея Бордуляка: [нову кн. «Невідомі твори» Т. Бордуляка з присвятою від його онуків отримав музей В. Гнатюка в с. Велесневі Монастир. р-ну] / О. Черемшинський, Р. Черемшинська // Вісті Придністров'я. — 2011. — 1 квіт. — С. 2.

Шкільний, В. Воскресле слово : [презентація кн. «Невідомі твори» Т. Бордуляка в клубі с. Великого Ходачкова Козів. р-ну] / В. Шкільний // Вільне слово. — 2010. — 11 черв. — С. 2 : фотогр.

Горболіс, Л. Творчість без антрактів / Л. Горболіс // Слово Просвіти. — 2011. — 14—20 лип. — С. 15. — Рец. на кн.: Бордуляк, Т. Г. Невідомі твори / Т. Г. Бордуляк ; упоряд. Т. В. Бордуляк ; наук. ред., вступ. ст. і комент. М. Й. Шалати. — Л. : ПАІС, 2010. — 428 с. : іл.

Савак, Б. Бордуляк Тимотей (Тимофій) Гнатович (псевд. — Т. Бондаришин, Т. Ветлина та ін.; 2.02.1863, с. Бордуляки, нині Бродів. р-ну Львів. обл. — 16.10.1936, с. Великий Ходачків, нині Козів. р-ну) — священик, письменник, перекладач, освітній діяч / Б. Савак, В. Хома // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 169.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2003 рік : бібліогр. список / уклад. М. В. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2003. — 112 с.

Про Т. Бордуляка: С. 17—19.

10 ЛЮТОГО

90 років від дня народження Бориса (Буми) Борисовича Ельгорта

(10.02.1923—21.09.1989) — історика, музейника, краєзнавця

Народився 10 лютого 1923 року в с. Вишевичих, нині Радомишльського району Житомирської області. У 1940—1941 роках навчався в Білгород-Дністровському учительському інституті. Учасник Великої Вітчизняної війни. Закінчив історичний факультет Чернівецького університету (1951). Працював директором Кременецького краєзнавчого музею (1951—1959) і Тернопільського обласного краєзнавчого музею (1959—1975), викладачем Кременецького, згодом — Тернопільського педагогічного інституту (нині — Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка). З ініціативи Ельгорта створено ряд краєзнавчих музеїв у містах і селах Тернопільської області. Член редколегії видання «Історія міст і сіл УРСР: Тернопільська область» (1973). Автор статей історичної тематики в енциклопедіях, наукових збірниках і періодиці; краєзнавчих нарисів «Заліщики»

(1967), «Кременець» (1969, 1977), «Тернопіль» (1979; співавтор), буклета про печеру Кристальна в с. Кривчому Борщівського району (1964; співавтор).

Помер 21 вересня 1989 року. Похований у м. Тернополі.

Література

Ельгорт, Б. Заліщики : краєзн. нарис / Б. Ельгорт. — Л. : Каменярь, 1967. — 40 с. : іл. — (Вивчай рідний край).

Ельгорт, Б. Б. Кременець : іст.-краєзн. нарис / Б. Б. Ельгорт. — 2-ге вид., доповн. — Л. : Каменярь, 1977. — 40 с. : іл.

Ельгорт, Б. Б. Тернопіль : іст.-краєзн. нарис / Б. Б. Ельгорт, В. Г. Лопата, Ф. Ф. Чернявський. — Л. : Каменярь, 1979. — 84 с., [23] арк. іл.

Ельгорт, Б. Тернопільщина : путівник / Б. Ельгорт, С. Нечай, М. Приходько ; фотогр. В. Бурми. — Л. : Каменярь, 1968. — 190 с. : іл.

Ельгорт, Б. Виступ на 90-літньому ювілеї Соломії Крушельницької у Львові / Б. Ельгорт // Зюбровська, Н. Меморіальний музей Соломії Крушельницької : нарис-путівник / Н. Зюбровська, А. Зюбровський. — Біла ; Т., 2007. — С. 8—9.

Гайдукевич, Я. До історії музею в персоналіях : [значна частина статті присвяч. діяльності директорів музею Б. Ельгорта та В. Лавренюка] : виступ на наук.-краєзн. конф. «Розвиток музезнавства і краєзнавства на Тернопільщині» : Музей. 18 груд. 2009 р. / Я. Гайдукевич // Не перервати б духовності нитку... : вибр. ст., виступи, бібліографія. — Т., 2009. — С. 94—109 : фотогр.

Гайдукевич, Я. Тернопільський обласний краєзнавчий музей : нарис-путівник / Я. Гайдукевич, В. Лавренюк. — Т., 1998. — 66 с.

Про Б. Ельгорта: С. 19.

Савак, Б. Ельгорт Борис Борисович — краєзнавець, публіцист, музезнавець / Б. Савак // Краєзнавці Тернопільщини : біогр. довід. / Б. Савак. — Денисів, 2003. — С. 29—30 : фотогр.

Герета, І. Ельгорт Бума (Борис) Борисович (10.02.1923, с. Вишевичі, нині Радомишль. р-ну Житомир. обл. — 21.09.1989, м. Тернопіль) — історик, музейник, краєзнавець / І. Герета // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 557 : фотогр.

20 ЛЮТОГО

125 років від дня народження

Василя Олександровича Барвінського

(20.02.1888—9.06.1963) — композитора, педагога, музикознавця

Народився 20 лютого 1888 року в м. Тернополі. Син Олександра та Євгенії Барвінських. У 1895—1905 роках навчався в консерваторії Галицького музичного товариства у Львові. Професію музиканта обрав за порадою М. Лисенка. Дуже плідним і новаторським був празький період творчості В. Барвінського (1906—1914) під час навчання в Празькій консерваторії у В. Новака. Тут він створив фортепіанні опуси, що принесли йому велику популярність: вісім прелюдій, цикл «Любов», «Пісня. Серенада. Імпровізація», «Соната Cis-dur», «Українська сюїта», а також два солоспіви на вірші Б. Лепкого «Вечором в хаті» та «В лісі», камерні ансамблі — секстет, два фортепіанні тріо й струнний квартет, «Українська рапсодія» та вокально-симфонічна сюїта для оркестру «Українське весілля».

Наступний тривалий період (1915—1948) життя В. Барвінського пов'язаний із його практичною діяльністю на посаді директора Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, а з 1939 року — Львівської консерваторії ім. М. Лисенка. Найважливішою особливістю його творчості цього часу стала музика для дітей і юнацтва, зокрема збірка «Наше сонечко грає на фортепіано» та «Шість мініатюр на українські народні теми». Крім того, він створив Фортепіанний концерт, Віолончельну сонату, «Заповіт» на сл. Т. Шевченка та кантату для хору «Наша дума, наша пісня» на сл. С. Черкасенка. Будучи визначним педагогом-піаністом, що створив за чверть сторіччя блискучу фортепіанну школу, він багато сил віддавав громадсько-просвітницькій та організаторській роботі. Став одним із засновників Союзу українських професійних музик у м. Львові, написав чимало музикознавчих розвідок та критичних статей, у тому числі розділ «Музика» в колективній праці «Українська культура» під редакцією І. Крип'якевича. Як член СУПРОМу, сприяв виданню журналу «Українська музика» у м. Львові в 1937—1939 роках. Навіть у роки Другої світової війни Львівська консерваторія, якою керував В. Барвінський, продовжувала діяти. Був засновником Львівської спеціальної музичної школи-інтернату.

Останні роки життя були трагічними для митця. Самого В. Барвінського в 1948 році заслали на 10 років у мордовські табори, а його твори спалено на подвір'ї консерваторії за наказом партійного керівництва. Проте й у неволі в митця виник задум декількох творів, які, після повернення із заслання в 1958 році, були ним реалізовані. Це, зокрема, його «Лебедина пісня» — Фортепіанний квінтет, з якого особливо популярною стала друга частина «Молитва». Становлення творчого стилю В. Барвінського відбулося на основі національної культури — народної та професійної, а також під впливом західно-європейських художніх тенденцій пізнього романтизму, імпресіонізму, символізму. У кращих композиціях митець створив образ своєї епохи, віддзеркалив її невловимо-витончені настрої та враження на ґрунті української національної традиції.

В. Барвінський — одна з яскравих постатей української культури. Мало хто з національних митців здобув такий світовий розголос, його ноти друкувалися в провідних культурних центрах світу від ряду європейських міст до Нью-Йорка й Токіо. Виняткова обдарованість, мистецька оригінальність виявляються в усіх сферах його творчості. Уже з першими творами композитора в галицьку музику прийшли сміливі, новачні ідеї; палітра стильових барв збагатилася імпресіоністичними тонами. Та, прагнучи адаптувати в національну мистецьку систему європейські цінності, В. Барвінський завжди залишався вірним духу українського мистецтва, черпаючи натхнення з прадавніх джерел культури свого народу, як і С. Людкевич, не поділяючи ідей «експериментування задля експериментування». Пропагуючи українське мистецтво й у своїй виконавській діяльності, він значну частину свого життя присвятив вихованню молоді, поглибленню професіоналізму музично-культурних кіл. Його твори, зокрема незрівнянні «Мініатюри» на українські народні теми, декілька разів перевидувалися в країнах Європи. Вагоме місце у творчій біографії В. Барвінського займала музично-критична праця (понад 120 статей, нарисів і рецензій). Довго замовчувана, його музика знову повернулася на концертну естраду. Найцінніша частина спадщини — камерно-інструментальні твори, у яких відобразились нові музично-стильові мотиви початку ХХ ст., солоспіви та камерні ансамблі.

Помер Василь Барвінський 9 червня 1963 року у м. Львові. Похований на Личаківському цвинтарі.

Л. Кияновська

Література

Барвінський, В. З музично-письменницької спадщини : Дослідження, публіцистика, листи / В. Барвінський ; упоряд. В. Грабовський. — Дрогобич : Коло, 2004. — 256 с. : іл. — Імен. покажч.: с. 248—255.

Барвінський, В. Колядки і щедрівки : Для фортепіано зі словесним текстом / В. Барвінський. — Т. : Збруч, 1997. — 23 с.

[Барвінський, В.]. З епістолярної спадщини : [два листи до укр. комп., педагога, музикознавця П. Козицького, датовані 1945, 1946 рр.] / [В. Барвінський] ; підгот. Ю. Бентя // Музика. — 2008. — № 5. — С. 27, 28.

Молчко, У. З епістолярної спадщини Василя Барвінського : листи до Коша Українських Січових Стрільців : [уперше розглянуто та опубліковано шість листів композитора із збереженням усіх особливостей тексту, автор. орфографії та пунктуації] / У. Молчко // Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Т., 2009. — Вип. 1. — С. 65—71. — Бібліогр. в кінці ст.

Шеремета, І. Сторінки до життєпису Василя Барвінського : (за матеріалами листування з родиною Лисенків) / І. Шеремета // Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Т., 2006. — Вип. 2. — С. 16—21. — Бібліогр. в кінці ст.

Жук, Г. Василь Барвінський і камерний жанр / Г. Жук // Музика. — 2008. — № 5. — С. 26—27 : фотогр.

Заседко, А. Знищені твори Барвінський відновлював по пам'яті : видатний композитор провів у мордовських таборах десять років, перетираючи руками цеглу для оздоблювальних робіт / А. Заседко // Високий замок. — 2008. — 23 лип. — С. 6. — (Майстер гармонії).

Ковальський, О. Барвінський підписав собі вирок творчої смерті / О. Ковальський // Нова ера. — 2008. — 27 лют. — 4 берез. — С. 6.

Козирева, Т. Барвінський помер із думкою, що більшість його творів втрачено... / Т. Козирева // Високий замок. — 2008. — 11 черв. — С. 6 : фотогр. — (Відроджені імена).

Лісецький, С. Талановитих українців чекали мордовські табори / С. Лісецький // Культура і життя. — 2008. — 19 берез. — С. 4 : фотогр.

Назар-Шевчук, Л. Феномен Василя Барвінського / Л. Назар-Шевчук // Музика. — 2008. — № 3. — С. 26—29 : фотогр. — (3 історії).

Снітовський, О. Спадщина Василя Барвінського / О. Снітовський // Обрій. — 2008. — 20—26 берез. — С. 12 : фотогр.

Ковальчук, О. Композитор з плеяди Барвінських : [у Держ. архіві Терноп. обл. відкрито вист. до 120-річчя від дня народж. композитора] / О. Ковальчук // Свобода. — 2008. — 23 лют. — С. 5. — (Ювілеї).

Новосядла, І. Під звуки першої прелюдії Василя Барвінського : [підсумки I Міжнар. конкурсу юних піаністів ім. В. Барвінського на базі Дрогобицького муз. уч-ща ім. В. Барвінського] / І. Новосядла // Культура і життя. — 2008. — 6 серп. — С. 3. — (Роздуми після конкурсу).

Огорчак, Г. Вшановуючи видатних митців : [про вист. «Василь Барвінський та Станіслав Людкевич», розгорнуту в музеї С. Крушельницької у м. Львові] / Г. Огорчак // Соломія. — 2008. — № 1 (берез.). — С. 1 : фотогр.

Попович, Ж. «Я — композитор без нот», — гірко зазначав у засланні Василь Барвінський : на фасаді муз. школи № 1 Тернополя урочисто відкрили мемор. дошку В. Барвінському / Ж. Попович // Номер один. — 2011. — 25 трав. — С. 12 : фотогр.

Сторонська, Н. Рукописи не горять : [у Дрогобицькому держ. пед. ун-ті ім. І. Франка презентували навч. посіб. «Три прелюдії для фортепіано» В. Барвінського] / Н. Сторонська // Мистецтво та освіта. — 2008. — № 2. — С. 61—63.

Кашкадамова, Н. Нове дослідження / Н. Кашкадамова // Музика. — 2008. — № 3. — С. 30—31 : фотогр. — Рец. на кн.: Максимов, О. Б. Виховання піаністів за методикою В. Барвінського / О. Б. Максимов. — Донецьк : Сх. вид. Дім : Донец. від-ня НТШ, 2007. — 128 с.

Пиндус, Б. Барвінський Василь Олександрович (20.02.1888, м. Тернопіль — 9.06.1963, м. Львів) — композитор, піаніст, музико-

знавець, педагог, громадсько-культурний діяч / Б. Пиндус // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 81—82 : фотогр.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік : бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про В. Барвінського: С. 35—37.

19 БЕРЕЗНЯ

175 років від дня народження Володимира Дмитровича Лучаківського

(19.03.1838—19.04.1903) — адвоката, бургомістра м. Тернополя

Народився майбутній бургомістр м. Тернополя 19 березня 1838 року в с. Ременеві на Львівщині у священницькій родині, яка в 1845 році переїхала в с. Довжанку біля м. Тернополя.

Великі природні здібності допомогли йому успішно закінчити школу, Тернопільську гімназію і, після навчання у Львівському університеті на правничому факультеті, у 1862 році в м. Тернополі відкрити свою адвокатську контору. До нього потягнулися краєви, бо він був єдиним юристом-українцем у місті.

Багато зусиль спрямував він для розквіту міста як муніципалітету. «І хоча в XIX—XX ст., як згадує у II томі «Шляхами Золотого Поділля» Микола Новіна, не було випадку в Галичині, щоб українського діяча обрано насадником (бургомістром) більшістю міста, то в Тернополі стався виняток і доктора Володимира Лучаківського вибрано насадником Тернополя. На цьому пості пробув він до кінця XIX століття».

Сучасники відзначали його поміркованість у політиці, майстерну дипломатію в просуванні українських інтересів. Його людяність, освіченість сприяли авторитету бургомістра серед різних верств населення. Він не бив себе у груди в любові до України, але кожен його крок на високій посаді був продиктований совісною роботою на благо жителів міста. Свою місію В. Лучаківський бачив не в особистому збагаченні, а щоб людям легше було заробити на прожиття, аби інтелігенція тягнулася до рідного народу, щоб відкривалися сиротинці та будинки престарілих.

Вражає, за сучасними мірками, невелика кількість урядовців у магістраті, які відповідали за життєзабезпеченість міста. Але справним завжди був водогін, санітарний лікар обстежував джерела та криниці, у нічний час місто освітлювали ліхтарі, фіякри курсували вулицями регулярно, славилися на все Поділля своєю організованістю, порядком та особливою святковістю тернопільські ярмарки.

А каналізаційна система, яку заклали австрійські інженери за часів В. Лучаківського, працювала бездоганно до приходу «других москалів».

Поряд з успішним розв'язанням господарських завдань Володимир Лучаківський не цурався просвітницької роботи на ниві відродження національної культури, традицій, мови. Його фахові знання використовували різні українські інституції.

Однією з найбільших заслуг перед українським Тернополем було відсудження на користь міщан великого маєтку Фундації кн. Острозького. Він мав 235 моргів чорнозему під самим м. Тернополем і в 1888 році запрацював на українську справу. Пізніше тут побудували притулок для убогих міщан.

Того ж року розпочало свою роботу в місті товариство «Руська Бесіда». Енергійний бургомістр доклав багато зусиль, щоб прихилити до товариства якнайбільше української інтелігенції, яка була асимільована польською культурою й стояла осторонь національного відродження. Заходи «Руської Бесіди» славилися на все Галицьке Поділля і не тільки серед українців. Бували на них старшини розквартированих у м. Тернополі австрійських полків зі своїм високим генеральським керівництвом. Це був прорив української справи, успіх енергійного адвоката, бо в жодному іншому галицькому місті культурне життя не вирувало так, як у м. Тернополі.

Треба відзначити, що саме Володимир Лучаківський був одним із тридцяти передових українців, які хотіли схилити русофільську «Руську Раду» у м. Львові на позиції національні. А в 1885 році ті ж патріоти заснували у м. Львові першу українську політичну організацію «Народня Рада». Талант, політична воля, організаторські здібності, патріотизм тернопільського бургомістра вийшли за межі рідного міста.

Помітною подією в м. Тернополі був приїзд у 1887 році на етнографічну виставку архикнязя Рудольфа, престолонаслідника Австро-Угорської імперії. У парку «Новий город» (нині — Старий парк) були

побудовані павільйони, що символізували традиційні типи народного життя. Головою виставки вибрали Володислава Федоровича, заступниками — графа Козебродського та директора учительської семінарії Володислава Боберського. Світлив визначну подію міста львівський фотограф Альфред Сількевич, а писав про свято кореспондент польської газети «Kurjer Lwowski» Іван Франко.

Виставка вдалася на славу. Сам Рудольф із цікавістю оглянув експонати, навіть дещо придбав для себе.

Справді, увага цісарського двору до міста, бургомістром якого був В. Лучаківський, засвідчила велике досягнення українців, показала імперії життєві, культурні та мистецькі досягнення Тернопільщини.

Володимир Лучаківський, як сонях за сонцем, тягнувся до культури. Улюбленим його дітищем був аматорський театр «Руської Бесіди», для якого він переклав із німецької та польської мов близько 20 п'єс, що в той період були основним репертуаром українського театру в Галичині. Він є автором оригінальних комедій «Іспит на мужа» та «Несподівані женихи». Писав вірші, оповідання, гуморески й дописи на актуальні теми, що їх друкував у «Альбомі», «Правді», «Зеркалі», «Ділі» та в перших виданнях «Просвіти».

Володимир Лучаківський є автором збірки документально-етнографічних матеріалів. Видав друком розвідку «Причинок до етнографії Галицького Поділля» (Тернопіль, 1883 р.).

А його переклад із німецької «Карного закону» та зібраний матеріал до правової термінології використав у своєму словнику Кость Левицький.

Помер Володимир Лучаківський 19 квітня 1903 року.

У 1908 році тернопільський магістрат за щедрі заслуги на посту бургомистра завершив закладання парку здоров'я імені Володимира Лучаківського поблизу м. Тернополя (нині — с. Великі Гаї).

У 1990-х роках міська рада на пропозицію комісії з перейменування вулиць та площ м. Тернополя назвала іменем колишнього бургомистра одну із затишних і милих вулиць міста.

Б. Хаварівський

Література

Бойцун, Л. Ім'я Лучаківського на карті міста / Л. Бойцун // Місто. — 2009. — 21 січ. — С. 20 : фотогр.

Гулько, Я. Феномен бургомистра Володимира Лучаківського / Я. Гулько // Місто. — 2012. — 22 лют. — С. 19 : фотогр. ; 29 лют. — С. 19. — (Невідомий Тернопіль).

Іспит на мужа Володимира Лучаківського : віхи життя першого українця-бур[го]містра Тернополя / підгот. В. Уніят-Карпович // Нова Тернопільська газета. — 2012. — 14—20 берез. — С. 2 : фотогр.

Колесник, Н. Лучаківський в історії Тернополя / Н. Колесник // Нова ера. — 2008. — 26 берез. — 2 квіт. — С. 6. — (Культура).

Попович, Ж. Володимир Лучаківський був франтом: носив капелюх-габик та довгий сурдут : перший бургомістр одружився із найкрасивішою панною Тернополя / Ж. Попович // Номер один. — 2012. — 21 берез. — С. 9 : фотогр. — (Персона).

Бургомістр, якого треба пам'ятати Тернополю : [ушанування пам'яті В. Лучаківського] // Свобода. — 2012. — 21 берез. — С. 8 : фотогр. — (Особистості).

Конкурс ім. В. Лучаківського назве переможців // Нова Тернопільська газета. — 2012. — 14—20 берез. — С. 3.

Ліберний, О. Володимир Лучаківський: загадка крізь століття : [відкр. у м. Тернополі барельєфа першому бургомістрові] / О. Ліберний // Свобода. — 2011. — 25 берез. — С. 4. — (Урочини).

Федірко, І. Наш — серед номінантів : [вручення міськ. премії ім. В. Лучаківського] / І. Федірко // Вільне життя плюс. — 2012. — 23 берез. — С. 3. — (Уперше).

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік : бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про В. Лучаківського: С. 45—48.

28 БЕРЕЗНЯ

75 років від дня народження

Ігоря Володимировича Вітенька

(28.03.1938—21.09.1974) — ученого-кібернетика

Народився 28 березня 1938 року в с. Чернихівцях Збаразького району в патріотичній селянській родині. Батько Володимир Вітенко в серпні 1941 року був мобілізований «світами» до війська та звідти не

повернувся. Мати Євгенія з родини Осадчуків за зв'язки з ОУН — УПА та допомогу їм у 1944 році була затримана й засуджена військовим трибуналом м. Тернополя на 20 років каторжних робіт. Ув'язнення відбувала в таборах Кемерова, Іркутська, Норильська й Мордови. Залишившись сиротою, хлопчик виховувався у двоюрідній сестри Анни Кониш у с. Верняках Збараського району. Тут він здобув початкову освіту. Навчання продовжив у с. Чернихівцях, де в 1952 році закінчив із похвальною грамотою семирічну школу. Ігор виділявся серед учнів наполегливістю, бажанням вчитися, дуже любив математику. Середню освіту він здобув у Збараській СШ № 2. Тут математики його навчав добрий педагог, чудова людина Іван Іванович Нарядько, який сам повів Ігоря вступати до Львівського університету. Хлопець мав не дуже добрий почерк. І тому вчитель у приймальній комісії сказав: «Не зважайте на його почерк, з нього буде великий вчений». Ці слова виявились пророчими. Із відзнакою закінчив Вітенько в 1960 році університет і продовжив навчання в аспірантурі. У цей час вже повернулася із заслання його мати. Вона була доброю та розумною жінкою, переживала за сина, його кар'єру. Тому на людях намагалась не показувати свої добрі стосунки з ним.

Після завершення навчання в аспірантурі Ігор був скерований на роботу в Харківський інститут гірничого машинобудування й обчислювальної техніки, який згодом перейменували в Харківський інститут радіоелектроніки. Сусід Іван Кобилянський розповідав, що в м. Харкові в Ігоря була дівчина з високоосвіченої сім'ї. Коли справа дійшла до весілля, її батьки дізнались, що Вітенько із сім'ї ворогів народу, і заборонили дочці підтримувати будь-які стосунки з ним. Зазнавши тяжкого душевного потрясіння, Ігор Вітенько в 1968 році повернувся на Західну Україну. У м. Львові роботи йому не дали, а влаштувався він старшим викладачем кафедри теоретичної кібернетики Ужгородського університету. На той час він уже був кандидатом фізико-математичних наук. Близький приятель Ігоря з Ужгородського університету професор Юрій Василенко пише, що це «була людина з великої літери, справжній вчений, як кажуть, від Бога, він виділявся високим інтелектом і працьовитістю. Я і мої колеги ще й тепер використовуємо його посібники. Я їх вислав до Харкова, Іванова, Новосибірська і в інші міста».

Завідувач кафедри Львівського університету Олександр Костовський назвав Ігоря Вітенька дуже талановитим, обдарованим ученим,

який виділявся серед студентів за 40 років його педагогічної діяльності. Вітенько добре знав німецьку та англійську мови. У 1972 році рішенням вищої атестаційної комісії йому присвоїли вчене звання доцента. Він зібрав багатий науковий матеріал, готувався до захисту докторської дисертації.

В м. Ужгороді Ігор удруге зазнав тяжкої психічної травми. Секретар партійної організації Ужгородського університету на вченій раді заявила: «Як ми можемо дати йому позитивну рекомендацію для захисту докторської дисертації, коли він походить з нелояльної у політичному розумінні сім'ї?» У листах до матері Ігор скаржився, що захист докторської дисертації під загрозою, бо на нього пишуть багато огидних анонімок і сигналізують, що він походить з бандерівської родини. Пригнічений цькуванням і переслідуванням, Ігор Вітенько 19 серпня 1974 року приїхав на свято Спаса в гості до матері в с. Чернихівці, щоб хоч трохи відпочити душею. Він дуже любив своє село й кожен рік приїжджав сюди. Годинами міг гуляти попід лісом, полем. Скромний і простий він був у побуті, ніколи не показував себе високо вченим.

Після повернення Вітенька в м. Ужгород у гості до нього приїжджав Іван Кобилянський. Він згадує, що на квартиру до Ігоря постійно телефонували. Він багато писав, а рукописи чомусь відразу спалював. На початку вересня Ігоря в м. Ужгороді не було. А 21 вересня 1974 року його знайшли мертвим у Винниківському лісі під м. Львовом. Мисливець та його пес випадково натрапили на тіло. Скільки днів пролежав у лісі Ігор Вітенько — невідомо. Слідчий сказав його матері, що при загиблому були гроші, документи й годинник. Ні ран, ні ознак насильства на тілі не знайшли. Отже, це не був ні хуліганський напад, ні грабунок. Похорон організував Львівський університет. Матері показали запаяну цинкову домовину. Яким було слідство і що воно виявило, матері так і не повідомили.

Так таємничо й трагічно обірвалося життя молодого талановитого вченого, одного з небагатьох фахівців із кібернетики й математичної логіки.

Ігор Вітенько написав ряд наукових праць і посібників, а також три монографії: «Схемы, алгоритмы и многообразия» (спецкурс по теории алгоритмов), «Математична логіка» (курс лекцій), «Конструктивні операції» (навчальний посібник).

Крім зазначених книг, написав ще 18 праць.

Завідувач кафедри вищої математики Львівського університету ім. І. Франка професор Богдан Ковальчук пише: «Ігор Вітенько — талановитий учень професора Олександра Костовського. Він у молоді роки займався дослідженням в найбільш перспективній на той час галузі математики — кібернетиці, та вже тоді досяг вагомих наукових результатів. В майбутньому його чекала велика наукова кар'єра. Але... 1974 року Ігоря Вітенька спіткала така ж доля у Винниківському лісі біля Львова, як і талановитого українського композитора Володимира Івасюка у Брюховецькому лісі».

Г. Возняк

Література

Возняк, Г. Талант кібернетика : (світлій пам'яті Ігоря Вітенька) / Г. Возняк // Збірник праць / Терноп. міськ. осередок НТШ. — Т., 2004. — Т. 1. — С. 290—293.

Кульпа, Т. Вчений-кібернетик — Ігор Вітенько / Т. Кульпа // Народне слово. — 2008. — 28 берез. — С. 5.

Олещук, І. Жертви тоталітарної системи / І. Олещук // Олещук, І. Шлях до прозріння : документи, спогади, публіцист. і літ. твори про громад.-політ. життя 90-х років ХХ і поч. ХХІ ст. / І. Олещук. — Т. : Джура, 2011. — С. 176—178 : портр.

Возняк, Г. Вітенько Ігор Володимирович (28.03.1938, с. Чернихівці, нині Збараз. р-ну — 21.09.1974, м. Винники Львів. обл.) — вчений-кібернетик, логіст / Г. Возняк, І. Олещук // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 286 : фотогр.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік : бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про І. Вітенька: С. 50—51.

1 КВІТНЯ

75 років від дня народження

Єфрема Олександровича Гасая

(1.04.1938) — історика, краєзнавця, публіциста

Народився 1 квітня 1938 року в с. Токах Підволочиського району. Зростав розумною й допитливою дитиною. Навчався успішно в школі,

захоплювався краєзнавством. Надсилав свої інформації та повідомлення редакціям «районки» «Нове село» та обласної газети «Вільне життя». Після закінчення школи почав працювати зв'язківцем. Військову службу проходив у Приволзькому військовому окрузі. Часто друкувався в армійській газеті.

У своїх краєзнавчих пошуках відкривав «білі плями», розшукував матеріали про долю багатьох видатних уродженців Галичини, імена яких у часи польської та московсько-більшовицької займанщини були заборонені, а згодом і забуті. Завдяки Єфремові Гасая вони зайняли належне місце в історії України. Це, зокрема, старшини й стрільці Українських січових стрільців й Української Галицької армії, учасники визвольних змагань 40—50-х років, вояки УПА та підпільники ОУН.

За кожним пошуком — дослідження родового коріння багатьох людей, хвилюючі зустрічі близьких родичів, які через обставини долі нічого не знали одні про одних.

Єфрем Гасай вищу освіту здобув у Кам'янець-Подільському педагогічному інституті. У 1978 році закінчив історичний факультет цього навчального закладу й почав трудитися науковим працівником у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї. Водночас продовжував займатися пошуками.

Найбільш характерні й пам'ятні нариси надруковано в його книзі «Не втомлюся шукати» (1998). Результати багаторічних пошуків — і на сторінках книги «Повернуті імена» (2002), які відображають яскраву героїчну й трагічну долю наших краян.

Єфрем Гасай у 1992 році видав книжку «Село Токи та його околиці». А роком раніше у співавторстві із журналістом Богданом Мельничуком опублікував краєзнавчий путівник «І гомін віків, і природи краса». З Романом Матейком та Богданом Мельничуком видав публіцистичну книжку «Художник Яків Струхманчук — жертва сталінського терору» (1997).

З 1989 року Єфрем Гасай — старший науковий редактор Тернопільської обласної Книги пам'яті. За його активної участі в 1995—1997 роках побачила світ «Книга пам'яті» у трьох томах про уродженців Тернопілля, які загинули в роки Другої світової війни. У 2002 році видано двотомник «Нескорена Зборівщина». Підготовлено до друку аналогічну книжку про Тернопільський район, а також «Книгу скор-

боти» (про вивезених гітлерівцями наших краян на примусові роботи до Німеччини, які не повернулися додому).

Йому надсилають листи з проханням допомогти віднайти дорогих людей. І вкотре починаються пошуки, робота в архівах, музеях, бібліотеках, листування з державними установами, краєзнавцями та пошуківцями...

Б. Головин

Література

Гасай, Є. О. Пам'ять Токів та їх околиць / Є. О. Гасай. — Вид. 2-ге, доповн. — Т. : Ю. Чабаненко, 2009. — 410 с. : фотогр.

Гасай, Є. Мирослав Дошаківський : [учитель-патріот] / Є. Гасай, І. Гулей // Козубський, П. Монастирищина у боротьбі за незалежність України : люди, події, факти / П. Козубський, І. Гулей. — Т. : Воля, 2010. — С. 92—95 : фотогр.

Гасай, Є. Останній політ Ганни Любчик : [про долю відомої в Польщі жінки] / Є. Гасай // Свобода. — 2010. — 30 квіт. — С. 5 : фотогр. — (Долі людські).

Гасай, Є. Розстріляли у Харкові : [про нашого краянину, викл. Харк. ун-ту Б. Пасіку, репресованого в 1937 р.] / Є. Гасай // Свобода. — 2007. — 8 верес. — С. 5. — (Долі людські).

Гасай, Є. Розстріляний художник : [про худож.-декоратора М. Кукурудзу, уродженця с. Шилів Збараз. р-ну, репресованого в 1938 р.] / Є. Гасай // Свобода. — 2008. — 5 квіт. — С. 5. — (Долі людські).

Гасай, Є. Через віки і лихоліття дійшла до нас ікона «Розп'яття Христа», але таємниця своїх не розкрила й досі : [про чудотворну ікону з церкви с. Токів Підволоч. р-ну] / Є. Гасай // Вільне життя. — 2008. — 18 лип. — С. 5 : фотогр.

Дзюк, О. Єфрем Гасай шукає батьків сиротам. Свої листи він підписує іменем дружини / О. Дзюк // Газета по-українськи. — 2008. — 15 лип. — С. 14 : фотогр.

Лінчевська, С. Невтомному пошуківцю Єфрему Гасаю виповнилося 70! / С. Лінчевська // Місто. — 2008. — 9 квіт. — С. 6 : фотогр.

Южно-Лучка, М. Життя — як пошук / М. Южно-Лучка // Нова Тернопільська газета. — 2008. — 2—8 квіт. — С. 3 : фотогр.

Мороз, В. Археолог забутих імен : [зустріч із відомим пошуківцем-краєзнавцем Є. Гасаєм у Терноп. обл. універс. наук. б-ці] / В. Мороз // Тернопіль вечірній. — 2008. — 23—29 квіт. — С. 8.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік : бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про Є. Гасая: С. 53—56.

13 КВІТНЯ

100 років із часу заснування Тернопільського обласного краєзнавчого музею

(13.04.1913)

Тернопільський обласний краєзнавчий музей — найдавніша науково-просвітницька установа Тернопілля. Його літочислення започатковано відкриттям 13 квітня 1913 року Подільського музею товариства «Народна школа». Перша експозиція охоплювала чотири великих зали.

У роки Першої світової війни діяльність музею було припинено. У 1930 році він відчинив двері для відвідувачів.

У 1932 році, окрім українського музею товариства «Рідна школа», відкрито Регіональний Подільський музей, який у 1939 році реорганізовано в Тернопільський обласний історико-краєзнавчий музей. У його фонди передано матеріали музею товариства «Рідна школа», мистецькі колекції замку Потоцьких у с. Поморянах та Кудринецького замку, збірки існуючих тогочасних приватних музеїв.

У лихоліття Другої світової війни завдяки мужньому вчинкові наукового співробітника музею Стефанії Садовської було врятовано основну частину музейної колекції. Через аварійний стан пристосованого приміщення 1968 року експозицію закрили.

У грудні 1982 року музей гостинно запросив відвідувачів у спеціально споруджене приміщення.

Фондова збірка музею налічує близько 180 тисяч одиниць збереження: археологія (майже 36 тисяч), декоративно-ужиткове мистецтво (художня тканина — понад 9 тисяч, кераміка, народний одяг, вишивка, художня обробка дерева та шкіри), рушники — майже 500, килими — 40, нумізматики — понад 23 тисячі, філателія — близько 25 тисяч,

стародруки (найдавніший фоліант — «Історія датського героїчного королівства» Саксона Грамматика 1514 року; латинською мовою) та рідкісні книги — майже 10 тисяч, рідкісні документи — близько 17 тисяч: найдавніший — Привілей польського короля Жигмонта Старого (1523, пергамент, рукопис, мова латинська) про надання Магдебурзького права м. Золочеву, ікони, палеонтологія — майже 5 тисяч, геологія та мінералогія — майже 700, зоологія — понад 1000, ботаніка — понад 2,6 тисячі.

Постійно діюча експозиція увібрала 10 тисяч експонатів.

Музейні матеріали періодично експонуються в Німеччині, Польщі, Румунії, Франції.

Щорічно музей обслуговує понад 200 тисяч шанувальників старовини та сучасності.

Чернопільський обласний краєзнавчий музей — знаний осередок науково-просвітницької та видавничої діяльності, учасник голландсько-українського проекту «Матра/Музеї України», іміджевих: «Україна туристична» (2007), «Новітня історія України: Галичина. Вип. третій» (2008), «Золота книга. Вибирай українське» (2010) та ін. За участь у проєкті «Знайомтеся — Україна. Туристичними стежками» (2012) музей нагороджено медаллю «За вірність традиціям».

С. Костюк

Література

Гайдукевич, Я. Не перервати б духовності нитку... : вибр. ст., виступи, бібліографія / Я. Гайдукевич. — Т. : Воля, 2009. — 288 с.

Матеріали науково-краєзнавчої конференції «Музеєзнавство і сучасність», 20 трав. 2008 р. : (до 95-річчя Чернопільського обласного краєзнавчого музею). Вип. 4, ч. 1 / Черноп. обл. краєзн. музей ; уклад. С. Костюк. — Т. : Меркьюрі-Чернопіль, 2008. — 96 с. — (Бібліотека журналу «Джерело»).

Чернопільський обласний краєзнавчий музей: історія, фонди / авт. тексту Я. Гайдукевич ; ред. Н. Костюк. — Т. : Меркьюрі-Чернопіль, 2008. — 20 с. : фотогр.

Костюк, С. Степан Костюк: «Ми маємо багато золота, але часом не знаємо про це» : [про експонати, фонди, експозиції Черноп. обл. краєзн. музею в розмові з його директором] / провела В. Девлиш // ЧерноTRAVEL. — 2011. — Березень. — С. 22—23 : фотогр. — (Знайомтесь).

Гайдукевич, Я. Оберіг історичної пам'яті : до 90-річчя Черноп. обл. краєзн. музею / Я. Гайдукевич // Гайдукевич, Я. Не перервати б духовності нитку... : вибр. ст., виступи, бібліографія / Я. Гайдукевич. — Т., 2009. — С. 26—32 : фотогр.

Гайдукевич, Я. Чернопільський обласний краєзнавчий музей: 1939—1941 / Я. Гайдукевич // Гайдукевич, Я. Не перервати б духовності нитку... : вибр. ст., виступи, бібліографія / Я. Гайдукевич. — Т., 2009. — С. 84—93.

Шот, М. Заклад, що започаткував музейну справу на Чернопіллі : [до 95-річчя з часу заснування Черноп. обл. краєзн. музею] / М. Шот // Урядовий кур'єр. — 2008. — 9 квіт. — С. 3 : фотогр. будівлі.

Брик, Т. У краєзнавчому музеї об'єднали Галичину та Волинь : [вист. волин. митців «Кліо: назад до Європи»] / Т. Брик // Свобода. — 2010. — 16 квіт. — С. 4. — (Мистецтво та історія).

Левенець, Л. Забути не маємо права : [вист., присвяч. вшануванню пам'яті жертв Голодомору 1932—1933 рр.] / Л. Левенець // Свобода. — 2009. — 27 листоп. — С. 3.

Попович, Ж. ...І дивляться лики святих : [вист. ікон та картин біблійної тематики] / Ж. Попович // Чернопіль вечірній. — 2008. — 23—29 лип. — С. 8 : фотогр.

Стецько, В. Справжність поетичного хисту : [вист. до ювілею С. Сапеляка «І слово мені явилось...»] / В. Стецько // Свобода. — 2011. — 9 груд. — С. 8 : фотогр. — (У виставковому залі).

Гадейчук, Є. І на тім рушникові... : [вист., приурочена до 95-річчя з часу заснування Черноп. обл. краєзн. музею] / Є. Гадейчук // Вільне життя. — 2008. — 19 квіт. — С. 5.

Шот, М. Ліра «від англійця» і бандура із ГУЛАГу : Кобзарські раритети представлені на унікальній пересувній виставці [у Черноп. обл. краєзн. музеї] / М. Шот // Урядовий кур'єр. — 2010. — 24 черв. — С. 10 : фотогр.

Левицька, Л. З Чернополья до Лувру : [про відомого скульптора І. Г. Пінзеля та вист. його робіт у Черноп. обл. краєзн. музеї] / Л. Левицька // Голос України. — 2012. — 15 лют. — С. 9 : фотогр.

Стасенко, С. Пінзель у Чернополі / С. Стасенко // Літературна Україна. — 2012. — 16 лют. — С. 16 : фотогр.

Ліберний, О. Борці за українську державність : [у Терноп. обл. краєзн. музеї відбулася пам'ятна академія «Постаті державотворення України з Тернопілля»] / О. Ліберний // Свобода. — 2010. — 3 груд. — С. 5. — (Урочистості).

Ліберний, О. Іван Мірчук в українській та світовій культурі : [наук.-краєзн. читання до 120-річчя від дня народж. науковця, громад.-політ. діяча] / О. Ліберний // Свобода. — 2011. — 15 лип. — С. 4. — (Краєзнавчі читання).

Ліберний, О. Лідер нації, що бореться : [засідання круглого столу до 120-річчя від дня народж. Є. Коновальця] / О. Ліберний // Свобода. — 2011. — 15 черв. — С. 7 : портр.

Гайдукевич, Я. Тернопільський обласний краєзнавчий музей — науково-дослідний і культурно-освітній заклад / Я. Гайдукевич, С. Костюк // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2008. — Т. 3 : П — Я. — С. 432 : фотогр.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік : бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про Терноп. обл. краєзн. музей: С. 66—68.

25 КВІТНЯ

70 років від дня народження Євгена Тадейовича Зозуляка

(25.04.1943) — українського поета й журналіста

Народився 25 квітня 1943 року на хуторі Круглій поблизу с. Збрижа Борщівського району. Навчався у Збризькій початковій, Бурдяківській семирічній і Скала-Подільській середній школах. У с. Бурдяківцях, куди в 1951 році переїхала його сім'я, працював механізатором. Із січня 1967 року — літературний працівник, згодом — завідувач відділу листів, відділу сільського господарства районної газети «Надзбручанська правда» у м. Борщеві.

Заочно навчався на факультеті журналістики Львівського державного університету ім. І. Франка, який закінчив у 1983 році. З квітня 1986 року по січень 1992 року жив у м. Шумську й працював власним

кореспондентом газети «Вільне життя» по Кременецькому, Ланівецькому та Шумському районах. Переїхавши до м. Тернополя, продовжив працю в обласній газеті, а від осені 1992 року до осені 1994 року був редактором відділу новоствореної газети «Русалка Дністров». Відтак — оглядач з питань культури «Вільного життя». На цій посаді працював до 2009 року, після чого присвятив себе творчій роботі письменника.

Євген Зозуляк — автор багатьох статей про письменників Тернопільщини, які друкувались у газетах «Літературна Україна», «Русалка Дністрова», «Вільне життя», «Свобода».

У перекладах його твори друкувались в Італії та Росії. Низка віршів перекладена мовою есперанто. На слова Євгена Зозуляка композитори Ігор Вовчак, Ярослав Злонкевич, Василь Сорока, Микола Болотний написали пісні, які звучать на радіо й телебаченні.

Член Національних спілок письменників (1996) та журналістів (1981) України, Наукового товариства ім. Шевченка (2008); лауреат Всеукраїнської премії ім. братів Богдана та Левка Лепких (2003), журналістської премії ім. Миколи Костенка (1994). Нагороджений Почесною грамотою НСПУ, італійською медаллю та дипломом «FIDUCIA ROETICA» (2001).

Література

Зозуляк, Є. Голуб і поет : поезії / Є. Зозуляк. — Т. : Збруч, 2003. — 120 с.

Зозуляк, Є. Піліgrim : поезії / Є. Зозуляк ; передм. авт. — Т. : Воля, 2009. — 116 с.

Зозуляк, Є. П'ять пелюсток : вибрані поезії / Є. Зозуляк. — Т. : Збруч, 2004. — 108 с.

Зозуляк, Є. Наукові горизонти НТШ : [пленарне засідання наук. сесії Терноп. міськ. осередку Наук. т-ва ім. Шевченка в Терноп. обл. універс. наук. б-ці] / Є. Зозуляк // Вільне життя. — 2009. — 20 берез. — С. 1.

Зозуляк, Є. Поетами славиться село / Є. Зозуляк // Вільне життя плюс. — 2012. — 4 січ. — С. 4. — (Краса понадзбручів'я).

Зозуляк, Є. Люблю ; Квіти твоїх почуттів : [вірші] ; Звіздар : поема / Є. Зозуляк // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 270—277.

Зозуляк, Є. Митець : Орестові Савці, засл. діячеві мистецтв України : [вірш] / Є. Зозуляк // Вільне життя. — 2009. — 6 берез. — С. 5. — (Вітаємо).

Зозуляк, Є. А що за небокраєм? : [відгук на роман «Мрійні небокраї» П. Дараманчука] / Є. Зозуляк // Вільне життя. — 2010. — 28 трав. — С. 6. — (Щойно прочитане).

Зозуляк, Є. Далеке, що стало ближчим : [про кн. спогадів А. Гринька] / Є. Зозуляк // Вільне життя. — 2009. — 3 квіт. — С. 6. — (Щойно прочитане).

Зозуляк, Є. Мистецтво словесності від Олександра Астаф'єва : [про кн. «Орнаменти слова» О. Астаф'єва] / Є. Зозуляк // Вільне життя плюс. — 2012. — 13 лип. — С. 6. — (Щойно прочитане).

Зозуляк, Є. Петро Ковальчук у спогадах і світлинах : [про зб. спогадів «Живий у слові» І. Ковальчук, присвяч. пам'яті відомого в краї письменника] / Є. Зозуляк // Вільне життя. — 2009. — 27 берез. — С. 5. — (Щойно прочитане).

Зозуляк, Є. Сузір'я двох сонць : [про поет. збірку «КирилоСтефанія: сузір'я двох сонць» В. Дячуна] / Є. Зозуляк // Свобода. — 2012. — 18 трав. — С. 8. — (Пеан любові та пам'яті).

Шпак, Є. Самобутньому художникові Євгенові Шпаку — 60 : [розмова з художником] / вів Є. Зозуляк // Свобода. — 2011. — 1 квіт. — С. 8. — (Полотна його долі).

Бандурка, І. Барвінковий словоцвіт Євгена Зозуляка : нарис творчості / І. Бандурка. — Т. : Джура, 2005. — 180 с. — (Серія «Митці Тернопілля»).

Ониськів, М. Сподвижники поля духовного : лауреати Всеукр. літ.-мист. та громад.-політ. премії ім. Братів Богдана та Левка Лепких / М. Ониськів, В. Уніят. — Т. : Терно-граф, 2010. — 80 с. : іл.

Є. Зозуляк — лауреат премії за збірки поезії «Політ світлячка в темряві», «Голуб і поет» і «Соло для камерного хору»: С. 32.

Дігай, Т. Дітвак із сонцем у кишені / Т. Дігай // Літературний Тернопіль. — 2010. — № 3. — С. 92—93. — (Літературна критика). — Рец. на кн.: Зозуляк, Є. Пілігрим : поезії / Є. Зозуляк. — Т. : Воля, 2009. — 116 с.

Зозуляк, Є. Поет і в газеті поет : [розмова із ж-стом, поетом Є. Зозуляком] / вела Г. Коверко // Свобода. — 2008. — 19 квіт. — С. 8 : портр. — (Розмова за кавою).

Євген Зозуляк // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 268.

Євген Зозуляк // Письменники Тернопілля : Члени Нац. спілки письменників України. — Т., 2010. — С. 44.

Коропецька, У. Лауреати з Тернопільщини : [Є. Зозуляк — диплом 2-го ступеня в номінації «Художня література»] / У. Коропецька // Вільне життя плюс. — 2011. — 9 верес. — С. 6. — (Знай наших).

Коропецька, У. Тернопільських письменників відзначили на всеукраїнському конкурсі : [дипломом 2-го ступеня в номінації «Художня література» відзначено поета Є. Зозуляка] / У. Коропецька // Свобода. — 2011. — 9 верес. — С. 8. — (Знай наших).

Дем'янова, І. Зозуляк Євген Тадейович (25.04.1943, х. Кругла, нині не існує, тер. належ. до с. Бурдяківці Борщів. р-ну) — журналіст, письменник / І. Дем'янова // Тернопільський енциклопедичний словник. — 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 657 : фотогр.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2003 рік : бібліогр. список / уклад. М. В. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2003. — 112 с.

Про Є. Зозуляка: С. 27—28.

9 ТРАВНЯ

80 років від дня народження Романа Васильовича Андріяшика

(9.05.1933—2.10.2000) — письменника, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка

Народився 9 травня 1933 року в с. Королівці Борщівського району.

Після закінчення середньої школи навчався на фізико-математичному факультеті Чернівецького університету, з якого через три роки пішов, аби здобути вищу освіту на факультеті журналістики Львівського університету ім. І. Я. Франка, який закінчив у 1964 році. Друкуватися почав 1957 року. Своє покликання до пера вдовольняв певний час працею у молодіжній пресі.

У великій літературі дебютував романом «Люди зі страху» (1966), яким одразу ж утвердив себе серед когорти найталановитіших представників вітчизняного шістдесятництва. Твір захоплював філософською містикою письма, багатомірністю зображених героїв. У романі відтворено події Першої світової війни, трагічну долю українців, які у складі двох ворогуючих армій (австрійської й російської) змушені були воювати одні проти других.

Продовженням першого роману стали два наступні твори — «Додому нема вороття» (1976) та «Думна дорога» (1982, перший варіант опублікований у журналі «Прапор», 1989, № 8/9 під назвою «Полтва»). Ці романи стали віхами письменницьких роздумів про долю рідної землі, шлях до визволення якої виявився трагедійно надважким і за усіх донедавніх геополітичних розкладів здавався навіть неможливим. Складністю психологічних образів, персонажів та драматичними колізіями позначені романи «Кровна справа» (1978), «Сад без листопаду» (1980), «Сторонець» (1989). У романі «Сторонець» автор створив художній образ Юрія Федьковича, який у трактуванні Р. Андріяшика виглядає як переконаний нонконформіст. Така позиція посилює самотність цієї творчої постаті не лише в суспільстві, а й в особистому житті.

Орієнтованість прозаїка на світові взірці модерної прози, перейнятість його мислення всецивілізаційними стратегіями історичного поступу, утім, досить швидко залишили його на самоті з проблемами й роздумами, яких народоцентрична українська література практично не розробляла.

Роман Андріяшик постійно вживлював в українську літературу так їй необхідний психологічний роман із усією складністю й драматичністю історичних колізій та доль персонажів, які уособлюють долю народу. Психологічний аналіз національної людини як людини зі страху та загалом людини ХХ століття, яка у своїй свідомості носить втому, насильство й страх смерті, чи не найсильніше в українській літературі виразив Роман Андріяшик усією своєю творчістю, а найперше романами.

Образ самотньої людини, яку інстинкт життя веде крізь смертоносні обставини, знайшов свій вираз і в останньому творі письменника — п'єсі «В кінці престолу» (1994), звернений до кінця століття, до імперського апокаліпсису і в остаточному підсумку — до яничарської замінованості не тільки території України, а й людських душ. Психологізм разом із глибоким національним чуттям роблять слово Романа Андріяшика інтимно українським і водночас уселядським.

Твори Романа Андріяшика зазнавали ідеологічного осуду, внаслідок чого письменник на тривалий час був позбавлений можливості друку.

Відображена у творчості Р. Андріяшика трагедія людського життя, позбавленого впевненості й самоцінності, означала відновлення гуманістичних принципів української літератури, яка від домінування суспільних та соціальних еволюціонувала до глибокого аналізу проблем людських, індивідуальних. У своїх творах Андріяшик упритул підійшов до проблеми насильства суспільства над людиною, здійсненого у різних формах (війни, національне, соціальне рабство тощо), а також до проблеми страху, спричиненого цими явищами. «Є щось вище поза нами і є щось вище всередині нас» (Роман Андріяшик).

Роман Васильович Андріяшик — видатний український романіст, унікальна постать у новочасному українському письменстві. Його доробок тематично й художньо діалогізує з творами прозаїків «втраченого покоління» (Е.-М. Ремарк, Е. Хемінгуей, Ф. С. Фіцджеральд), у яких засуджувався світ, що породив дві останні світові війни. Скаліченість цими війнами тисяч і тисяч людських душ такі самі трагічні наслідки мала й для бездержавної нашої землі, сини і дочки якої в зображенні українського романіста постають людьми, чия духовна й фізична незламність є виплодом стоїцизму, здобутого працею найперше їхніх власних інтелекту та волі. Лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка (1998) за роман «Сторонець».

Помер Роман Андріяшик 2 жовтня 2000 року в м. Києві. Похований на Байковому кладовищі.

(Із збірника «Визначні постаті тернопілля»)

Література

Андріяшик, Р. В. Додому нема вороття ; Люди зі страху : романи / Р. В. Андріяшик. — К. : Дніпро, 1993. — 535 с.

Андріяшик, Р. В. Сторонець : роман / Р. В. Андріяшик. — К. : Укр. письменник, 1992. — 175 с.

Андріяшик, Р. Трагедія Галичини : [про роман «Люди зі страху»] / Р. Андріяшик ; публ. М. Ониськіва // Літературна Україна. — 2005. — 17 квіт. — С. 7. — (Слово і доля).

Про присудження Державних премій України імені Т. Шевченка 1998 року: Указ Президента України // Літературна Україна. — 1998. — 12 берез.

Те ж // Голос України. — 1998. — 10 берез.

Р. Андріяшику за роман «Сторонець».

Андріяшик, О. Самовідданість у кодексах Ноя і Мойсея: Роману Андріяшику виповнилося 67 / О. Андріяшик // Літературна Україна. — 2008. — 22 трав. — С. 7 : фотогр.

Андріяшик, О. «Шепоти ненароджених бунтівників»: Роздуми над щоденниками Романа Андріяшика / О. Андріяшик // Літературна Україна. — 2006. — 25 трав. — С. 7.

Галяса, Я. Дорога на Олімп і Голгофу: [спогади про Р. Андріяшика] / Я. Галяса // Свобода. — 2003. — 21 черв. — (70-річчя Р. Андріяшика).

Горинь, Б. Не тільки про себе: докум. роман. Кн. 2 / Б. Горинь // Дзвін. — 2009. — № 2. — С. 32—93. — Із змісту: Про «Полтву» Романа Андріяшика. — С. 80—84.

Слабошпицький, М. Подолання страху і пошук надії: Проза Романа Андріяшика / М. Слабошпицький // Дивослово. — 2003. — № 10. — С. 5—7.

Фарина, І. Школі присвоєно ім'я Романа Андріяшика: Борщів. ЗОШ № 3 присвоєно ім'я Р. Андріяшика / І. Фарина // Тернопільські оголошення. — 2009. — 25 листоп. — С. 7 : фотогр.

Тарнашинська, Л. Андріяшик Роман Васильович (9.05.1933, с. Королівка, нині Борщів. р-ну — 2.10.2000, м. Київ) — письменник / Л. Тарнашинська, Г. Герасимова // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 39—40 : фотогр.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік: бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т.: Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про Р. Андріяшика: С. 62—64.

2 ЧЕРВНЯ

60 років від дня народження Володимира Андрійовича Барни

(2.06.1953) — поета, літературознавця, редактора, перекладача, публіциста, громадського діяча

Народився 2 червня 1953 року в смт Товстому Заліщицького району.

Середню школу закінчив у місцевій десятирічці, 1975 року — факультет журналістики Львівського державного університету ім. І. Франка. Працював редактором Тернопільського обласного радіо, з 1985 року — кореспондентом-організатором у Тернопільській та Івано-Франківській областях, з 1996 року — завідувачем західноукраїнської філії, з 1998 року — директором Бюро пропаганди художньої літератури Національної спілки письменників України. Член Національних спілок журналістів (1981) та письменників (1994) України. Обирався головою Тернопільського обласного (1990—1994) та співголовою крайового товариства «Лемківщина» (1992—1996), членом Управи Світової федерації лемків (США, 1993—1996). З 2001 року по 2005 рік — голова Тернопільської обласної організації НСПУ та член Ради Національної спілки письменників України. Нагороджений Грамотою Верховної Ради України «За заслуги перед українським народом» (2004), Почесною грамотою київського міського голови (2003).

Свої твори друкував у газетах, журналах, альманахах, календарях, щорічниках України, Польщі, Словаччини, США, Аргентини, Росії, Білорусі. Автор поетичних збірок «В долонях Всесвіту» (1991), «Бескиди» (1992), «Пейзажі душі» (1994), «Моє Опілля» (1996), «Роса на списках трав» (Польща, 1998, українською та польською), «Мелодія срібної ночі» (Білорусь, 1998, білоруською), «Сльоза в зіницях неба» (2002, українською та есперанто), «Янгол слова» (2002), «Апокрифи неба» (2002), «Храм вічності душі» (2006), книжку публіцистики «Лемківщина у серці моїм» (1992).

Твори В. Барни перекладалися польською, іспанською, англійською, білоруською, російською та мовою есперанто.

У лютому 2012 року В. Барна увійшов у Президію Ради НСПУ та був обраний відповідальним секретарем Національної спілки письменників України.

(Із книги «Літературне Тернопілля»)

Література

Барна, В. Апокрифи неба : вірші-казання / В. Барна. — Т. : Горлиця, 2002. — 64 с.

Барна, В. Храм вічності душі : вибране : [поезії] / В. Барна ; передм. М. Ткачука. — Т. : Лілея, 2008. — 213 с. : іл. — (Світова духовниця українства ; ч. 8).

Барна, В. Життя не по найждженій колії, або Богдан Андрушків — син козацької землі : літ. портрет / В. Барна. — Т. : Терно-граф, 2009. — 388 с.

Барна, В. 100 найавторитетніших випускників Тернопільського національного економічного університету / В. Барна. — Т. : Терно-граф, 2009. — 216 с. — (Еліта української нації ; ч. 1).

Барна, В. А. Тернопільська митниця від зародження до становлення / В. А. Барна. — Т. : Терно-граф, 2009. — 224 с.

Барна, В. В долонях Всесвіту : [поезія] / В. Барна // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 43—56.

Барна, В. Я у тобі, як у свічаді : поезії / В. Барна // Київ. — 2003. — № 7/8. — С. 19—22 : портр.

Барна, В. Володимир Барна: «Поставили перед собою завдання — виховати нову плеяду талантів» : [про роботу в Нац. спілці письменників України, творчу діяльність у розмові з відп. секретарем спілки, поетом, журналістом, літературознавцем, перекладачем] / вела Л. Островська // Вільне життя плюс. — 2012. — 1 черв. — С. 6 : фотогр. — (Інтерв'ю для «ВЖ»).

Барна, В. Володимир Воронін зриває маски : репрезентація другої книги політ. сатири терноп. літератора В. Вороніна «Зриваючи маски» відбулася в приміщенні Терноп. краєзн. музею / В. Барна // 20 хвилин. — 2009. — 8 трав. — С. 14.

Барна, В. Талант людини і прозаїка : до 80-річчя від дня народж. письменника П. Ковальчука / В. Барна // Вільне життя плюс. — 2011. — 25 берез. — С. 5 : портр. — (Пам'ять).

Бандурка, І. П. Слово-сповідь, або Вільні вірші Володимира Барни : літ. портрет / І. П. Бандурка. — Т. : Терно-граф, 2009. — 184 с. — (Серія «Мистці Тернопілля» ; ч. 3).

Бандурка, І. Творча зрілість письменника / І. Бандурка // Вільне життя. — 2003. — 10 черв. — С. 3. — (Ювілеї).

Баранов, В. Білі квадрати катренів Володимира Барни / В. Баранов // Київ. — 2003. — № 7/8. — С. 18.

Баранов, В. На порозі літа : [поету В. Барні виповнилось 50] / В. Баранов // Свобода. — 2003. — 5 лип. — С. 4. — (Ювілеї).

Володимир Барна : [біогр. довідка] // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 42 : фотогр.

Зозуляк, Є. Вечір співця Лемківщини [В. Барни] / Є. Зозуляк // Вільне життя. — 2003. — 25 груд. — С. 7. — (Світ нашої духовності).

Кумпан, О. Засідання ради і Президії НСПУ : [В. Барна увійшов у Президію Нац. спілки письменників України] / О. Кумпан // Літературна Україна. — 2012. — 23 лют. — С. 2 : фотогр.

Ліберний, О. Поезія Володимира Барни у перекладах : [репрезентація поет. збірки рос. мовою в смт Коктебелі] / О. Ліберний // Свобода. — 2008. — 8 серп. — С. 8. — (Презентації).

Ткачук, М. «Я розгадую код свого роду» : Володимирові Барні — 50 : Штрихи до портрета / М. Ткачук // Літературна Україна. — 2003. — 17 лип. — С. 6 : фотогр.

Тримай міцно булаву, друже! : [літ.-мист. вечір із нагоди 50-ліття від дня народж. В. Барни] // Русалка Дністрова. — 2003. — Чис. 1/3 (серп.). — С. 23 : фотогр. — (Ювілеї).

Володимир Барна : [біогр. довідка] // Письменники Тернопілля : Члени Нац. спілки письменників України. — Т., 2010. — С. 9—10.

Мельничук, Б. Барна Володимир Андрійович (2.06.1953, смт Товсте Заліщиц. р-ну) — поет, публіцист, літературознавець, перекладач, громадсько-культурний діяч / Б. Мельничук // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2004. — Т. 1 : А—Й. — С. 86.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2003 рік : бібліогр. список / уклад. М. В. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2003. — 112 с.

Про В. Барну: С. 38—40.

7 ЧЕРВНЯ

**125 років від дня народження
Стефанії Стефанівни Садовської**

(7.06.1888—20.01.1968) — краєзнавця, музеєзнавця, географа

Народилася 7 червня 1888 року в м. Тернополі в родині податкового урядника. 1907 року Стефанія Садовська на «дуже добре» закінчує львівську приватну гімназію і вступає на філософський факультет Львівського університету. Лекції з астрономічної географії студентам читав знаний професор Степан Рудницький. Дівчина захоплюється географією й вирішує присвятити свою наукову діяльність вивченню цього предмета. Не уникає переслідувань і вона. У щоденнику 21-річна дівчина пише про вибори до Галицького сейму, зазначивши: виборців підкуповували, давали по 10 корон за голос і ковбасу.

Отож, студентка бере участь у студентських акціях. А після того, як Мирослав Січинський застрелив графа Потоцького, почались арешти. Стефанію затримують з листівками, що закликають до боротьби за український університет і рідну мову, і виключають з університету.

Дівчина сильно переживала, бо дуже хотіла вчитись. Та розрадив батько, сказав: «Не плач, хлопче, будеш вчитись» і відвіз у м. Чернівці, в університет. І тут їй знову пощастило: зняла квартиру в помешканні Ольги Кобилянської. Письменниця наблизила Стефанію до західної культури, зокрема німецької. До кінця життя літераторки вони листувались.

С. Садовська закінчила університет напередодні Першої світової війни. 24 серпня 1914 року родина (батьки з дівчатами) евакуюється до м. Відня і лише в липні 1918 року повертається в м. Тернопіль.

Стефанія влаштовується вчителем в одній зі шкіл міста. Уже з 1925 року вона відома в місті педагог, професор історії та географії приватної жіночої гімназії ім. М. Конопніцької. Стає членкинею товариства вчителів середніх і вищих шкіл, спілкується з науковцями Львова, Тернополя. Знайома із львівськими вченими — головою географічної комісії НТШ професором Володимиром Кубійовичем та Оленою Стефанів-Шашкевич (званою з часів стрільцтва Степанівною), а згодом із відомим педагогом З. К. Студинським, якому надсилає свої наукові праці для публікацій. Листується з директором львівського Національного музею Іларіоном Свенціцьким і щорічно надсилає на розвиток музею 15 злотих. Чималу роль в її житті відіграє відо-

мий історик, директор архіву, професор Львівського університету Людвіг Фінкель, який наукову кар'єру починав у м. Тернополі. Наприкінці життя вчений передав свою величезну бібліотеку Тернопільському краєзнавчому музею.

У 1933 році в Стефанії, як і в брата Никифора, починаються неприємності на роботі. Брата переслідують, відтак і старшій сестрі доводиться підтверджувати своє право викладати в польських школах, бо ж українські закрили. Та коли від неї вимагають передати до костелу метрику (тобто змінити національність), категорично відмовляється і лишається без роботи. Єдиний порадник — щоденник, у якому, зокрема, запише: «Проти рідні (сестер) ворогує якась кліка, спльовує в сторону обох жінок та щось бормоче, а агенти, поліція і жандармерія допче їм прямо по п'ятах. На загаль, ціла справа хоч не пішла до актів, виглядає дуже загадочно».

Біда не приходить одна. Через три роки, у 1938, помирає батько. «10 травня був похорон татка, мали 88 років, були останнім податковим поборцем Австрії у Польщі, одним з найстарших горожан міста Тернополя. Могли жити довше, коби не те, що їх побили якісь два жовніри... перед півтора року взад», занотує у щоденнику.

Тепер турботи про стареньку матір і хвору сестру лягають на плечі Стефанії. Нащадки поважного роду змушені самі давати собі раду. Жили з платні, отриманої за оренду землі, саджали город. (5 березня 1940 року померла її мати і тепер вона змушена опікуватись хворою сестрою). Сім довгих років Садовська була безробітною. Практично до 1940 року, коли було створено Тернопільський державний історико-краєзнавчий музей. У біографії вона напише: «З 1 січня 1940 р. я влаштувалась до музею».

Стефанія Стефанівна захопилась музейною роботою. Музей працював навіть у роки війни і відвідувачі могли послухати лекції з історії рідного краю. Проте 19 серпня 1943 року півсотню найцінніших полотен живопису західноєвропейських художників XVIII—XIX ст. забирає гестапо. Садовська у розпачі.

— Вона вільно володіла п'ятьма мовами — грецькою, латинською, польською, німецькою, російською, тож вступає у перемовини з німцями, — розповіла завідувачка фондами Ганна Швець. — Щоб вберегти музейну колекцію від пограбування, найцінніші картини, рідкісну кераміку, монети та документи власноруч переносить й ховає у підва-

лах музею. А навесні 1944 року, коли почались бої за Тернопіль, разом із сестрою перебираються сюди жити та оберігати музейні скарби.

Додому сестри повернулись після звільнення міста й побачили згарище: дім згорів під час бомбардувань, майно пограбували. Зник найцінніший скарб Стефанії — рукопис її докторської дисертації з астрономічної географії.

Однак Садовська й надалі переживає за збереження експонатів, організовує роботу з порятунку з-під завалів книг обласної та міської бібліотек.

У 1948 році за порятунок цінностей радянська влада нагородила її орденом «Знак пошани» і виділила кімнатку в центрі міста, за кілька метрів від музею (нині там розташоване обласне управління міліції). У музеї Стефанія Стефанівна пропрацювала до 77 років. Через півтора року, 20 січня 1968 року, Стефанія Садовська померла в будинку-інтернаті для одиноких у с. Краснопуці під м. Бережанами. Поховали її в родовому гробівці на Микулинецькому цвинтарі м. Тернополя.

...За життя вона цікавилась походженням роду Потоцьких, жінками в історії Римської імперії, Кременецьким лицем, українським маллярством на склі. Писала історію м. Тернополя з часу панування австрійців в Галичині, причому опрацювала документи й літописи, деякі з яких вважались втраченими. Однак із рукописів мало що збереглося, а з надрукованих праць — лише історична розвідка «Diocletianus» (Львів, 1935). Твори ілюструвала власними малюнками. Окремі аркуші представлено на виставці в музеї. Старші музейники пригадали, що в одній із праць вона описала загадкову історію зникнення в 1914 році символічного срібного ключа м. Тернополя.

Ось така історія Стефанії Садовської: у війну врятувала старовинні експонати краєзнавчого, її ж наукова спадщина достеменно й досі не вивчена.

Ж. Попович

Література

Гайдукевич, Я. Стефанія Садовська / Я. Гайдукевич // Гайдукевич, Я. Не перервати б духовності нитку... : вибр. ст., виступи, бібліографія / Я. Гайдукевич. — Т., 2009. — С. 110—125 : фотогр.

Гайдукевич, Я. Стефанія Садовська / Я. Гайдукевич // Наукові записки / Терноп. обл. краєзн. музей. — Т., 2003. — Вип. 3. — С. 14—29 : фотогр.

Гайдукевич, Я. Тернопільський обласний краєзнавчий музей : нарис-путівник / Я. Гайдукевич, В. Лавренюк. — Т., 1998. — 66 с.

Про С. Садовську: С. 16—17.

Гайдукевич, Я. Талант, який спалили доля і пожежа : [про С. Садовську в розмові з ученим секретарем Терноп. обл. краєзн. музею Я. Гайдукевич] / записав Я. Гулько // Тернопіль вечірній. — 2006. — 1—7 лют. — С. 8 : фотогр.

Герета, І. Йорданські сніги : Спомин про Стефанію Садовську / І. Герета // Тернопіль. — 1995. — № 4. — С. 66—68.

Гулько, Я. Історій Тернополя написано чимало : [про дослідників історії міста С. Садовську та І. Кордубу] / Я. Гулько // Місто. — 2011. — 9 листоп. — С. 15 : фотогр. — (Невідомий Тернопіль).

Попович, Ж. Берегла музейні скарби, а не місце собі в історії / Ж. Попович // Тернопіль вечірній. — 2008. — 25 черв. — 1 лип. — С. 8 : фотогр. — (Постать в історії).

Мусієнко, Г. Дещо з її музейних скарбів : [про вист. «Берегиня музейних скарбів», присвяч. 120-річчю від дня народж. наук. працівника музею С. Садовської] / Г. Мусієнко // Вільне життя. — 2008. — 8 лип. — С. 5. — (Перше враження).

Мельничук, Б. Садовська Стефанія Стефанівна (7.06.1888, м. Тернопіль — 20.01.1968, с. Краснопуца Бережан. р-ну, похов. у Тернополі) — краєзнавець, педагог, літератор / Б. Мельничук, Л. Щербак // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2008. — Т. 3 : П — Я. — С. 222 : фотогр.

Савак, Б. Садовська Стефанія Стефанівна — краєзнавець, музеєзнавець, географ / Б. Савак // Краєзнавці Тернопільщини : біогр. довід. / Б. Савак. — Денисів, 2003. — С. 55—56 : фотогр.

1 ЛИПНЯ

170 років від дня народження Миколи Михалевича

(1.07.1843—27.11.1922) — священика, просвітителя, громадського діяча

Народився 1 липня 1843 року в с. Ромашівці Чортківського повіту, де його батько Іван був парохом. Ще в початковій школі малий Мико-

ла проявляв неабиякі здібності до науки. «Кобзар» Шевченка, молитви та катехизм знав майже напам'ять. Закінчивши народну школу в м. Теревовлі, Микола Михалевич вступив до Тернопільської гімназії, тут мріяв стати священиком. Кожної неділі чи свята ходив до церкви, співав у церковному хорі. Після закінчення навчання в гімназії вступив до Львівської семінарії та в 1866 році став священиком.

Восени 1871 року отець Микола Михалевич прийшов на парафію в с. Чернелів-Руський Тернопільського повіту. У той час село мало близько ста дворів, у яких жило 740 мешканців. Бідне селянство, убогі двори — і... дві корчми. Тут він застав стареньку дерев'яну церкву, побиту такими ж дерев'яними гонтами. Однокласна школа була заснована в 1859 році, але до неї ніхто не ходив. Починав із того, що змушував своїх парафіян посилати дітей до школи. Незабаром у школі вже вчилася 63 дітей, а години релігії вів він сам. Утворивши товариство тверезості, ліквідував у селі корчми.

У 1889 році отець Микола заснував у с. Чернелів-Руському читальню «Просвіти». Парафіяни обрали його головою, яким він був довгі роки. Через «Просвіту» він боровся з русофільством, сміливо виступав проти русофілів Богдана Дідицького, Івана Наумовича, Михайла Качковського.

Вплив русофільства на українців найсильніше виявився у царині мови. Виступаючи з елітарних позицій, «Старі Русини» завзято відмовлялися від української мови, літератури, яку вважали мовою «свинопасів і чабанів».

Нелегко було молодому священикові вступати в бій зі старим, що вже міцно стояло на ногах. Русофіли панували майже в усіх українських закладах. У їх руках перебували Народний дім, «Галицько-руська Матиця», газета «Слово». У 1870 році вони заснували політичну організацію «Руську Раду», свої зусилля спрямували проти Греко-Католицької Церкви, виступали за єдину Руську Православну Церкву.

Отець Микола Михалевич активно захищав Греко-Католицьку Церкву, вважав її найбільшою та найважливішою організацією західних українців. Вона сприяла прогресові й у царині шкільництва.

Отець Микола закликав своїх парафіян не піддаватися русофілам, переконуючи їх, що Греко-Католицька Церква — це суто Українська Церква, яка повинна берегти східні традиції та підтримувати національні прагнення свого народу.

Паралельно з культурно-просвітницькою працею, шкільництвом отець Микола взявся за розвиток сільського господарства: рільництва, садівництва, а особливо бджільництва.

Під його наставництвом село почало багатіти, селяни закупили біля 200 моргів землі, село вкрилося садами. Є такі перекази, що отець Микола, відвідуючи оселі парафіян на Йорданські свята, оглядав садки, і коли не було посаджено молодих деревець яблунь і груш, — то не вінчав їх дітей.

Особливу увагу приділяв бджільництву. Сам був умілим пасічником: на хуторі Ангелівка мав більше сотні вуликів. За його особистим прикладом йшли селяни, і в скорому часі в селі було більше тисячі бджолосімей.

За порадою професора учительської семінарії Олександра Барвінського отець Михалевич написав книжку «Пасіка», яку було видано Львівською «Просвітою» в 1877 році. Пізніше її було перевидано чотири рази, а останній, п'ятий — уже перед самою смертю, у 1922 році. На базі сільської пасіки та інших пасік у сусідніх Ступках євреї будували медовню, де мед переробляли та відправляли до віденських ресторанів.

Паралельно з виданням підручника «Пасіка» отець Михалевич брав активну участь в українському пасічництві. Він вміщував свої праці українською мовою в першому журналі з бджільництва «Українське бджільництво», заснованому 1906 року в м. Києві Євгеном Архипенком.

Важко собі сьогодні уявити, як його дописи перетинали тодішні кордони Австрії та Росії. Частина статей про бджільництво було опубліковано в «Господарському часопису».

Отець Микола багато допомагав і вклав власних грошей у будівництво нової церкви. 15 травня 1911 року було розібрано стару церкву й на її місці розпочато будівництво нової, яку закінчили й освятили 14 жовтня 1912 року. Церква має надзвичайно гарний архітектурний вигляд і збереглася до сьогоднішнього дня. Храм збудовано за планом архітектора Андрія Лушпінського, вів будівництво Дмитро Фалендиш із м. Тернополя. Кошти в сумі 30 тисяч австрійських корон (що в цей час становило 2 тисячі центнерів пшениці) заплатили парафіяни.

Під час Першої світової війни переслідуваний росіянами за свої релігійні та національні переконання отець Михалевич захворів і просив перевести його в с. Буцнів до свояка та вихованця декана й радни-

ка митрополита Шептицького отця Ізидора Глинського. Разом із ним перевезли його пасіку.

З приходом поляків на західноукраїнські землі починалися утиски, знущання над українськими патріотами, у тому числі й над отцем Михалевичем. Останніх шість місяців свого життя отець Микола був парализований і помер 27 листопада 1922 року. Його тіло було перевезено з с. Буцнева в с. Чернелів-Руський, де отець Михалевич прослужив 46 років, й поховано в гробниці разом з отцем Ізидором Глинським.

Вдячні парафіяни внесли прохання в міську раду м. Тернополя, щоб одну з вулиць міста назвати іменем отця Михалевича. Це прохання задоволено.

У вересні 2001 року в селі освячено пам'ятник священику-просвітителю. У грудні того ж року засновано Тернопільську обласну асоціацію пасічників ім. М. Михалевича.

З. Івахів

Література

Бубній, П. Кобзар назвав його великим пасічником: [про П. Прокоповича та уродженця краю отця М. Михалевича — одного із засновників новіт. пасічництва в Зах. Україні] / П. Бубній, Ю. Ковальков // Вільне життя. — 2001. — 17 берез. — С. 5. — (Про що розповідають марки).

Рудка, Б. А сусідських дітей він пригощав медом / Б. Рудка // Подільське слово. — 1993. — 3 лип.

Рудка, Б. Отець Микола Михалевич / Б. Рудка // Голос народу. — 1993. — 24 лип.

Шляхами Золотого Поділля: регіон. іст.-мемуар. зб. У 3 т. Т. 3. Тернопільщина і Скалатщина. — Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1983. — 845 с.

Про отця М. Михалевича:
С. 468, 691.

Брик, І. Миколі Михалевичу — наш уклін: Репортаж з урочистого відкриття пам'ятника отцю Миколі Михалевичу на Тернопільщині 30 верес. 2001 р. / І. Брик // Пасіка. — 2001. — № 12. — С. 25: фотогр.

Старко, О. Відкрили пам'ятник пасічнику / О. Старко // Вільне життя. — 2001. — 13 жовт. — С. 1.

Головин, Б. Михалевич Микола (01.07.1843, с. Ромашівка, нині Чортків. р-ну — 27.11.1922, с. Буцнів, нині Терноп. р-ну, похов. у с. Чернелів-Руський цього ж р-ну) — священик, популяризатор бджільництва, громадський діяч / Б. Головин, Б. Рудка // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2005. — Т. 2: К — О. — С. 521: фотогр.

17 ЛИПНЯ

125 років від дня народження Шмуеля Йосефа Агнона

(17.07.1888—17.02.1970) — єврейського письменника,
лауреата Нобелівської премії

Його самобутня й різнопланова творчість небезпідставно порівнюється західними критиками із художніми доробками М. Пруста, Дж. Джойса, В. Фолкнера. Агнон був пошанований багатьма літературними преміями та нагородами, зокрема тель-авівською премією ім. Х. Бялика (1935 і 1951), Державною премією Ізраїлю (1954 і 1958). Йому присвоєні почесні ступені Єврейського університету в м. Єрусалимі, Колумбійського університету в США; він був членом Академії мови Ізраїлю, Почесним громадянином м. Єрусалима.

Народився майбутній письменник 17 липня 1888 року в невеликому провінційному містечку Бучач, що в Західній Україні, яка входила в той час до складу Австро-Угорської імперії («...я народився дев'ятого ава, опісля завершення трьох скорботних тижнів, і відтоді щороку мені здається, що світ оновлюється у цей день» — «Гість на одну ніч»). У Нобелівській лекції, виголошеній у м. Стокгольмі, Агнон згодом зауважить: «Внаслідок історичної катастрофи, через те, що Тіт, імператор римський, зруйнував Єрусалим і прогнав народ Ізраїлю зі своєї країни, народився я в одному із міст Вигнання... З коліна Левієвого я походжу. І я, і батьки мої — зі співців, що співали у Храмі святому. За сімейною легендою, родовід наш ведеться від пророка Шмуеля, й ім'ям його мене нарекли».

Батько Агнона, рабин Шолом Мордехай Леві Чачкес, був хасидом Чортківського цадику, багатим торговцем худобою та хутром і водночас знавцем єврейської релігійної літератури. Мати, Естер Фарб, також вирізнялася освіченістю та начитаністю. Зважаючи на зорієнтованість галичанських євреїв на німецьку культуру, не викликає подиву,

що Агнон вільно володів німецькою, тим більше, що його рідною мовою була споріднена з німецькою єврейська народна мова ідиш.

Окрім домашніх занять (мати ознайомила його з німецькою літературою, а батько — з творчістю Рамбама, тобто Моше Маймоніда — середньовічного коментатора Талмуду, та хасидів), Агнон навчався у хедері, де студіював Тору й Талмуд на івриті. Спілкування з досить широким колом освічених людей сприяло ранньому залученню Агнона до світу мистецтва та літератури. Свої перші вірші й оповідання він написав у 8-літньому віці: спочатку мовою ідиш, а згодом — і на івриті, основній мові своєї творчості. Публікуватися розпочав у 15 років, а починаючи із 16 років, Агнон — постійний автор краківської газети «Аміцпе». Для його ранніх поетичних та прозових спроб (близько 70 творів) характерне неоромантичне забарвлення, а тематика багатьох оповідань, опублікованих у місцевій пресі, запозичена в основному з книг єврейських мудреців і Талмуду.

У 1906 році 18-річний Агнон вирушив до м. Львова, куди його запросили працювати в єврейській газеті. Будучи активним прихильником сіонізму, наступного року він утілював свою мрію: побував на батьківщині предків — у Палестині, відвідав древній Єрусалим, до якого зберіг трепетну любов протягом усього життя. Причиною від'їзду почасти стало й бажання ухилитися від військової служби: «дев'ятнадцять з половиною років виповнилося йому, і був він міцним хлопцем, і зрозуміло було, що заберуть його на військову службу. А в армії ідять заборонену їжу та не дотримуються суботи» («Хемдат»). Спочатку Агнон поселився в м. Яффі, де потоваришував з івритомовним письменником Йосефом Хаїмом Бреннером, а через рік обидва письменники переїхали в м. Єрусалим (1907). На прожиття Агнону доводилося заробляти від випадку до випадку — давати приватні уроки, працювати конторником, секретарем іудейського суду, служити в іудейських радах, займатися журналістикою та перекладом. У цей період він багато мандрував країною, а в 1909 році опублікував невелику повість «Покинуті дружини» («Агунот») і запозичив її назву для свого псевдоніма («Агнон» у перекладі з івриту — «покинутий»). Збереглося лише декілька творів письменника цього періоду. Один із них, «Усе владнається», — перший, написаний івритом.

У 1913 році Агнон переїхав у Німеччину, в м. Берлін, «оскільки більшість наявних у Країні Ізраїлевій книг російською написані були, а ж бо не знаю російської мови, а німецькою в Країні Ізраїлевій книг

не було, крім класичних, до яких серце моє в ті роки ще не знайшло шляху» («Й. Х. Бреннер у житті та в смерті»). У м. Берліні письменник зблизився із сіоністською молоддю, саме тут ознайомився із сучасною європейською літературою. Водночас Агнон читав лекції з єврейської літератури, збирав перекази про хасидизм і спільно з єврейським філософом М. Бубером видавав журнал «Der Yude». На письменника-початківця звернув увагу багатий німецький комерсант Залман Шокен, який став шанувальником його таланту, а згодом — видавцем кількох його повістей і збірок оповідань: «Оповідання про казки» (1921), «У колі праведних» (1921) та ін. Шокен надав Агнону стипендію на п'ять років для занять літературною творчістю за умови, що той редагуватиме антологію єврейської літератури.

Близько шести років Агнон прожив у Німеччині: спочатку в м. Берліні, де одружився з Естер Маркс, «любою Естерляйн», як називатиме її вдома та в листах, а згодом — у м. Гамбурзі, де народилися їхні діти: дочка Емуна («Віра») та син Шалом Мордехай, якого звали Хемдатом («Прагнення душі»). У 1924 році в його гамбурзькому домі спалахнула пожежа.

«...Я тоді перебував у лікарні, — розповість згодом письменник, — спалахнув вогонь, і весь мій дім згорів; усе моє майно та всі мої книги, майже чотири тисячі томів, здебільшого рідкісних, стали жертвою вогню... Тоді ж згоріли всі мої рукописи, результат вісімнадцятилітньої праці. Серед них — великий роман «Спільність Вічноживих», близько 60 друкованих аркушів» (3 листа до М. Зирнянського, 1927).

Цього ж року Агнон повернувся в Палестину, яка після Першої світової війни відійшла в підпорядкування Великобританії, і саме тоді літературний псевдонім «Агнон» став його офіційним прізвиськом. Наприкінці 20-х років у видавництві З. Шокена вийшло друком «Повне зібрання оповідань» (1929), а в 1931 році один із найзначніших його творів — роман «Весільний балдахін» («Гахнакат калах»). Сюжетною лінією роману стали пригоди бідного хасида, який мандрує Східною Галичиною в пошуках грошей на посаг трьом своїм дочкам. Однак попри таку фабульну невибагливість, яка формально дозволяє прирівняти «Весільний балдахін» до середньовічного крутійського роману, він привернув увагу своєю камерністю, внутрішньою органічністю. Ілюзорний, майже кафкіанський світ наївного та беззахисного фанта-

зера-праведника стикається із суворою дійсністю єврейської діаспори в провінційних містечках Австро-Угорської імперії.

Після арабського погрому 1929 року, коли будинок Агнона було пограбовано, він покинув на короткий час м. Єрусалим. Саме в цей період він відвідав містечко свого дитинства — Бучач. Враження від поїздки згодом вилилися в романи «Гість на одну ніч» («Ореах натах лалун», 1938—1939) та «Проста історія» («Сіппур пашут», 1935). В одному із основних творів письменника — романі «Гість на одну ніч» — йдеться про повернення героя в зруйноване після Першої світової війни галицьке містечко та поступове усвідомлення ним жахливої істини: старе благочестиве життя назавжди втрачене та вже ніколи не повернеться.

Із середини 30-х років у творчості Агнона настає період песимізму, зумовлений нелегкими випробуваннями, що спіткали його народ після приходу до влади в Німеччині нацистів. Окрім нацистського геноциду євреїв, у тогочасній Палестині (1936—1937) протистояння між місцевим арабським населенням і єврейськими колоністами переросло у взаємний терор. У нових збірках оповідань («Страсні дні» — «Ямім нораїм», 1935; «Земля Палестини», 1938), як і в згаданих вище романах, Агنون намагався проаналізувати трагічний вплив соціальної дійсності на життя та душу «маленької» людини, на саме її існування. Серед інших творів письменника цього періоду — «Книга діянь» («Сефер га-маасім», 1941), яка містить 20 пронизливих розповідей про неприкаяність, бездомність, занепад; так звана «зашифрована» повість «Ідо й Ейнам» («Ідо ве-Енам», 1950). Усі книги, як і раніше, виходили у видавництві З. Шокена, який із приходом до влади нацистів переїхав у Палестину.

У 1945 році побачив світ один із останніх значних творів письменника — роман «Лише вчора» («Темол шілшом»), у якому «спокійний тон розповіді контрастує з атмосферою жаху та божевілля зображеної дійсності» (Х. Бар-Йосеф). Дія цього багатопланового роману розгортається в Палестині в період другої алії (1904—1914), хоча, по суті, хронологічними рамками цього твору є перша половина 40-х років — період Катастрофи європейського єврейства.

Агنون став національною гордістю Ізраїлю, особливо після присудження йому в 1966 році Нобелівської премії. Розповідають, коли в м. Єрусалимі неподалік дому, де жив письменник, розпочалися будівельні роботи, мер міста Тедді Колек розпорядився встановити табли-

чку: «Дотримуйтеся тиші! Агنون працює!». Агنون працював до кінця свого життя. Писав повісті, оповідання, нариси, опрацьовував для дітей народні казки, стародавні легенди.

Помер 82-літній письменник 17 лютого 1970 року в м. Єрусалимі від серцевого нападу й похований на Єлонській горі.

Б. Щавурський

Література

Степула, Н. Анабазис : есе / Н. Степула ; [передм. С. Процюк]. — К. : Ярославів Вал, 2011. — 224 с. — Із змісту: У пошуках самотності, оминаючи самотність : (штрихи до портрета Йосефа Агнона). — С. 48—58.

Щавурський, Б. Агنون Шмуель Йосеф Галеві (автонім: Чачкес, Шмуель Йосеф Галеві — 17.07.1888, м. Бучач Терноп. обл. — 17.02.1970, Єрусалим, Палестина) — ізраїльський івритомовний письменник, лауреат Нобелівської премії 1966 (спільно з Неллі Закс) / Б. Щавурський // Зарубіжні письменники : енциклопед. довід. — Т., 2006. — Т. 1. — С. 10—12 : фотогр.

Густенко, О. Онуці Нобелівського лауреата сподобалися роботи скульптора з Тернополя : [у рамках святкування Року єврейських нобелівських лауреатів СНД Тернопільщину відвідала онука Шмуеля Агнона — Яель Блау із США] / О. Густенко // Номер один. — 2010. — 24 берез. — С. 4 : фотогр.

Костюк, С. Під знаком Агнона : [про відзначення 120-річчя від дня народж. письменника, лауреата Нобелівської премії Шмуеля Йосефа Агнона в м. Бучачі] / С. Костюк // Вільне життя. — 2008. — 8 серп. — С. 6.

Левицька, Л. Онука Шмуеля Агнона вклонила батьківщині діда / Л. Левицька // Голос України. — 2010. — 20 берез. — С. 5 : фотогр.

Лугова, Н. Спалахнула зірка в Бучачі / Н. Лугова // Голос народу. — 2008. — 11 лип. — С. 5 : фотогр.

Савчук, Н. Бучаччани вшанували нобелівського лауреата / Н. Савчук // Нова доба. — 2008. — 25 лип. — С. 2 : фотогр. — (Урочистості).

Степаненко, О. Втрачені та віднайдені світи Агнона / О. Степаненко // Пектораль (Золота пектораль). — 2008. — № 3/4. — С. 144 : фотогр.

Степаненко, О. «Дотримуйте тиші. Агнон працює»: такий спец. знак встановила мерія Єрусалиму біля будинку письменника — уродженця Бучача / О. Степаненко // Свобода. — 2008. — 18 лип. — С. 5 : фотогр. — (Славетні земляки).

Ковальков, Ю. Агнон Шмуель Йосеф (справж. — Чачкес; 17.07.1888, м. Бучач — 17.02.1970, м. Гдера, Ізраїль) — єврейський письменник / Ю. Ковальков, Ю. Покальчук // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 23—24 : фотогр.

Шмуель Йосеф Агнон: нобелівський лауреат із Тернопільщини : бібліогр. покажч. / Терноп. обл. універс. наук. б-ка ; уклад.: О. Проців, М. Друневич, Т. Гаврилюк. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 80 с. — (Родом з України ; вип. 4).

7 ВЕРЕСНЯ

200 років від дня народження Еміля Станіславовича Коритка

(7.09.1813—31.01.1839) — етнографа

Еміль Станіславович Коритко — збирач народної творчості слов'янського народу, учасник антикріпосницького підпілля 30-х років.

Народився 7 вересня 1813 року в с. Жежаві, нині с. Зелений Гай Заліщицького району. Його батько Станіслав Коритко мав масток у Жежаві та Рожанівці.

Для виховання й освіти дітей (а їх було в сім'ї шестеро) мати переїхала до м. Львова.

Початкову школу Еміль закінчив у м. Львові, у 1833 році був уже на другому курсі філософії Львівського університету. У кінці 1833 року ім'я Еміля Коритка з'явилося у поліції в списку політично підозрілих.

У серпні 1834 року Е. Коритко разом із товаришами був заарештований, а 10 жовтня 1836 року вийшов вирок найвищого трибуналу, яким засуджений нібито за зраду Австрії й визначено місце відбування покарання у вигляді заслання на поселення в м. Любляну над Дунаєм під гострим поліційним наглядом. Там він жив у нормальних умо-

вах, швидко познайомився з місцевою інтелігенцією, був членом клубу військових. Дні, що проводив Коритко в м. Любляні, послужили для збору матеріалу про етнографічні прикмети слов'янського народу. Він розвинув діяльність зі збору етнографічного матеріалу в тій країні, яка стала з примусу його другою Вітчизною.

5 листопада 1838 року рукопис Збірки з дозволом Віденської цензури прибув у м. Любляну, а 30 листопада Е. Коритка повідомили, що може віддати рукопис до друкарні.

Увесь час свого перебування на засланні Еміль Коритко думав про можливість амністії і повернення до Галичини. На його особисте прохання було відмовлено й тільки після грошової застави та прохання батька 10 січня 1839 року прийшло прихильне рішення з м. Відня з дозволом на звільнення. Однак небезпечна хвороба обірвала життя 26-річного етнографа 31 січня 1839 року.

Головною літературною пам'яткою Еміля Коритка є його п'ятитомна збірка «Словенске песні краенского народа», перший випуск якої вийшов у м. Любляні в 1839 році.

Література

Франко, І. Зібрання творів. У 50 т. Т. 42. Фольклористичні праці / І. Франко. — К. : Наук. думка, 1984. — 598 с.

Про Е. Коритка: С. 102, 524.

Франко, І. Зібрання творів. У 50 т. Т. 47. Історичні праці : (1898—1913) / І. Франко. — К. : Наук. думка, 1986. — 766 с.

Про Е. Коритка: С. 554, 718.

Франко, І. Зібрання творів. У 50 т. Т. 50. Листи : (1895—1916) / І. Франко. — К. : Наук. думка, 1986. — 703 с.

Про Е. Коритка: С. 368, 374, 615, 617.

Дубецький, І. Еміль Коритко — слов'янський етнограф / І. Дубецький // Гомін віків : наук.-краєзн. літопис. зб. Заліщанщини / Заліщ. район. краєзн. музей. — Заліщики, 2010. — Вип. 1. — С. 49—54.

«Русалка Дністрова» : Документи і матеріали / АН УРСР, Ін-т суспіл. наук, Центр. держ. іст. архів УРСР у Львові. — К. : Наук. думка, 1989. — 544 с.

Про Е. Коритка: С. 54, 55—58, 476.

Франко, І. Еміль Коритко, забутий слов'янський етнограф / І. Франко // Франко, І. Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. — К., 1982. — Т. 37 : Літературно-критичні праці : (1906—1908). — С. 500—549, 650—653.

Дубецький, І. Еміль Коритко — слов'янський етнограф / І. Дубецький // Колос. — 1995. — 16 верес.

Дубецький, І. Коритко Еміль Станіславович (Korytko Emil; 7.09.1813 с. Жежава, нині Зелений Гай Заліщиц. р-ну — 31.01.1839, м. Любляна, нині Словенія) — польський етнограф, фольклорист / І. Дубецький, В. Олійник // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2005. — Т. 2 : К — О. — С. 176.

Еміль Коритко (1813—1839) // З любов'ю до краю : бібліогр. посіб. / Заліщ. центр. район. б-ка, Заліщ. краєзн. музей. — Залішки, 1998. — С. 32—34.

22 ВЕРЕСНЯ

50 років із часу відкриття меморіального музею Соломії Крушельницької (22.09.1963)

Музей С. Крушельницької в с. Білій має свою історію, своїх творців, популяризаторів творчості співачки.

Відкритий він 22 вересня 1963 року з ініціативи й допомоги композиторів Миколи Колесси та Анатолія Кос-Анатольського, мистецтвознавців Івана Деркача, Петра Медведика та Ігоря Герети в колишньому парафіяльному будинку. Тут у 1878—1891 роках пройшли дитячі та юнацькі роки української співачки світової слави Соломії Амвросіївни Крушельницької. Сюди приїздила вона й гостила в колі батьків та родини в 1892—1900 роках.

У цьому будинку народилася й проживала до 1902 року оперна та камерна співачка Ганна Крушельницька (1887—1964), сестра Соломії. Під керівництвом Амвросія Крушельницького тут діяла в 1884—1885 роках школа диригентів.

До речі, до комплексу музею ще входять: мурована церква святого Миколая з 1625 року, навколо якої розміщено три козацькі хрести,

кам'яний хрест «Свободи» 1848 року та дві релігійні фігури (в церкві святого Миколая був парохом батько Соломії Крушельницької — Амвросій Крушельницький); а також біломармуровий надгробний пам'ятник на могилі батьків Соломії Крушельницької на сільському цвинтарі, привезений Соломією з Італії.

У кінці XIX ст. в гостинному домі Крушельницьких побували: О. Барвінський з дружиною Євгенією, композитори О. Нижанківський, Д. Січинський, музичний критик В. Садовський, співак М. Менцинський, син І. Карпенка-Карого — Юрій, письменник В. Стефаник.

24 серпня 1963 року виконком Тернопільської обласної ради депутатів прийняв рішення № 721 про відзначення 90-річчя від дня народження Соломії Крушельницької — славетної української співачки, і вирішив:

1) Присвоїти ім'я Соломії Крушельницької Тернопільському музичному училищу.

2) Дозволити обласному краєзнавчому музею виготовити та встановити меморіальну дошку на будинку, де жила Соломія Амвросіївна Крушельницька в с. Білій.

3) Обласному управлінню культури та обласному краєзнавчому музею провести у вересні цього року в м. Тернополі в обласному драмтеатрі ім. Т. Г. Шевченка ювілейну наукову конференцію.

4) Зобов'язати виконком Зборівської районної ради депутатів впорядкувати кладовище та могилу, де поховані батьки Соломії Крушельницької.

5) Про перейменування вулиці Сенкевича на вулицю Соломії Крушельницької в м. Тернополі.

22 вересня 1963 року в с. Білій, у будинку, де пройшли дитячі та юнацькі роки співачки, було відкрито меморіальну кімнату-музей. Прийшли люди з Білої та навколишніх сіл, з'їхалися з багатьох міст України, зокрема зі Львова, Івано-Франківська, Коломиї, Дрогобича, Києва, Бучача, Бережан, Зборова: композитори М. Колесса, А. Кос-Анатольський, письменники Ірина Вільде, Р. Братунь, співачка В. Чайка, родичі співачки — племінниці О. Шухевич, М. Вачків, родина Скориків. Новий музей привітали телеграмами Г. Гмиря, М. Рильський, художники О. Кульчицька та М. Манастирський, поет М. Тарнавський.

З ювілейною доповіддю про творчий шлях співачки виступив

П. Медведик. Багато праці для відкриття музею доклав один із його засновників І. Герета, колишній директор Тернопільського обласного краєзнавчого музею Б. Ельгорт. Оформили музей художники С. Данилишин та Є. Удін. Тоді музей займав лише одну кімнату. Але звідусіль надходили цінні речі, рідкісні експонати, велась експозиційна робота. Багато цінних матеріалів, особисті речі передала племінниця Соломії Крушельницької — професор Львівської консерваторії О. Бандрівська.

У книзі записів перших відвідувачів музею з'явилися рядки внучатого племінника Соломії, композитора Мирослава Скорика: «З великим задоволенням відвідав кімнату-музей Соломії Крушельницької, побував у селі, де жили мої предки».

А композитор Микола Колесса записав: «Любов і пошана до великих синів і дочок народу свідчать про його культуру. Я захоплений виявом пієтизму і пошани громадянства Тернопілля для великої нашої співачки Соломії Крушельницької, яка прославила українську культуру і українську пісню у широкому світі».

18 травня 1986 року відбулося відкриття нової експозиції музею. Нині він займає три кімнати. До виготовлення нової експозиції та онювання музею багато зусиль доклали працівники Тернопільського обласного краєзнавчого музею та його директор В. Лавренюк, а також І. Герета. Художньо оформили В. Позняков, Ю. Боднар, Л. Прокоф'єва.

У наш час гостями музею були співаки В. Чайка, Т. Дідик, Б. Руденко, Д. Гнатюк, А. Солов'яненко, сестри Байко, Й. Гошуляк, кобзар М. Литвин, композитори М. Колесса, А. Кос-Анатольський, Богдана Фільц, М. Скорик, О. Білаш, письменники О. Гончар, Д. Павличко, І. Драч, М. Головащенко, В. Врублевська, Л. Костенко, В. Юхимович, А. Мушинка, В. Коломієць, Є. Дудар... Відвідав музей і экс-президент Л. Кравчук.

Сюди приїздять з усього світу, люди з Європи, Північної Америки, особливо з Канади та США, з Південної Америки, особливо з Бразилії, Аргентини; з Азії, Австралії.

Та найдорожчі гості — її земляки, країни.

Н. Зюбровська

Література

Зюбровська, Н. Меморіальний музей Соломії Крушельницької: нарис-путівник / Н. Зюбровська, А. Зюбровський. — Т. : Джура, 2007. — 111 с. : фотогр.

Зюбровська, Н. Меморіальному музеєві С. Крушельницької в Білій — 45 / Н. Зюбровська // Соломія. — 2008. — № 3 (жовт.). — С. 1.

Попова, О. Меморіальний музей Соломії Крушельницької / О. Попова // Експрес. — 2007. — 29—30 верес. — С. 16 : фотогр. — (Експурсія в газеті).

Рудик, С. Музею Соломії Крушельницької в Білій 45 років / С. Рудик // Подільське слово. — 2008. — 26 верес. — С. 6 : фотогр. — (Духовні цінності).

Третьяченко, О. У гостях у Соломії: [екскурсія музеєм С. Крушельницької] / О. Третьяченко // Вільне життя. — 2009. — 15 трав. — С. 1 : фотогр. — (18 травня — Міжнародний день музеїв).

Федун, М. Тут поєднались дві душі пісенні: Володимир Івасюк загостив в оселю Соломії Крушельницької у Білій: [експозиція до 60-річчя від дня народж. композитора та співака в музеї] / М. Федун // Свобода. — 2009. — 27 берез. — С. 8. — (Виставки).

Шкула, А. Музею Крушельницької в Білій — 45 років / А. Шкула // 20 хвилин. — 2008. — 22 верес. — С. 2 : фотогр.

Соломія Крушельницька (23.09.1872—16.11.1952): бібліогр. покажч. / упоряд. А. О. Ленчишин; передм. «Співачка світової слави» П. К. Медведика. — Т. : Підручники і посібники, 2007. — 112 с.

Про музей С. Крушельницької: С. 58—59.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік: бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про мемор. музей С. Крушельницької: С. 104—105.

25 ВЕРЕСНЯ

75 років від дня народження

Ігоря Петровича Герети

(25.09.1938—5.06.2002) — археолога, мистецтвознавця, заслуженого діяча мистецтв України

Народився 25 вересня 1938 року в с. Скоморохах Тернопільського району. Його батько — священик, поет і композитор, мати — диригентка церковних хорів. Виріс у с. Великій Березовиці, що під м. Тернополем, де закінчив середню школу (тепер Тернопільська школа № 8). У 1962 році здобув вищу історичну освіту в Чернівецькому університеті й від того часу працював на різних наукових посадах у Тернопільському краєзнавчому музеї. У 1966 році засуджений за антирадянську діяльність, спрямовану на відновлення незалежної Української держави на п'ять років ув'язнення (умовно). До розпаду Радянського Союзу перебував під наглядом органів держбезпеки та партпарату. Незважаючи на постійне переслідування та утиски, займався науковою та громадською роботою.

І. Герета був одним із фундаторів та автором експозиції музеїв С. Крушельницької (1963), В. Гнатюка (1969), картинної галереї Тернопільського краєзнавчого музею (тепер — обласний художній музей, 1978), про які у видавництві «Каменяр» видав нариси (про музей В. Гнатюка спільно з О. Черемшинським). Був також засновником музею Леся Курбаса в с. Старому Скалаті (1987), ініціатором створення музеїв: патріарха Й. Сліпого в с. Заздрості, політв'язнів у казематах Тернопільського КДБ, сучасного українського мистецтва на вул. Медовій м. Тернополя. Розпочав створення першого археологічного музею-парку в с. Чернеліві-Руському Тернопільського району. У 1993—1994 роках виставка творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва з його збірки «Мистецтво друзів» експонувалась у містах Тернополі та Львові. Як археолог, відкрив сотні археологічних пам'яток та вів дослідження майже двадцятьох. Найбільше його досягнення — розкопки могильника черняхівської культури III—IV ст. у с. Чернеліві-Руському, який має європейське значення. Матеріали з цього могильника, а також із могильника в с. Романівці експонуються тепер на Міжнародній виставці в Німеччині (її подальший маршрут: Норвегія, Франція, Італія, Японія). Виступав на регіональ-

них, всеукраїнських, всесоюзних та міжнародних наукових конференціях із питань археології, історії та мистецтвознавства. Він — співавтор трьох академічних монографій про археологічні пам'ятки Прикарпаття й Волині, видання «Художники Тернопільщини» (1994). І. Герета є автором та співавтором історичних нарисів про Терєбовлю (1971), Бережани (1979, 1989) і Чортків (1985), а також автором видань про художників І. Хворостецького (1978), І. Марчука (1985), Я. Омеляна (1993). Оpubлікував близько 100 статей в енциклопедіях, збірниках та журналах України, Канади, Росії, Сербії, Словаччини, Польщі та майже 700 газетних статей і заміток. Поезії І. Герети опубліковані в кількох газетах і журналах лише після здобуття Україною самостійності. Був редактором та рецензентом майже двадцяти видань Інституту національного відродження України, членом редакцій та редколегій кількох збірників та журналів.

І. Герета вів активну громадську роботу. У 1978 році при картинній галереї заснував мистецький клуб з конспіративною назвою «Золотий вересень», який діяв до 1985 року та був згодом заборонений. У 1988 році став співзасновником першої в м. Тернополі опозиційної організації «Тернове Поле» й Товариства української мови, у 1989 році — товариства «Меморіал», у 1991 році — художньої премії імені М. Бойчука та Інституту національного відродження України, у 1992 році — кафедри української культури в Тернопільській вищій духовній семінарії ім. Й. Сліпого, у 1993 році — стипендії ім. М. Литвина для студентів-бандуристів із Тернопільщини та ін. 1989 року обраний членом проводу Тернопільської крайової організації Народного руху України, а згодом — членом її Великої ради. Він був депутатом обласної ради двох скликань, головою комісії з питань культури й духовного відродження.

Помер І. Герета 5 червня 2002 року. Похований у м. Тернополі.

(Із збірника «Визначні постаті Тернопілля»)

Література

Герета, І. Могильник черняхівської культури в с. Біла на Тернопільщині / І. Герета ; упоряд.: В. Тилишак, Т. Ковальчук ; Терноп. обл. краєзн. музей. — Т. : Меркьюрі-Тернопіль, 2007. — 56 с. : іл. — (Б-ка журналу «Джерело». Серія «Археологія» ; вип. 1).

Ігор Герета : статті, спогади, світлина / Ін-т нац. відродження України ім. І. Герети, Фундація ім. О. Смакули. — Т. : Астон, 2012. — 228 с.

Абашина, Н. С. І. П. Герета — дослідник черняхівської культури / Н. С. Абашина // Археологія і давня історія України : збірник / НАН України, Ін-т археології. — К., 2010. — Вип. 2 : Археологія Правобережної України. — С. 208—210. — Бібліогр. в кінці ст.

Вихрущ, А. В. Інститут національного відродження імені Ігоря Герети : [роль І. Герети у створенні й діяльності громад. орг. — Ін-ту нац. відродження] / А. В. Вихрущ // Археологія і давня історія України : збірник / НАН України, Ін-т археології. — К., 2010. — Вип. 2 : Археологія Правобережної України. — С. 5.

Гайдукевич, Я. Ігор Герета: невеликий штрих до осягнення феномена : [роль митця в заснуванні Терноп. картинної галереї (Художнього музею)] / Я. Гайдукевич // Гайдукевич, Я. Не перервати б духовності нитку... : вибр. ст., виступи, бібліографія / Я. Гайдукевич. — Т., 2009. — С. 127—138 : фотогр.

Гурба, Я. Внесок Ігоря Герети в дослідження епохи каменю на Західному Поділлі / Я. Гурба // Археологія і давня історія України : збірник / НАН України, Ін-т археології. — К., 2010. — Вип. 2 : Археологія Правобережної України. — С. 123—124.

Рудич, Т. М. Антропологічний матеріал черняхівської культури з розкопок І. Герети / Т. М. Рудич // Археологія і давня історія України : збірник / НАН України, Ін-т археології. — К., 2010. — Вип. 2 : Археологія Правобережної України. — С. 160—164.

Чернихівський, Г. «Скибка неба» для Ігоря Герети : (штрихи до портрета) / Г. Чернихівський // Чернихівський, Г. Портрети пером : статті, публікації, спогади, рецензії / Г. Чернихівський. — Кременець, 2008. — Кн. 3. — С. 215—235 : фотогр.

Ваврик, І. Остання розмова Ігоря Герети : [спогади відомого в краї поета, громад. діяча] / І. Ваврик // Вільне життя плюс. — 2011. — 3 черв. — С. 6. — (Хвилина пам'яті).

Литвин, М. Спи, побратиме, спи. Про долю й волю сни : [з передм. до кн. «Ігор Герета — таким він був»] / М. Литвин // Вільне життя. — 2010. — 4 черв. — С. 3. — (Пам'яті Ігоря Герети).

Ліберний, О. Почесний титул Ігоря Герети — народний академік : побачив світ 2-й вип. журн. «Археологія і давня історія України», присвяч. відомому археологу / О. Ліберний // Свобода. — 2011. — 18 берез. — С. 5. — (Презентація).

Хміляр, Л. Людина жива, доки жива про неї пам'ять / Л. Хміляр // Свобода. — 2011. — 30 верес. — С. 2.

Захарчук, Д. У Тернополі відкрили меморіальну дошку Ігорю Герети / Д. Захарчук // Тернопіль вечірній. — 2010. — 9 черв. — С. 5 : фотогр.

Левицька, Л. Вшанували пам'ять Ігоря Герети : [відкрито в м. Тернополі плиту-барельєф археологу, науковцеві, краєзнавцю, мистецтвознавцеві] / Л. Левицька // Голос України. — 2010. — 15 черв. — С. 21.

Ліберний, О. Духовний символ України : [вист. в Держ. архіві Терноп. обл. і Терноп. обл. краєзн. музеї до 9-ї річниці з дня смерті І. Герети] / О. Ліберний // Свобода. — 2011. — 8 черв. — С. 5. — (Пам'яті Ігоря Герети).

Чайківська, Я. На Алеї зірок з'явилося перших чотири імені / Я. Чайківська // Тернопіль вечірній. — 2011. — 31 серп. — С. 5 : фотогр. — (Наша спадщина).

Стельмах, М. Герета Ігор Петрович (25.09.1938, с. Скоморохи, нині Терноп. р-ну — 5.06.2002, м. Тернопіль; похов. у с. Вел. Березовиця Терноп. р-ну) — археолог, мистецтвознавець, історик, громадсько-політичний діяч / М. Стельмах, Г. Яворський // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 447 : фотогр.

Ігор Герета: «Велет віри, духу і любові» : бібліогр. покажч. / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 45 с., [4] окр. арк. фотоматеріалів. — (Родом з України ; вип. 3).

3 ЖОВТНЯ

50 років від дня народження Бориса Богдановича Щавурського

(3.10.1963) — поета, літературознавця, редактора

Народився 3 жовтня 1963 року в с. Кип'ячці Тернопільського району. Член Національної спілки письменників України (1994). Премія імені Степана Будного (1994). Закінчив філологічний факультет Тернопільського педагогічного інституту (1984, нині — Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка). З 1986 року — учитель української мови та літератури в селах Багатківці, Трудове (нині — Нова Могильниця) Тербовлянського, Козівка Тернопільського районів. З 1989 року — асистент кафедри української літератури Тернопільського педагогічного інституту, з 1997 року — редактор, старший редактор видавництва «Навчальна книга — Богдан». Член літературного гурту «Західний вітер» (1992). Автор збірок поезій «Мідяки» (1992), «Правий берег сумної ріки» (1994), «Мідяки, спроба вибраного» (2000), «Вірші срібні та золоті» (2003); укладач книг «Улюблені афоризми для розуму і серця» (2006); співредактор енциклопедичного довідника «Зарубіжні письменники» (т. 1. — 2005; т. 2. — 2006).

(Із книги «Літературне Тернопілля»)
Література

Щавурський, Б. Вірші срібні та золоті / Б. Щавурський. — Т. : Богдан, 2003. — 80 с.

Щавурський, Б. Мідяки : вірші / Б. Щавурський ; худож. В. Вальчук. — Дубно : Наш край, 1992. — 62 с. : іл., портр.

Щавурський, Б. Дещо з призабутого : [поезія] ; Дорогою золотої орди : нові вірші / Б. Щавурський // Пектораль. — 2007. — № 1. — С. 80—86.

Щавурський, Б. Прихід : лірика / Б. Щавурський // Дніпро. — 2009. — № 10. — С. 100.

Щавурський, Б. Реквієм для греко-католика : поезія / Б. Щавурський // Кур'єр Кривбасу. — 2010. — № 7/8. — С. 283—298.

Щавурський, Б. Трава і Лета : із циклу «Жменька елегій до приятеля у Нью-Йорку» : [поезія] / Б. Щавурський // Пектораль (Золота пектораль). — 2008. — № 3/4. — С. [2].

Зарубіжні письменники : енциклопед. довід. : у 2 т. / за ред. Н. Михальської, Б. Щавурського. — Т. : Навч. книга — Богдан.

Т. 1 : А — К. — 2005. — 824 с.

Т. 2 : Л — Я. — 2006. — 864 с.

Гайда, В. «Автограф» назвав цьогорічного лауреата : [звання лауреата літ. премії газ. «Тернопіль вечірній» було присуджено терноп. поетові Б. Щавурському за добірку поезій] / В. Гайда // Тернопіль вечірній. — 1997. — 1 лют.

Махно, В. Для Бориса Щавурського: відповідь / В. Махно // Нова Тернопільська газета. — 2004. — 4 серп. — С. 5 : фотогр. — (Нова поезія).

Черниш, Г. Про час та часові візії у творчості Бориса Щавурського / Г. Черниш // Слово і час. — 2006. — № 3. — С. 71—76.

Щавурський, Б. Коли свободи більше, ніж розуму : [розмова з терноп. поетом Б. Щавурським] / записав О. Вільчинський // 20 хвилин. — 2007. — 27 листоп. — С. 10 : фотогр.

Борис Щавурський : [біогр. довідка] // Дев'ятдесятники : антологія укр. поезії. — Т., 1998. — С. 196.

Баран, Є. «Сріблом по золоті...» / Є. Баран // Сучасність. — 2004. — № 5. — С. 152—153. — Рец. на кн.: Щавурський, Б. Вірші срібні та золоті / Б. Щавурський. — Т. : Богдан, 2003. — 80 с.

Барна, В. Щавурський Борис Богданович (3.10.1963, с. Кип'ячка Терноп. р-ну) — поет, літературознавець, редактор / В. Барна, В. Ханас, Л. Щербак // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2008. — Т. 3 : П — Я. — С. 665 : фотогр.

11 ЖОВТНЯ

60 років від дня народження Зіновія Михайловича Кіпібіди

(11.10.1953) — письменника, журналіста, художника

Народився 11 жовтня 1953 року в с. Чернихівцях Збарзького району. Член Національних спілок журналістів (1983) та письменників (2003) України. Закінчив Вижницьке училище декоративно-прикладного мистецтва (1974, нині — коледж), Тернопільський приладобудівний інститут (1985, нині — Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя). Працював художником у НВО «Ватра», ПМП «Юля». Голова крайового літературного об'єднання при Тернопільській обласній організації НСПУ (1998), член Галицько-Волинського братства (1993). Автор збірок сатиричних і гумористичних творів «Гран нувель. Велика новина» (1993), «Кому дулярів?» (1996), «Секс як кекс» (1997), «Stop Європа» (2001), «Голоблі на Європу» (2003), «Бомба Нострадамуса» (2007), численних публікацій у періодичних виданнях, альманахах, інших колективних збірниках.

Література

Кіпібіда, З. Бомба Нострадамуса : гумор, сатира / З. Кіпібіда. — Т. : Лілея, 2007. — 104 с.

Кіпібіда, З. М. Віват, Америко! : гумор і сатира, пародії, нар. усмішки / З. М. Кіпібіда. — Т. : Терно-граф, 2010. — 104 с.

Кіпібіда, З. Голоблі на Європу / З. Кіпібіда. — Т. : Лілея, 2003. — 108 с.

Кіпібіда, З. Stop Європа : сатира, гумор / З. Кіпібіда. — Т. : Джура, 2001. — 96 с.

Кіпібіда, З. За автором : [переспіви на твори терноп. поетів] / З. Кіпібіда // Тернопіль. — 2008. — № 1. — С. 120—121 : фотогр. — (Переспіви).

Кіпібіда, З. Клоунада ; Бомба Нострадамуса ; Чого душа бажає? ; Не дочекаєшся ; Захотілось баб ; В чотири ока / З. Кіпібіда // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 289—295.

Кіпібіда, З. Стратегічні проблеми ; Продовження буде ; Подоласмо геморою ; Бляха-муха : [оповідання] / З. Кіпібіда // Літературний Тернопіль. — 2010. — № 1. — С. 136—139 : фотогр. — (Вісьга-вій!).

Заморська, Л. Книжка про кумедне й інтригуюче : [про нову зб. З. Кіпібіди «Віват, Америко!»] / Л. Заморська // 20 хвилин. — 2010. — 26 берез. — С. 22.

Зіновій Кіпібіда : [біогр. довідка] // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 289.

Зіновій Кіпібіда : [біогр. довідка] // Письменники Тернопілля : Члени Нац. спілки письменників України. — Т., 2010. — С. 47.

Зіновій Кіпібіда : [біогр. довідка] // Тернопіль. — 2008. — № 1. — С. 120 : фотогр.

Те ж // Літературний Тернопіль. — 2010. — № 1. — С. 136 : фотогр.

Барна, В. Кіпібіда Зіновій Михайлович (11.10.1953, с. Чернихівці Збараз. р-ну) — письменник, журналіст, художник / В. Барна, В. Дерій // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2005. — Т. 2 : К — О. — С. 78 : фотогр.

2 ЛИСТОПАДА

135 років від дня народження

Антон Івановича Манастирського

(2.11.1878—15.05.1969) — українського живописця, графіка, народного художника України

Іван Франко та Антон Манастирський. Геніальний поет і відомий не лише в Україні, але й у мистецькій Європі художник. У житті вони навіть не були особисто знайомі. Однак саме Іван Франко своєю творчістю, мужністю митця спонукав Антона Манастирського обрати непростий і нелегкий шлях — шлях служіння народові. Часто його життєвий вибір був небезпечним не лише для самого художника, але й для його родини.

Утім, про все по порядку.

Похмурої, холодної листопадової днини 1878 року в с. Завалові, у звичайній селянській хаті, що сховалась під самісінькою горою Карачин, народився хлопчик. Батько Антона був на пошті дрібним служ-

бовцем, отож не дуже-то й багато жилося родині. Батьки любили сина й дитинство своє художник згадував як найсвітліші дні у своєму житті. Гасаючи цілими днями із селянськими дітьми, хлопчик хотів усе знати: чому гора носить назву Карачин, хто і для чого збудував пам'ятний знак при в'їзді в село, чому така смачна вода в криниці під горою та чи справді відпочивав біля криниці Богдан Хмельницький зі своїм військом? Наприкінці квітня 1883 року в с. Завалів приїжджав у гості до батька свого приятеля Василя Левицького Іван Франко. Поета особливо зацікавив старовинний іконостас у Завалівській церкві. Того ж року поет опублікував мистецтвознавчий нарис «Два образи у церкві Завалівській», у якому розповів про риси українського ренесансу в манері письма обдарованих художників-іконописців Галичини XVIII ст.

Пізніше, уже будучи відомим художником, Антон Манастирський часто згадував, що саме в його рідному селі побував знаменитий поет і що, власне, талант до малювання в ньому, як у художникові, прокинувся, як інстинкт предків, відлуння їхнього таланту.

Невідомо, як склалася б подальша доля дитини, якби в 1888 році родина Манастирських не переїхала до м. Станіслава. А вже в 1900 році Антон Манастирський вступив до Краківської Академії мистецтв. Пізніше його життєвий шлях багато в чому повторить син Вітольд, теж художник. Але то вже тема для іншої розмови.

І хоч тепер талановитому юнакові доводилось спілкуватися з відомими світовими митцями, він ніколи не соромився свого «селянського» дитинства. Барви отчого краю, напрочуд багата палітра рідної землі навіки закарбувались у пам'ять художника. Час від часу в його уяві зринали рідні й такі неповторні краєвиди, обличчя маленьких друзів. І тоді він малював. Село, природа, прості селяни — ось що стало провідними мотивами його творчості.

Антон Манастирський писав: «Все життя я мріяв, щоб думи мої, які я втілював у своїх картинах, були близькі і зрозумілі народові».

Справді, такими стали його відомі художні полотна «Старі верби», «Перебендя», «Козаки в степу», «Гуцул», «На водопої», «Прощайте, товариші», «У сосновому лісі», «Гірський потік» та ін.

У 1894 році родина Манастирських переїхала до м. Львова, а з 1905 року, закінчивши академію, разом із родиною жив й Антон. З цього часу й до самої смерті Антон Манастирський перебував на творчій роботі.

Залишається лише здогадуватись, як зустрів художник окупацію м. Львова більшовицькими військами у вересні 1939 року, як пережив фашистську навалу, як сприйняв у 1944 році повернення більшовиків.

Та, мабуть, 75-річний відомий український художник-галичанин уже не викликав підозри в тодішньої влади, не становив соціальної небезпеки, бо в 1953 році йому присвоєно почесне звання заслуженого діяча мистецтв України, а в 1958 році — звання народного художника УРСР. Цікаво, що через рік у с. Завалові, на батьківщині художника, було організовано персональну виставку його творів.

Помер художник у 1969 році, у віці 91 року. Похований на Личківському кладовищі у м. Львові.

Г. Теліщук

Література

Батіг, М. Графіка Антона Манастирського (1878—1969) / М. Батіг // Образотворче мистецтво. — 2007. — № 2. — С. 18—21 : фотоіл.

Новосад, М. Українська пісня в живописі Антона Манастирського / М. Новосад // Народна творчість та етнографія. — 2003. — № 1/2. — С. 46—49.

Савків, Л. Героїка, романтика і краса України живуть на картинах Антона Манастирського: [життєвий і творч. шлях художника] / Л. Савків // Свобода. — 2003. — 1 листоп. — С. 3 : фотогр. — (Сторінка нашої історії).

Бошко, С. Ім'ям художника назвали вулицю: [темат. вист. в Терноп. обл. худож. музеї, приурочена до 130-річчя від дня народж. А. Манастирського] / С. Бошко // Свобода. — 2008. — 7 листоп. — С. 8 : мал. — (На пошану ювіляра).

Дуда, І. Манастирський Антон Іванович (2.11.1878, с. Завалів, нині Підгаєц. р-ну — 15.05.1969, м. Львів) — живописець, графік / І. Дуда // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2005. — Т. 2 : К — О. — С. 454 : фотогр.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік : бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про А. Манастирського:
С. 116—117.

16 ЛИСТОПАДА

135 років від дня народження Михайла Івановича Паращука

(16.11.1878—24.12.1963) — українського та болгарського скульптора, громадського діяча

Народився 16 листопада 1878 року в с. Варваринцях, що на Теробовлянщині. Першими вчителями маленького різьбляра були скульптори Кіндельський та С. Вуйцик, що оформлювали фасад готичної церкви в сусідньому містечку Струсові. Професор С. Вуйцик забрав обдарованого учня із собою на спорудження Ратуші в м. Новий Санч. По завершенню робіт відправив Михайла до м. Кракова в майстерню професора Ігната Шопінського. Тут починається швидкий злет юного мистця, він багато й плідно працює разом із вчителем на реставрації палаців, замків, Зігмунтовської каплиці на Вевелю. Але йому цього мало, у цей же час він вчиться в Краківській школі Красних мистців у професора Барабаша, відвідує м. Відень, де працює в професора Венцеля. Пізніше переїздить до м. Львова в ательє професора А. Попеля. Допомогає йому при створенні пам'ятника А. Міцкевичу. Одночасно бере уроки в скульптора Плишевського.

Своїм учителям і наполегливій праці завдячує Паращук глибокими знаннями й високою майстерністю.

Талановитого 24-річного юнака запрошує до м. Варшави С. Баранський керувати скульптурним ательє.

Паращук був активним учасником суспільно-політичного життя Австро-Угорщини. Він підтримував підпільників, переховував літературу, прокламації, боровся на Варшавських барикадах 1905 року, де був поранений. Після цих подій переїхав у м. Париж, де вступив на останній курс Академії «Жульєн». Його робота одержала золоту медаль на міжнародному конкурсі. Славетний Огюст Роден прийняв його в числі трьох іноземних учнів до свого ательє.

Сформованого майстра, що на шляху до здобуття вищої художньої освіти пройшов багато майстерень видатних професорів світового

рівня, запросили викладати до Мюнхенської академії мистецтв. Професор Паращук створив тут багато високопрофесійних творів. У нього блискучі перспективи, але любов до рідного народу перемагає і, як тільки оголосили амністію учасникам 1905 року, він повернувся в Україну.

Після закінчення Першої світової війни Міжнародний Червоний Хрест посилає його делегатом у табори військовополонених.

У 1921 році М. Паращук приїздить до Болгарії, де залишився, працював над архітектурно-художнім оформленням адміністративних будинків у м. Софії та інших містах. 24 грудня 1963 року великий майстер помер.

Михайло Паращук був одним із перших мистців із діаспори, про якого стало відомо в Україні завдяки М. Ониськіву, що дослідив його життєвий шлях і видав книгу «Михайло Паращук» (Збруч, 1998).

Т. Позднякова

Література

Боднар, Н. Довга дорога додому / Н. Боднар // Воля. — 2008. — 14 листоп. — С. 3. — (130-річчя від дня народження Михайла Паращука).

Мельничук, Б. Варваринці — батьківщина Михайла Паращука : [ушанування пам'яті видатного скульптора на Тернопіллі] / Б. Мельничук // Свобода. — 2010. — 19 листоп. — С. 5 : портр. — (Славетні імена).

Ніколов, К. Маловідомий пам'ятник Михайла Паращука в Софії : [про пам'ятник роботи М. Паращука в Софіївській єврейській лікарні (нині — приміщення Ін-ту ендокринології)] / К. Ніколов // Мистецтво української діаспори : збірник / ред. О. Федорук. — К., 1998. — Вип. 1. — С. 20—32.

Ониськів, М. Ровесник болгарської волі, страдник нашої долі / М. Ониськів, В. Краснодемський // Вільне життя. — 2008. — 21 листоп. — С. 6 : портр. — (Світочі рідного краю).

Ониськів, М. Тернопільське ВПУ-4 : День Михайла Паращука : [ушанування пам'яті видатного земляка] / М. Ониськів // Вільне життя. — 2008. — 28 листоп. — С. 6 : фотогр. — (Події. Факти. Імена).

Стецько, В. Між паралелями двох культур : [фонд М. Паращука в Терноп. обл. краєзн. музеї] / В. Стецько // Свобода. — 2008. — 24 груд. — С. 7 : фотогр. — (Постійна експозиція).

Уніят, В. До роковин видатного скульптора : у Терноп. ВПУ № 4 відбувся вечір, приурочений до дня народж. видатного скульптора М. Паращука, чие ім'я має навчальний заклад / В. Уніят // Літературна Україна. — 2010. — 9 груд. — С. 2.

Черемшинська, Р. Скульптор, архітектор, дипломат / Р. Черемшинська // Вісті Придністров'я. — 2008. — 14 листоп. — С. 2. — (130-річчя від дня народження Михайла Паращука).

Ониськів, М. Паращукові присвячена : [наук.-практ. конф. «Михайло Паращук — видатний український і болгарський скульптор» у Терноп. обл. краєзн. музеї] / М. Ониськів // Вільне життя. — 2009. — 16 січ. — С. 6. — (Вістка з обласного краєзнавчого).

Поліщук, О. Велике життя великої людини : [регіон. наук.-краєзн. конф., приурочена до 130-річчя від дня народж. М. Паращука] / О. Поліщук // Свобода. — 2009. — 23 січ. — С. 4 : фотогр. — (Конференції).

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік : бібліогр. покажч. Вип. 18 / уклад. М. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2008. — 144 с.

Про М. Паращука: С. 123—126.

7 ГРУДНЯ

125 років від дня народження Левка Сильвестровича Лепкого

(7.12.1888—28.10.1971) — поета, композитора, редактора,
видавця, громадського діяча

Народився 7 грудня 1888 року в с. Поручині, нині Бережанського району. Брат Богдана та Миколи Лепких. Закінчив гімназію в м. Бережанах, під час навчання був членом гімназійного гуртка «Молода Україна», співтворцем гумористичного тижневика «Поступ», займався в гуртку мандоліністів, почав komponувати музику до пісень. З 1909 року вчився на теологічному факультеті Львівського університету, згодом перевівся на правничий; пізніше студював рисунок і малярство в Краківській Академії мистецтв. Під час навчання в містах Бережанах і Львові організовував театральні гуртки, виступав із ними та з хорами в селах і містечках. Студіюючи в м. Кракові, виїжджав із аматорськими гуртками з концертами та виставами в Австрію та Ні-

меччину, гастролював по Буковині. Належав до організаторів Українських січових стрільців (УСС), у багатьох селах Бережанщини створив осередки товариства «Січ», допомагав організувати «Січ» у м. Бориславі на Львівщині. З 1915 року перебував на австрійсько-російському фронті як офіцер преси; з утворенням Української Галицької армії (УГА) в ранзі четаря командував сотнею кіннотників.

Л. Лепкий відомий як автор музики до пісні «Видиш (Чуєш), брате мій...» (1914) на слова брата Б. Лепкого та багатьох стрілецьких пісень, у т. ч. написаних на Тернопільщині: «Ой видно село», «Коби скорше з гір Карпатів», «Маєва нічка», «Колись, дівчино мила», «Група «Схід», «Ой поїхав стрілець», «Ішов відважний гайовий», «Фіалки сині», «Несися, мій смутку», «Прощаюсь, ангеле, з тобою», «Горобці», «Блоха», «Гей там, у Вільхівці» (слова та музика — спільно з Р. Купчинським), «Кладочка» (слова Б. Лепкого) та інших пісень. Його мелодії до різних пісень опрацьовували М. Колесса, М. Гайворонський, М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць, Б. Вахнянин, Д. Котко, С. Людкевич, А. Рудницький, В. Барвінський, Н. Нижанківський. Разом з І. Іванцем він запровадив стрілецьку шапку-мазепинку. У 1916 році підготував проект військового однострою, який потім запровадили в УГА. Був командиром кінноти УГА.

Після закінчення польсько-української війни Л. Лепкий співпрацював у музичному видавництві «Сурма» у м. Львові, видавав і редагував сатирично-гумористичні журнали «Комар», «Будяк», «Жорна», «Зиз» (1925—1928), в останньому виступав як автор карикатур. Став співзасновником і редактором кооперативного видавництва «Червона Калина» та місячника «Літопис Червоної Калини», щорічних альманахів видавництва, де друкувалися і його твори. 1922 року у м. Львові (видавництво «Червона Калина») вийшов збірник стрілецьких пісень «Сурма» (упорядник Р. Купчинський), у якому, поряд із стрілецькими піснями М. Гайворонського, Р. Купчинського та іншими, є майже всі стрілецькі пісні Л. Лепкого. Цей збірник перевиданий у 1932 і 1990 роках. Л. Лепкий є автором віршів, оповідань, фейлетонів, літературно-критичних статей, статей з історії січового стрілецтва, мемуарів. У 1922 році видав свою сценічну картину для дітей про стрілецьке життя «Сон Івасика» з нотним додатком. Писав драматичні твори «Після равту», «Легенда про заснування Львова», «Різдвяний Вертеп». Заснував у м. Львові літературно-мистецький театр «Співомовки», для якого писав пісні, гумористично-сатиричні куплети, одноактівки; був

режисером, виконував ролі у сценках, декламував вірші, вів конференс. Організував ляльковий театр гумору та сатири «Вертеп наших днів» (1926), з яким гастролював містами та селами Галичини.

У 30-ті роки був членом правління Товариства письменників і журналістів ім. І. Франка, одним із засновників Товариства охорони воєнних могил у м. Львові. Виконав багато графічних малюнків для хроніки бойових дій УСС. Став засновником, а впродовж 1931—1939 років — адміністративним директором санаторію в с. Черчому на Рогатинщині, куди приїжджало багато відомих релігійних, громадсько-політичних і літературно-мистецьких діячів Галичини.

У 1939 році разом із братом Богданом, який відпочивав у с. Черчому на віллі «Богданівка», евакуювався до м. Кракова, працював там заступником редактора газети «Краківські вісті», упорядкував збірник українського мелосу «140 пісень з нотами: народний співак». У 1944 році емігрував до Німеччини, а звідти в 1949 році — до США, де допомагав відновити видання «Червоної Калини» у м. Нью-Йорку й став його редактором, проводив організаційну роботу серед ветеранів УСС, зокрема в Союзі Українського січового стрілецтва. Продовжував публікувати літературні твори, статті, спогади в різних часописах української еміграції. У 1955 році заснував українську оселю «Черче» неподалік від м. Трентона (США), залишив цінну епістолярну спадщину.

Помер Л. Лепкий 28 жовтня 1971 року в м. Трентоні, похований на цвинтарі в м. Бавнд-Бруку (США).

(Із збірника «Визначні постаті Тернопілля»)

Література

Лепкий, Л. Журавлі : зб. пісень / Л. Лепкий ; зібрав та упоряд. В. Подуфалий ; ред. С. Стельмашук. — Т. : Збруч, 1999. — 92 с. : іл., портр., ноти.

Лепкий, Л. Твори. Поезія. Проза. Публіцистика. Драматичні твори. Спогади. Документи та фотоілюстрації / Л. Лепкий ; [вступ. ст. М. Ільницького]. — Т. : Терно-граф, 2001. — 296 с.

Стрілецькі пісні : пісенник. — К. : Муз. Україна, 1992. — 80 с.

Збірка містить пісні
Л. Лепкого.

Чуєш, брате мій... : Стрілецькі пісні Левка Лепкого / упорядкув. і прим. В. М. Подуфалого. — Т. : Облполіграфвидав, 1990. — 65 с.

Лазарович, М. В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / М. В. Лазарович. — Т. : Джура, 2005. — 592 с. : іл.

Про Л. Лепкого: С. 63, 66, 164—165, 170, 229, 239—241, 251—253, 258—263, 269, 275, 310.

Лев Лепкий в історії української культури : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-ій річниці від дня народж. Лева Лепкого / Терноп. обл. літ.-просвітн. т-во ім. Б. Лепкого. — Т., 1999. — 124 с. : іл. — (Серія «Бібліотека Лепкознавства» ; ч. 5).

Матейко, Р. Галицькі лицарі волі : Укр. визвольні змагання на Тернопільщині 1900—1920 років у контексті історії України / Р. Матейко. — Т. : Принтер-інформ, 2007. — 152 с.

Про Л. Лепкого: С. 32—33.

Подуфалий, В. Літописець стрілецької слави / В. Подуфалий // Бережанська гімназія : Сторінки історії : ювіл. книга / упоряд. і відп. ред. Н. Волинець. — Бережани ; Т., 2007. — С. 339—342 : портр.

Хома, В. Левко Лепкий / В. Хома // Хома, В. Старовинні Купчинці / В. Хома. — Т., 2000. — С. 67—68.

Головин, Б. Письменник, композитор, художник / Б. Головин // Русалка Дністрова. — 2009. — Чис. 1 (січ.). — С. 5 : портр.

Димкевич, В. Співець стрілецької звитяги : [про Л. Лепкого — композитора, художника, письменника, його творчий доробок] / В. Димкевич // Шлях перемоги. — 2011. — 26 січ. — С. 8.

Лазарович, М. Літературно-видавнича діяльність Українських січових стрільців / М. Лазарович // Дзвін. — 2001. — № 2. — С. 125—133.

Про Л. Лепкого: С. 126.

Головин, Б. Лепкий Лев (Левко) Сильвестрович (псевд. і крипт. — Зиз, Зизик, Льюно, Оровець, Швунг, Леле, Ле-Ле, Л. Л. та ін.; 7.12.1888, с. Поручин, нині Бережан. р-ну — 28.10.1971, м. Трентон, похов. у Бавнд-Бруку, шт. Нью-Джерсі, (США)) — публіцист, поет, прозаїк, редактор, видавець, художник, композитор, громадсько-просвітницький діяч / Б. Головин, Б. Мельничук // Тернопільський

енциклопедичний словник. — Т., 2005. — Т. 2 : К — О. — С. 347—349 : фотогр.

Морозюк, В. Лепкий Лев (Левко) (псевд. — Леле; 7.12.1888—28.10.1971) / В. Морозюк // Морозюк, В. Пом'яник — 5 : Народознавчі образки-персоналії в нац. історії, культурі, науці Прикарпаття / В. Морозюк. — Івано-Франківськ, 2007. — С. 60.

Сніцарчук, Л. В. Лепкий Лев Сильвестрович (7.12.1889, с. Поручин, тепер Бережан. р-ну — 28.10.1971, м. Трентон, США) — укр. журналіст, видавець, письменник / Л. В. Сніцарчук // Сніцарчук, Л. В. Українська сатирично-гумористична преса Галичини 20—30 рр. XX ст. : історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості / Л. В. Сніцарчук. — Л., 2001. — С. 229.

Левко Лепкий в історії української культури : бібліогр. покажч. / уклад. Т. Тремба ; авт. вступ. ст. Н. П. Дирда. — Бережани, 1998. — 22 с.

28 ГРУДНЯ

95 років від дня народження Сари Яківни Полонської

(28.12.1918—2.09.2004) — бібліотекаря, бібліографа, краєзнавця

Серед творців та сподвижників бібліотечної справи на Тернопіллі Сара Яківна Полонська займає чільне місце. Вона була одним із провідних спеціалістів, які заклали основи діяльності, були організаторами роботи Тернопільської обласної бібліотеки в 45—80-х роках XX століття.

Народилася 28 грудня 1918 року в м. Кременчуці Полтавської області.

Після закінчення Харківського державного бібліотечного інституту приїхала разом із Павлом Сидоровичем Герасименком, майбутнім її чоловіком, на Тернопільщину.

Сару Яківну, згідно з наказом Тернопільського обласного відділу культосвітньої роботи від 24 вересня 1945 року, було призначено завідувачкою методичного відділу обласної бібліотеки. Павла Сидоровича — заступником директора з наукової роботи цієї ж установи.

С. Я. Полонська працювала в книгозбірні на різних посадах: методистом, старшим бібліотекарем, завідувачкою відділу обробки книг. З

листопада 1951 року — бібліографом, а з 1956 року — завідувачкою бібліографічного відділу, який очолювала 27 років.

Сара Яківна була натхненником та організатором бібліографічної роботи в краї. Під її керівництвом відбувалось становлення та розвиток краєзнавчої бібліографії. Саме вона започаткувала посібники «Календар знаменних і пам'ятних дат по Тернопільській області», «Література про Тернопільську область», «Книги про Тернопілля». Велась копітка робота над створенням ґрунтовної науково-допоміжної історико-краєзнавчої бібліографії для написання книги «Тернопільська область» із 26-томного видання «Історії міст і сіл Української РСР».

Сара Яківна виховала не одне покоління фахівців-бібліографів. Серед них — провідний бібліотекар відділу краєзнавчої літератури та бібліографії Тернопільської ОУНБ Анастасія Ленчишин, завідувачка бібліографічного відділу Лариса Оленич, завідувачка відділу краєзнавчої літератури та бібліографії Марія Пайонк та ін.

«Людина енциклопедичних знань, творча особистість, спеціаліст високої кваліфікації, об'єктивний, комунікабельний керівник», — так про неї згадують працівники бібліотеки, яким пощастило працювати поруч із нею.

Сара Яківна, після трагічної загибелі сина та смерті супутника життя Павла Сидоровича, переїхала на постійне місце проживання до сестри в м. Ашдод (Ізраїль). 2 вересня 2004 року закінчилась її життєва дорога, там, у далекій країні, вона знайшла вічний спочинок.

Пам'ять про цю талановиту, світлу людину, бібліографа за покликанням бережуть друзі, колеги, бібліотечні фахівці краю. Створені нею бібліографічні посібники є цінним надбанням книгозбірні.

М. Іванків

Література

Двічі Герой Соціалістичної праці Євгенія Олексіївна Долинюк : (пам'ятка читачеві) / Терноп. обл. упр. культури, Терноп. обл. б-ка для дорослих ; склала С. Я. Полонська. — Т. : Бережан. друк., 1960. — 7 с.

Історія міст і сіл Тернопільської області : бібліогр. покажч. / Упр. культури Терноп. облради нар. депутатів, Обл. б-ка для дорослих ім. В. П. Затонського, Держ. архів Терноп. обл. ; склала С. Я. Полонська. — Т. : Збруч, 1984. — 146 с.

Книги про Тернопілля, видані в [1970—1977] році : інформ. покажч. л-ри / Терноп. обл. б-ка ім. В. П. Затонського, бібліогр. від. ;

склала С. Полонська. — Т., 1971—1978. — 7 [вип.]. — У 1970—1973 рр. — анот. список.

Краєзнавча робота бібліотек: (інструкт.-метод. лист) / Терноп. обл. б-ка для дорослих, бібліогр. від.; склала С. Я. Полонська. — Т., 1958. — 6 арк.

Література про Тернопільську область за [1967—1980] рр.: бібліогр. покажч. / Упр. культури Терноп. облради нар. депутатів, Обл. б-ка для дорослих ім. В. П. Затонського; склала С. Я. Полонська. — Т.: Збруч, 1971—1983. — 7 [вип.]. — Вип. спарені. — Вип. за 1967—1970 рр. виходили у Львів. вид-ві «Каменярь».

Література про Тернопільську область за 1967—1968 роки: бібліогр. покажч. / Терноп. обл. упр. культури, Терноп. обл. б-ка ім. В. П. Затонського; упоряд. С. Полонська. — Л.: Каменярь, 1971. — 75 с.

Письменники Тернопільщини: метод.-бібліогр. матеріали / Терноп. обл. б-ка для дорослих; підгот. С. Полонська. — Т., 1961. — 17 с. — (Люди нашого краю).

Тимофій Гнатович Бордуляк: (до 100-річчя з дня народження): [реком. список л-ри] / Терноп. обл. б-ка для дорослих, бібліогр. від.; склала С. Я. Полонська. — Т., 1963. — 8 с.

29 ГРУДНЯ

70 років від дня народження Левка Миколайовича Крупи

(29.12.1943—28.12.2000) — письменника, журналіста,
громадсько-політичного діяча

Народився 29 грудня 1943 року в с. Великій Березовиці біля м. Тернополя в родині селян. Окрім нього, батьки виховували двох дочок — Віру, яка стала філологом, та Лесю, котра закінчила політехнічний інститут.

Поет згадував, що повоєнне дитинство було нелегким, але надзвичайно цікавим.

Перші свої життєві студії Левко Крупа отримав, коли почав пасукувати з п'ятирічного віку. Запам'яталося більше доброго, бо погане не прижилося.

У 1951 році Левко став учнем першого класу Великоберезовицької середньої школи, яку закінчив у 1961 році.

У школі хлопець захоплювався музикою — грав у духовому оркестрі, полюбляв спорт, особливо футбол.

У 1962 році Левко Крупа вступив до Чернівецького державного університету, але в 1963 році з другого курсу був призваний в армію, де прослужив до осені 1968 року, після чого продовжив навчання в університеті.

Навчаючись в університеті, Левко Крупа друкувався в студентській багатотиражці, молодіжній газеті «Молодий буковинець», «Радянська Житомирщина», «Вільне життя», «Слава Родины». У 1968 році підготував рукопис першої збірки «Чотири струни», але побачила вона світ лише в 1986 році, та й не могла раніше, бо не був у пошані: «вільнодумствував, був із націоналістичної родини, в кінці 70-х ще й отримав офіційне попередження за виготовлення і розповсюдження антирадянських творів» — заслужив звання «ворога народу».

Левко Миколайович гостро переживав невідповідність між дійсністю та пропагандистською ідеологією, якою рясніла тогочасна преса, його вражав жах компартійних чиновників перед достеменним Шевченком. Глибоке патріотичне почуття живило бентежну душу поета, надавало сили його поетичному слову.

Слово його било з розмаху, він сміливо випробовував себе в різних жанрах. Поряд із творами громадянської та інтимної лірики (ці мотиви в нього часто гармонійно переплітаються в однорідний поетичний сплав) з-під пера виходять і драматичні твори.

Непідробна глибока народність органічно притаманна його творчості, поглядам на світ і життя, на своє місце в ньому. Тепер перед нами людина, котра до важливих життєвих істин здобувалась сама, жила своїм розумом, непозиченими уявленнями, етичною нормою якої стала вимогливість, прагнення самовдосконалення, готовність взяти будь-який труд на себе заради України. Саме таким він був, коли працював у редакції газети «Вільне життя», у Тернопільському краєзнавчому музеї, учителем української мови й літератури, бібліотекарем.

З 1988 року включився в політичну боротьбу: спочатку в Товаристві української мови імені Т. Шевченка, а потім у Народному Русі.

Був у березні 1989 року одним із засновників Крайової організації Руху, членом Проводу, делегатом 4-х з'їздів. Як член Руху, створював осередки на Теревовлянщині, які в 1990 році висунули його кандида-

том у народні депутати України. Левко Крупа був обраний депутатом у Верховну Раду.

У вересні 1991 року Левко Миколайович очолив Тернопільський телерадіокомітет. І ні на хвилину не покидав пера. Незважаючи на виробничі труднощі, нестачу грошей, підготував до друку збірку «Міра болю». А ще до цього часу видав «Чотири струни», драму «Легенди Тернового поля», драму-легенду «Ой Морозе-Морозенку», «Три сторінки з літопису», зробив інсценізацію повісті Юліана Опільського «Іду на Ви». За драму «Ой Морозе-Морозенку» в 1991 році удостоївся звання лауреата Всеукраїнської премії ім. братів Лепких.

Його драматичні твори ставилися в Дрогобицькому, Львівському, Херсонському, Копичинецькому театрах. Тема історичного минулого завжди приваблювала Левка Крупу. У названих драматичних творах він змальовує сувору та героїчну добу, коли наші предки боролися за волю, мирний розвиток, процвітання, незалежну державу. Поет осмислював героїчні сторінки нашої історії.

Багато ще міг створити поет, та напружена, інтенсивна праця позначилася на його здоров'ї. Йому хотілося ще багато зробити, довести до кінця почате, задумане. Але сили з кожним днем залишали його. 28 грудня 2000 року Левко Миколайович пішов у вічність.

(За матеріалами публікації Л. Присяжнюк)

Література

Крупа, Л. Легенда тернового поля : іст. драма-легенда з часів XVI ст. / Л. Крупа. — Т. : Терновид, 1990. — 78 с.

Крупа, Л. Марева легке крило : вибр. поезії / Л. Крупа. — Т. : Підручники і посібники, 2007. — 256 с.

Крупа, Л. Три сторінки з літопису / Л. Крупа. — Т. : [б. в.], 1993. — 320 с.

Крупа, Л. М. У дзеркалі плуга : поезії / Л. М. Крупа. — К. : Рад. письменник, 1990. — 102 с.

Крупа, Л. М. Чотири струни : поезії / Л. М. Крупа. — Л. : Каменяр, 1986. — 46 с.

Крупа, Л. Жайвір над полем : [вірш] / Л. Крупа // Вільне життя. — 1984. — 27 трав.

Крупа, Л. «За наш обмерзлий у Сибірі рід» : вірші / Л. Крупа // Відродження. — 1991. — 16 квіт.

Крупа, Л. Зі збірки «Чотири струни» (1986) : [вірші] ; зі збірки «У дзеркалі плуга» (1990) : [вірші] ; зі збірки «Міра болю» (1998) : [вірші] / Л. Крупа // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 358—368.

Крупа, Л. Необхідність : вірш / Л. Крупа // Тернопіль. — 1991. — № 1. — С. 14.

Вільчинський, О. Поетичне крило Левка Крупи : [про кн. «Марева легке крило» Л. Крупи] / О. Вільчинський // 20 хвилин. — 2008. — 12 лют. — С. 10 : фотогр. — (Літкафе).

Дашенко, Н. Борозни крізь долю : листування Левка Крупи з редакціями видавництва / Н. Дашенко // Літературний Тернопіль. — 2011. — № 1. — С. 68—72 : портр. — (Літературознавство).

Колінець, В. І політик, і громадський діяч : поет, драматург Левко Крупа лише трьох років не дожив до свого 60-річчя / В. Колінець // Свобода. — 2004. — 10 січ. — С. 2 : фотогр.

Левко Крупа : [біогр. довідка] // Літературне Тернопілля : 1984—2007 : антологія. — Т., 2007. — С. 356 : фотогр.

Левко Крупа : [біогр. довідка] // Письменники Тернопілля : Члени Нац. спілки письменників України. — Т., 2010. — С. 59—60 : фотогр.

Крупа Левко Миколайович : [біогр. довідка] // Тернопілля'95 : регіон. річник. — Т., 1995. — С. 774 : фотогр.

Присяжнюк, Л. Життєвий і творчий шлях Левка Крупи / Л. Присяжнюк // Освітянин. — 2010. — № 5. — С. 25—28. — (Література рідного краю).

Хорттик, Г. «Поет — це вічний бунтівник» : світлій пам'яті Левка Крупи / Г. Хорттик // Свобода. — 2003. — 27 груд. — С. 4 : фотогр.

Швидак, О. Левко Крупа. «Міра болю» / О. Швидак // Уроки літератури : 5—11 кл. — Т., 2004. — С. 65—75.

Пам'ятаючи минуле, творимо сучасне : у Мишковицькій ЗОШ І—ІІІ ст. відбувся урок пам'яті нашого славетного земляка — Л. М. Крупи, уродженця смт В. Березовиця // Подільське слово. — 2011. — 25 берез. — С. 5 : фотогр.

Фроленков, В. Крупа Левко Миколайович (29.12.1943, за документами 1.01.1944, с. Вел. Березовиця, нині смт Терноп. р-ну — 28.12.2000, там само) — письменник, журналіст, громадсько-

політичний діяч, педагог / В. Фроленков // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2005. — Т. 2 : К — О. — С. 250 : фотогр.

Міста-ювіляри

550 років із часу заснування м. Підгайців

(1463)

Підгайці — місто Тернопільської області, райцентр. Розташоване в географічній зоні Середнє Опілля. Площа — 314 га. Населення — 2,9 тис. осіб (2010).

Попередня назва міста — Тудинха. Перша писемна згадка про поселення — 1397 року, як місто — 1463 року. Історичною датою утворення вважається 1445 рік. Підгайці були власністю князів Чорторийських, магнатів Княгиницьких, Гольських, Вурцел та ін. З 1630 року перейшло у власність Потоцьких. 18 липня 1539 року Підгайці отримали Магдебурзьке право.

Підгайці дали назву кампанії гетьмана П. Дорошенка восени 1667 року в союзі з татарами на чолі з Керим-Гіресем проти Речі Посполитої. Метою кампанії було відвоювати Правобережну Україну та скасувати чинність Андрусівського договору (перемир'я) 1667 року. Кампанія зазнала невдачі (головно через пропольську позицію І. Сірка та укладення угоди між татарами та Я. Собеським) і в польському таборі під Підгайцями було підписано Підгаєцький договір України з Польщею 19 жовтня 1667 року, за яким Військо Запорозьке та гетьман П. Дорошенко обіцяли підданство польському королю Яну II Казимиру Ваза, Правобережжя визнавалося П. Дорошенком у складі Польщі.

8—9 вересня 1698 року відбулася й остання в історії Речі Посполитої сутичка польських військ із татарами (битва під Підгайцями), у якій перемогу отримали поляки під проводом польного гетьмана коронного Фелікса Потоцького.

З 1772 року місто належало Австрії. З 1867 року — центр однойменного повіту.

У 2-й половині — наприкінці XIX ст. в місті функціонували українські, єврейські, польські товариства й організації (українське ремісничє товариство «Поміч» (1873), «Просвіта», польський народний дім «Сокіл»). Непересічну роль у розвитку міста відіграла єврейська гро-

мада — євреї почали оселятися в Підгайцях від пізнього середньовіччя, 1910 року в місті налічувалося 5,5 тис. мешканців, 63% з них були євреями. Єврейське кладовище в м. Підгайцях є одним із найбільших на території України.

1908 року прокладено залізничну лінію Львів — Перемишляни — Бережани — Підгайці (Підгайці були тупиковою станцією). Лінія завершена не була, але згодом відіграла важливу роль під час Брусиловського прориву 1916 року. Близькість м. Підгайців до лінії фронту в роки Першої світової війни спричинила значні руйнування та людські втрати (понад 10% населення).

На початку національно-визвольних змагань м. Підгайці були в складі Польщі. У ході Чортківської операції Української Галицької армії 14 червня 1919 року місто було визволене українськими військами. Підгасцька сотня вояків Української Галицької армії обороняла м. Львів.

За Варшавським договором 1920 року, а згодом — за Ризьким мирним договором між РСФРР, УСРР та Польщею 1921 року м. Підгайці відійшли до Польщі. 18 вересня 1939 року проголошено радянську владу, тоді ж місту надано статус райцентру. 11 травня 1941 року — «Кривава неділя» (органи НКВС УРСР вчинили масовий розстріл).

Місто надзвичайно постраждало в роки Другої світової війни — знищено в місцевому гетто понад 7 тис. євреїв, зруйновано 70% житлового фонду, залізницю Львів — Підгайці. Звільнене навесні 1944 року. Від 1963 року м. Підгайці належали до Бережанського району. Статус райцентру відновлений 6 грудня 1991 року.

Т. Водотика

(З енциклопедії «Історія України»)

Література

Підгайці та Підгаєччина : 20-річчю відновлення Підгаєцького району присвячено : наук.-красн. зб. / упоряд. С. Колодницький. — Т. : Терно-граф, 2012. — 768 с. : фотогр.

Підгайці : путівник / авт.-упоряд. С. Колодницький. — Підгайці : Кісь А. Я., 2005. — 24 с. : фотоіл.

120 фортець Тернопільщини / зібрав І. Мельник // Галицька брама. — 2007. — № 5/6. — С. 9—36.

Про м. Підгайці: С. 26—27.

Підгаєщина : путівник / авт.-упоряд. С. Колодницький. — Підгайці : Кісь А. Я., 2005. — 48 с. : фотогр. — (По рідному краю).

Підгайчани в боротьбі за волю України : іст.-мемуар. зб. — Т. : Горлиця, 2000. — 624 с. : фотогр.

Залізнична колія Львів — Підгайці: мандрівка в минуле : до 100-ліття відкриття колії Львів — Підгайці / упоряд. С. Колодницький. — Підгайці : Кісь А. Я., 2009. — 54 с. : іл.

Мороз, В. М. Підгаєщина — чарівний край Середнього Опілля / В. М. Мороз, С. Г. Колодницький, О. В. Крегель // Рада. — 2008. — № 3. — С. 22—35 : фотогр.

Підгаєцький район // Хто є хто на Тернопільщині : Видатні земляки : довід.-біогр. вид. — К., 2005. — Вип. 2. — С. 162—165.

Гречило, А. Підгайці = Pidhaytsi: місто, районний центр Тернопільської області / А. Гречило, Ю. Савчук, І. Сварник // Гречило, А. Герби міст України (XIV — I пол. XX ст.) = The emblems of Ukrainian towns (14th — first half of 20th century) : наук.-попул. вид. / А. Гречило, Ю. Савчук, І. Сварник. — К., 2001. — С. 281—282 : іл.

Клименко, О. Підгайці (місто, районний центр) / О. Клименко, Б. Хаварівський // Клименко, О. Міська геральдика Тернопільщини / О. Клименко, Б. Хаварівський. — Т., 2003. — Вип. 25. — С. 345—351. — (Корінь і крона).

Букавин, О. До нас промовляє минувшина / О. Букавин // Земля Підгаєцька. — 2004. — 17 лип.

Шот, М. З Тудинки вирости Підгайці : Міста: минувшина і сучасність / М. Шот // Свобода. — 2003. — 5 серп. — С. 3 : фотогр.

Шот, М. Колись уславлені Підгайці... : [з історії міста, перспективи розвитку] / М. Шот // Урядовий кур'єр. — 2003. — 8 серп. — С. 8 : фотогр. — (Етюди про місто).

Дутка, А. Підгайці мають нову поліклініку : [уведено в експлуатацію поліклінічне від-ня Підгаєц. центр. район. лікарні] / А. Дутка // Нова ера. — 2007. — 19—25 верес. — С. 11 : фотогр.

Ільницька, С. У день прийдешній — з сучасним залом і котельнею : [відкриття в м. Підгайцях спортзалу в загальноосвіт. школі] /

С. Ільницька // Четверта влада. — 2003. — 14 лют. — С. 3 : фотогр. — (Вітаємо!).

Колодницький, С. Початок довгої дороги... : Ще раз до відновлення діяльності костелу Пресвятої Трійці у нашому місті / С. Колодницький // Земля Підгаєцька. — 2006. — 14 жовт. — С. 2 ; 28 жовт. — С. 3 ; 4 листоп. — С. 3.

Ліберний, О. У Підгайцях постала церква Всіх Святих українського народу / О. Ліберний // Свобода. — 2004. — 20 лип. — С. 3.

Успенська церква-фортеця. 1653 р. м. Підгайці Терноп. обл. // Замки та фортеці. — К., 2007. — С. 264—265.

Церкві Святого Успіння — 350 : [Укр. автокефальна правосл. церква в м. Підгайцях] // Земля Підгаєцька. — 2003. — 23 серп. — (3 ювілеєм).

Южно-Лучка, М. У Підгайцях — європейська пошта / М. Южно-Лучка // Нова Тернопільська газета. — 2005. — 12—18 жовт. — С. 3 : фотогр.

Лупенських, Є. Підгайці : [вірш] / Є. Лупенських // Земля Підгаєцька. — 2004. — 17 лип. — С. 2.

Ода підгайчанам : поезія // Земля Підгаєцька. — 2005. — 12 берез. — С. 3.

Колодницький, С. Підгайці — місто, районний центр / С. Колодницький // Тернопільський енциклопедичний словник. — Т., 2008. — Т. 3 : П — Я. — С. 78—79 : фотогр.

Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2003 рік : бібліогр. список / уклад. М. В. Друневич. — Т. : Підручники і посібники, 2003. — 112 с.

Про м. Підгайці: С. 97—99.

Іменний покажчик

Агнон Ш. Й. 6, 71-76
Андріяшик Р. В. 6, 57-60
Баран М. М. 10
Барвінський В. О. 5, 38-42
Барна В. А. 6, 61-63
Басок П. П. 17
Білинський Т. В. 18
Бордуляк Т. Г. 5, 34-36
Будзиновський В. Т. 9
Величко Г. І. 16
Вільчинський О. К. 5, 20-22
Вітенько І. В. 5, 45-48
Галущинський М. М. 15
Гасай Є. О. 5, 48-51
Гордовська А. П. 10
Герета І. П. 6, 82-85
Домбровський В. 11
Дудар Є. М. 5, 32-34
Дутчак В. П. 11
Ельгорт Б. Б. 5, 36-37
Завадович Р. М. 18
Заставецька О. В. 12
Зозуляк Є. Т. 5, 54-57
Зубкова Л. І. 13
Капій М. Д. 12
Качурівський Р. М. 14
Кіпібіда З. М. 6, 88-89
Климишин І. А. 8
Ковалик З. Г. (отець) 13-14
Ковальков Ю. Ф. 10
Когут Й. О. 8
Коритко Е. С. 6, 76-78
Корницький Є. П. 16
Коцюлим М. П. 5, 23-26
Крупа Л. М. 7, 100-104
Лавренюк В. А. 17
Лепкий Л. С. 7, 94-98
Лукіянович Д. Я. 14-15
Лучаківський В. Д. 5, 42-45
Мазепа Б. І. 12
Малюца А. І. 10
Манастирський А. І. 6, 89-92
Михалевич М. (отець) 6, 67-71
Мотика Я. М. 8
Нижанківський О. Й. 5, 29-32
Олійник О. Ю. 11
Онипко С. І. 9
Паращук М. І. 6, 92-94
Пекар В. П. 10
Полонська С. Я. 7, 98-100
Присухіна З. Я. 13
Різник Л. Й. 5, 27-29
Садовська С. С. 6, 64-67
Смик Р. П. 15
Стадник І. Г. 13
Студинський К. Й. 16
Терлецький О. А. 17
Трофим'як Б. Є. 8
Шимків П. М. 9
Щавурський Б. Б. 6, 86-87
Ященко С. М. 14

Показчик назв

Видання «Граматики...» в Кременці 19
Вихід першої книги «Зерцало богословія» в м. Почаєві 19
Всеукраїнський день бібліотек 15
Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва 12
Декларація про державний суверенітет України 13
День визволення міста Тернополя від фашистських загарбників 12
День визволення України від фашистських загарбників 16
День Державного прапора України 14
День Конституції України 13
День Незалежності України 14
День пам'яті жертв Голодомору та політичних репресій 16
День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні 13
День Соборності та Свободи України 10
День створення УПА 16
День Чорнобильської трагедії 12
Запровадження християнства 18
Заснування Дедеркальської учительської семінарії 19
Заснування Запорозької Січі 18
Заснування «Руської трійці» 19
Меморіальний музей Соломії Крушельницької 6, 78-81
Міжнародний день писемності 14
Молотківська трагедія 19
м. Підгайці 7, 104-107
м. Тернопіль 10
Проголошення IV універсалом самостійності України 19
Роман «Жовтий князь» В. Барки 19
Роман «Марія» У. Самчука 19
Створення Тернопільської обласної організації Національної спілки художників України 18
Тернопільський обласний краєзнавчий музей 5, 51-54

Зміст

Від упорядника	3
Знаменні та пам'ятні дати Тернопільщини на 2013 рік	5
Перелік дат, які не увійшли до основного списку	8
50 років від дня народження Олександра Казимировича Вільчинського	20
70 років від дня народження Мирослава Петровича Коцюлима	23
75 років від дня народження Левка Йосиповича Різника	27
150 років від дня народження Остапа Йосиповича Нижанківського	29
80 років від дня народження Євгена Михайловича Дударя	32
150 років від дня народження Тимофія Гнатовича Бордуляка	34
90 років від дня народження Бориса (Буми) Борисовича Ельгорта	36
125 років від дня народження Василя Олександровича Барвінського	38
175 років від дня народження Володимира Дмитровича Лучаківського	42
75 років від дня народження Ігоря Володимировича Вітенка	45
75 років від дня народження Єфрема Олександровича Гасая	48
100 років із часу заснування Тернопільського обласного краєзнавчого музею	51
70 років від дня народження Євгена Тадейовича Зозуляка	54
80 років від дня народження Романа Васильовича Андріяшика	57
60 років від дня народження Володимира Андрійовича Барни	61
125 років від дня народження Стефанії Стефанівни Садовської	64
170 років від дня народження Миколи Михалевича	67
125 років від дня народження Шмуеля Йосефа Агнона	71
200 років від дня народження Еміля Станіславовича Коритка	76
50 років із часу відкриття меморіального музею Соломії Крушельницької ...	78
75 років від дня народження Ігоря Петровича Герети	82
50 років від дня народження Бориса Богдановича Щавурського	86
60 років від дня народження Зіновія Михайловича Кіпібиди	88
135 років від дня народження Антона Івановича Манастирського	89
135 років від дня народження Михайла Івановича Паращука	92
125 років від дня народження Левка Сильвестровича Лепкого	94
95 років від дня народження Сари Яківни Полонської	98
70 років від дня народження Левка Миколайовича Крупи	100
Міста-ювіляри	104
550 років із часу заснування м. Підгайців	104
Іменний покажчик	108
Покажчик назв	109
Зміст	110